

ΑΠΛΗ ΚΑΤΗΧΗΣΗ

«Μορφώστε τόν λαό ἐν σιωπῇ. Αὐτός θάναί ὁ μοναχικός σας ἄθλος.
Γιατί αὐτός ὁ λαός εἶναι θεοφόρος» (Ντοστογιέφσκυ, ἀπό τίς διδασχές τοῦ στάρετς Ζωσιμᾶ)

Φεβρουάριος 2007 – Ἄριθμ. 2

Συντάκτης: Ἐπίσκοπος Ἱερεμίας Φούντας, Μητροπολίτης Ἱ. Μ. Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως
Δημητσάνα Τ.Κ. 220 07 ἢ Μεγαλόπολη Τ.Κ. 222 00

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ - ΚΗΡΥΚΤΙΚΑ

ΜΕΓΑΛΗ ΣΑΡΑΚΟΣΤΗ*

Στήν μελέτη μας αὐτή κάνουμε λόγο γιά τήν Ἁγία καί Μεγάλη Τεσσαρακοστή. Θά ποῦμε γενικά ποιό εἶναι τό ἱστορικό της ξεκίνημα, ποιός εἶναι ὁ σκοπός της, ποιά εἶναι τά μηνύματά της καί πῶς θά τήν γευθοῦμε πνευματικά.

Ἡ Μ. Σαρακοστή λέγομε γενικά ὅτι εἶναι μία προετοιμασία γιά τό Πάσχα· εἶναι, ὅπως τήν εἶπαν, ἕνα πνευματικό ταξίδι μέ προορισμό τό Πάσχα. Τό Πάσχα εἶναι ἡ βασίλισσα τῶν γιορτῶν, εἶναι «έορτή έορτῶν καί πανηγυρις πανηγύρεων», ὅπως λέγει ἕνα πασχαλινό τροπάριο. Καί ἡ μεγάλη αὐτή γιορτή θέλει τήν προετοιμασία της. Προετοιμασία γιά τήν γιορτή τοῦ Πάσχα εἶναι ἡ Μ. Σαρακοστή.

1. Ἡ Σαρακοστή προετοιμασία τῶν Κατηγουμένων γιά τό βάπτισμά τους

Παλαιά οἱ χριστιανοί έβαπτιζοντο σέ μεγάλη ἡλικία καί οἱ περισσότεροι ἀπό αὐτούς έβαπτιζοντο συνήθως τό Πάσχα. Γι' αὐτούς λοιπόν τούς «Κατηγουμένους», ὅπως έλέγοντο, τούς ὑποψηφίους δηλαδή γιά τό βάπτισμα χριστιανούς, πού έπρόκειτο νά βαπτισθοῦν τήν νύχτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου πρὸς τήν Κυριακή τοῦ Πάσχα, ἡ Τεσσαρακοστή ἦταν μία καλή προετοιμασία γιά τό μελλοντικό τους βάπτισμα.

Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία πρόσεχε πολύ ποιούς θά έντάξει στά μέλη της. Κατάρτιζε καλά αὐτούς πού έπρόκειτο νά γίνουν χριστιανοί: τούς κατηγοῦσε πρῶτα, τούς δίδασκε τίς ἀλήθειες τῆς πίστης μας καί έπειτα τούς βάπτιζε. Οἱ ἤδη βαπτισμένοι έλέγοντο «πιστοί» καί οἱ ἀβάπτιστοι, πού ἤθελαν ὅμως νά βαπτισθοῦν, έγράφοντο σέ καταλόγους καί ἀποτελοῦσαν τούς «κατηγουμένους». Οἱ κατηγουμένοι έβαπτιζοντο συνήθως, ὅπως εἶπαμε, τήν νύχτα τοῦ Μ. Σαββάτου πρὸς τήν Κυριακή τοῦ Πάσχα.¹ Γιατί αὐτό; Γιατί τό βάπτισμα εἶναι τύπος τῆς ταφῆς καί τῆς ἀνάστασης τοῦ Κυρίου. Ὁ βαπτιζόμενος θάπτεται κάτω ἀπό τά νερά, ὅπως ὁ Χριστός στόν τάφο· έπειτα βγαίνει ἀπό τά νερά, ὅπως ὁ

* Ἡ παρούσα μελέτη εἶναι ἀνάπτυγμα σχεδιαγράμματος παλαιότερου έσπερινοῦ κηρύγματός μας.

1. Τό Πάσχα τότε ἦταν ὁ κύριος καιρός τοῦ βαπτίσματος: ἀργότερα προστέθηκαν τά Θεοφάνια καί ἡ Πεντηκοστή (βλ. Κ. Καλλινίκου, Ὁ Χριστιανικός Ναός καί τά τελούμενα έν αὐτῷ, Γ' έκδοση Γρηγόρη σ. 384). Κατά τόν Μ. Βασίλειον κάθε καιρός εἶναι κατάλληλος γιά τό ἅγιο Βάπτισμα: «Κάν νύχτα εἴη,ς, κάν ἡμέραν, κάν ὥραν, κάν στιγμήν, κάν τό βραχύτατον» (P.G. 31,424).

Χριστός ἀναστήθηκε ἀπό τόν τάφο. Αὐτό τό ἀκοῦμε νά λέγεται στό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα, πού διαβάζεται στό μυστήριό τοῦ βαπτίσματος: «Δέν ξέρετε», λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, «ὅτι ὅλοι ἐμεῖς πού βαπτιστήκαμε στόν Ἰησοῦ Χριστό, βαπτιστήκαμε στόν θάνατό του;... Ἐάν ἐνωθήκαμε μαζί του σέ ἓνα θάνατο σάν τόν δικό του, τότε θά ἐνωθοῦμε μαζί του καί σέ μιὰ ἀνάσταση σάν τήν δική του» (Ρωμ. 6,4-5).

Τό βάπτισμα, λοιπόν, εἶναι τύπος τῆς ταφῆς καί τῆς ἀνάστασης τοῦ Κυρίου καί γι' αὐτό οἱ κατηγούμενοι ἐβαπτίζοντο τήν νύχτα τοῦ Μ. Σαββάτου, ἐπειδή ὁ καιρός αὐτός εἶναι μέσος καί τῆς ταφῆς καί τῆς ἀνάστασης τοῦ Κυρίου.²

Ἡ τάξη τῶν κατηγουμένων πού ἐπρόκειτο νά βαπτισθεῖ τήν νύχτα τοῦ Μ. Σαββάτου, οἱ «πρός τό φῶτισμα εὐτρεπιζόμενοι», ὅπως ἐλέγοντο, ἐκατηγοῦντο ἐντατικά ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἐπίσκοπο, προετοιμάζοντο καλά, γιά νά γίνουν ἄξια μέλη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Καί στήν προετοιμασία αὐτῶν ἦταν ἀφιερωμένη κυρίως ἡ Μ. Σαρακοστή.³

2. Γιά μᾶς τούς βαπτισμένους ἡ Σαρακοστή εἶναι ἐπιστροφή στό βάπτισμά μας μέ τήν μετάνοια

Ἀλλά ἄν ἡ Μ. Σαρακοστή ἦταν κυρίως στήν ἀρχαία Ἐκκλησία μιὰ περίοδος γιά κατάρτιση καί προετοιμασία τῶν κατηγουμένων, πού θά ἐβαπτίζοντο τό Πάσχα, γιά μᾶς, πού εἴμαστε ἤδη βαπτισμένοι, τί νόημα ἔχει;

Καί γιά μᾶς τούς βαπτισμένους ἡ Μ. Σαρακοστή πρέπει νά εἶναι μιὰ προετοιμασία γιά νά ξαναζήσουμε τό βάπτισμά μας. Βαπτιστήκαμε. Ἀλλά προδώσαμε, ἀλλά χάσαμε αὐτό πού λάβαμε κατά τό βάπτισμά μας. Τό Πάσχα γιά ἐμᾶς πρέπει νά εἶναι ἐπιστροφή στό βάπτισμά μας, πρέπει νά εἶναι πραγματικό «Πάσχα», «διάβαση» δηλαδή σέ μιὰ ἄλλη πορεία ζωῆς, γιατί ἡ ἐβραϊκή λέξη Πάσχα σημαίνει «διάβαση». Καί ἡ Μ. Σαρακοστή,

---

2. «Ἐν τῷ Μεγάλῳ Σαββάτῳ ἐξ ἔθους ἡ Ἐκκλησία ποιεῖν βαπτίσματα παρέλαβεν, ὅτι τό βάπτισμα τῆς ταφῆς καί τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου τύπος ἐστί· τό δέ Σάββατον ἐκεῖνο μέσον ἐστί τῆς ταφῆς καί τῆς ἀναστάσεως» (Βαλσαμών). (Σύνταγμα Ἱ. Κανόνων Ράλλη-Ποτλή, τ. Ε' σ. 213).

3. Γιατί τό Πάσχα κρατοῦμε λαμπάδες; Ἴσως αὐτό νά τό ἐξηγήσει κανεῖς ἀπό τό γεγονός τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ὁ θάνατος παριστάνεται μέ σκοτάδι καί ἡ ζωή, ἡ ἀνάσταση ἀπό τόν θάνατο, μέ φῶς. «Εἶδε τό φῶς τῆς ἡμέρας», λέμε γιά τήν ἡμέρα γεννήσεως κάποιου. Καί ὁ Ἡσαΐας προφητεύοντας τήν ἀνάσταση τοῦ θανατωθέντος Μεσσία λέει: «Μετά τήν ταλαιπωρία τῆς ψυχῆς του θά δεῖ τό φῶς· θά χορτάσει (τό φῶς)» (Ἠσ. 53,11 κατά τό Ἑβραϊκό. Οἱ Ο' ἔχουν «δείξει αὐτῷ φῶς». Ἡ φράση «θά δεῖ φῶς» σημαίνει θά ἀναστηθεῖ· ἡ δέ φράση «θά χορτάσει τό φῶς» σημαίνει ὅτι δέν θά ξαναπεθάνει πιά, ἀλλά θά ἔχει γιά πάντα τό φῶς – τήν ζωή).

Μπορεῖ λοιπόν νά πει κανεῖς ὅτι κρατοῦμε ἀναμμένες λαμπάδες τό Πάσχα γιά τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλά καί ἡ γέννηση τοῦ Χριστοῦ «ἀνέτειλε τῷ κόσμῳ τό φῶς τό τῆς γνώσεως» καί κατ' αὐτήν προσκυνοῦμε τόν γεννηθέντα Μεσσία ὡς «Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης» καί ὡς «ἐξ ὕψους Ἀνατολήν»· γιατί λοιπόν νά μήν κρατοῦμε καί τά Χριστούγεννα ἀναμμένες λαμπάδες, γιά παράσταση τῶν ἀληθειῶν αὐτῶν, ἡ καί κατά τήν ἐορτή τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ, πού «ἐλαμψε τό πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τά δέ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκά ὡς τό φῶς»; (βλ. Ματθ. 17,2)

Ἡ πραγματική, ἱστορική ἐρμηνεία τῶν λαμπάδων κατά τό Πάσχα πρέπει, νομίζω, νά ἐξηγηθεῖ ἀπό τήν ὁμαδική βάπτισμα τῶν κατηγουμένων. Τό Βάπτισμα λέγεται «Φῶτισμα»· κατά τό Βάπτισμα κρατοῦν λαμπάδες οἱ βαπτισμένοι γιά παράσταση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού ἔλαβαν – τό ὁποῖο Ἅγιο Πνεῦμα εἰκονίζεται μέ φωτιά – καί τῆς νέας τους φωτεινῆς ζωῆς. Ἡ βάπτισμα δέ τῶν κατηγουμένων τήν ἡμέρα τοῦ Πάσχα στήν ἀρχαία Ἐκκλησία ἀποτελοῦσε τό μεγάλο γεγονός τῆς ἐορτῆς αὐτῆς καί ἀπό τίς ἀναμμένες λαμπάδες τῶν πολλῶν νεοβαπτισμένων ἡ ἐορτή ὀνομάστηκε Λαμπρή.

Καί πολλά ἀκόμα ἀναστάσιμα τροπάρια, ἐνῶ φαίνεται ὅτι ἀναφέρονται μόνο στό γεγονός τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ὅμως, ἄν τά ἐξετάσει κανεῖς καλά, θά δεῖ ὅτι ξεκινοῦν ἀπό τό γεγονός τῆς βαπτίσεως τῶν κατηγουμένων κατά τήν ἡμέρα τοῦ Πάσχα.

λοιπόν, για μᾶς πρέπει νά εἶναι ἡ προετοιμασία γιά τήν ἐπιστροφή μας αὐτή στό βάπτισμά μας, γιά τήν «διάβασή» μας, γιά τήν ἀλλαγὴ τῆς πορείας τῆς ζωῆς μας.

Βαδίζοντας πρός τό Πάσχα, ὅπου παλαιά γινόταν ἡ βάπτισμα τῶν κατηγουμένων, τήν Μ. Σαρακοστή πρέπει, ἐμεῖς οἱ βαπτισμένοι, νά σκεφτοῦμε πόσο ὑψηλό πράγμα εἶναι τό νά εἴμαστε βαπτισμένοι χριστιανοί καί ὅτι ἐμεῖς δέν τιμήσαμε τήν ὑψηλή μας αὐτή θέση· καιρός λοιπόν νά κάνουμε ἓνα καλό ξεκίνημα γιά μιὰ νέα ζωή, ζωὴ πού ἀρμόζει στό βαπτισμένο, στό μυρωμένο παιδί τοῦ Θεοῦ. Ἐξ ἀρχίσουμε ταπεινά ἀπό τό ἄλφα· ἄς γίνουμε πάλι κατηγούμενοι καί μαθητές· ἄς λευκάνουμε πάλι τόν χιτώνα τοῦ βαπτίσματος, πού τόν σπιλώσαμε μέ τά πονηρά μας ἔργα.⁴

Αὐτό εἶναι ἡ Μ. Σαρακοστή γιά μᾶς. Εἶναι, ἐπαναλαμβάνω, ἡ προσπάθειά μας, ὁ ἀγώνας μας νά ἐπιστρέψουμε στό ὕψος τῆς βαπτίσεώς μας· γιά νά τό πετύχουμε ὅμως αὐτό πρέπει νά ἀπαρνηθοῦμε αὐτό πού εἴμαστε, νά ἀλλάξουμε πορεία ζωῆς· πρέπει νά μετανοήσουμε. Καί ἡ περίοδος τῆς Μ. Σαρακοστῆς εἶναι περίοδος μετανοίας. Γι' αὐτό καί τά κηρύγματα τῶν ἱεροκηρύκων τήν Μ. Σαρακοστή εἶναι περί μετανοίας ἢ ἄλλα θέματα ὁμιλιῶν, πού ἀποβλέπουν στήν μετάνοια τῶν χριστιανῶν.

Τό Τριῶδιο

Τό λειτουργικό βιβλίον πού ἔχει τίς ἀκολουθίες τῆς Μ. Σαρακοστῆς λέγεται Τριῶδιο. Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ Τριωδίου συντάχθηκε ὅταν σταμάτησαν νά ὑπάρχουν κατηγούμενοι, ὅταν δηλαδή τό βάπτισμα δέν γινόταν σέ μεγάλη ἡλικία, γιατί εἶχε καθοριστεῖ ὁ νηπιοβαπτισμός. Ἐτσι, πολλά τροπάρια τοῦ Τριωδίου δέν ἀναφέρονται στό βάπτισμα, γιά τό ὁποῖο ἔπρεπε νά προετοιμαστοῦν οἱ κατηγούμενοι, ἀλλά στήν μετάνοια. Μέρος τοῦ Τριωδίου, τό παλαιότερο, ἀναφέρεται καί στήν προετοιμασία τῶν κατηγουμένων γιά τό βάπτισμα· στό μέρος αὐτό φαίνεται ὁ κατηγητικός χαρακτήρας στίς ἀκολουθίες τῆς Μ. Σαρακοστῆς.⁵ Τό μεγαλύτερο ὅμως μέρος τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, τό μεταγενέστερο, ἀναφέρεται στήν μετάνοια. Εἶπαμε δέ ὅτι γιά μᾶς τούς βαπτισμένους Μ. Σαρακοστή σημαίνει μετάνοια καί τό βιβλίον της, λοιπόν, τό Τριῶδιο, μᾶς σαλπίζει μέ τούς ὕμνους του συνέχεια τό κήρυγμα αὐτό τῆς μετανοίας.

4. Εἶναι ὥραϊα ὅσα σχετικά γράφει ὁ πατήρ Schmemmann στό βιβλίον του ΜΕΓΑΛΗ ΣΑΡΑΚΟΣΤΗ (ἔκδοση ΑΚΡΙΤΑΣ σ. 88): «Σήμερα ἡ Μεγάλη Σαρακοστή δέν εἶναι πιά ἡ προετοιμασία τῶν κατηγουμένων γιά τό Βάπτισμα, ἀλλά, ἂν καί εἴμαστε βαπτισμένοι καί χρισμένοι, μήπως δέν εἴμαστε, κατά κάποια ἔννοια, ἀκόμα “κατηγούμενοι”; Ἡ, μᾶλλον, δέν θά ἔπρεπε νά γυρίζουμε σ' αὐτό τό στάδιο κάθε χρόνο; Μήπως δέν ἀπομακρυνόμαστε πολλές φορές ἀπό τό μεγάλο μυστήριο πού κάποτε δεχτήκαμε; Μήπως δέν χρειαζόμαστε στήν ζωὴ μας – ἡ ὁποία εἶναι μιὰ συνεχῆς ἀποξένωση ἀπό τόν Χριστό καί τήν Βασιλεία Του – αὐτό τό ἐτήσιο ταξίδι ἐπιστροφῆς στίς ρίζες τῆς χριστιανικῆς μας πίστεως;» – Μερικοί ἱερεῖς παραλείπουν νά διαβάσουν τά «Κατηγούμενα» στήν Θ. Λειτουργία. Αὐτό δέν εἶναι σωστό· δέν εἶναι ἀναχρονισμός ἡ ἀνάγνωση τῶν «Κατηγουμένων», γιατί ἡ Ἐκκλησία πάντοτε ἔχει κατηγούμενους. Ἐπειτα, κατά τά παραπάνω πού γράφει ὁ πατήρ Schmemmann, ὅλοι οἱ πιστοί κατά κάποια ἔννοια εἴμαστε κατηγούμενοι.

5. Τά Ἀναγνώσματα, γιά παράδειγμα, τοῦ Ἑσπερινοῦ καί τῆς Ἑκτῆς Ὑρας ἀφοροῦν μᾶλλον τούς κατηγουμένους. Τά Ἀναγνώσματα αὐτά εἶναι παρμένα ἀπό τήν Παλ. Διαθήκη. Ἐνα ἀνάγνωσμα ἀπό τά Ἱστορικά της βιβλία (ἀπό τήν Γένεση, πού ἔχει τό «πλαῖσιο», κατά κάποιο τρόπο, τῆς πίστεως μας: Τήν δημιουργία, τήν πώση, τήν ὑπόσχεση σωτηρίας καί τήν ἀρχή τῆς σωτηρίας μέ τόν ἐκλεκτό λαό τοῦ Θεοῦ)· ἄλλο ἀνάγνωσμα ἀπό τά Προφητικά της βιβλία (ἀπό τό βιβλίον τοῦ προφήτη Ἡσαΐα, πού εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀπό ὅλους τούς προφήτες· ἡ ἀνάγνωση τοῦ βιβλίου του τήν Μ. Σαρακοστή ἔχει σκοπὸ νά ἀποκαλύψει μιὰ ἀκόμα φορά τό μέγα μυστήριο τῆς σωτηρίας μέσα ἀπό τά Πάθη καί τήν Θυσία τοῦ Χριστοῦ)· τό ἄλλο ἀνάγνωσμα εἶναι παρμένο ἀπό τά Διδακτικά βιβλία τῆς Παλ. Διαθήκης (ἀπό τό βιβλίον τῶν Παροιμιῶν, πού εἶναι ἡ ἐπιτομή τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τῆς Παλ. Διαθήκης, τοῦ ἠθικοῦ νόμου καί τῆς σοφίας). (Βλέπε Schmemmann ΜΕΓΑΛΗ ΣΑΡΑΚΟΣΤΗ σ. 46-47).

3. Διαίρεση τῆς Μ. Σαρακοστής

Ἵστερα ἀπό τὰ παραπάνω θά παρουσιάσω τώρα, μέ γενικότητα πάλι, τήν λατρεία τῆς Μ. Σαρακοστής, γιά νά διαπιστώσουμε πῶς αὐτή εἶναι πραγματικά ἓνα δυνατό κήρυγμα μετανοίας.

Ἐς φανταστοῦμε τήν Μ. Σαρακοστή σάν τόν Ἱερό Ναό. Σέ τρία μέρη χωρίζεται ὁ Ναός: Στόν πρόναο, στόν κυρίως Ναό καί στό ἅγιο Βῆμα.

Σάν τόν Ἱερό Ναό, λοιπόν, ἔτσι θά χωρίσουμε γενικά καί τήν Μ. Σαρακοστή: α) Τήν περίοδο πρὶν ἀπό τήν Μ. Σαρακοστή, β) τήν κύρια περίοδο τῆς Μ. Σαρακοστής καί γ) τό ἱερό, τό πιό ἅγιο τμήμα τῆς Μ. Σαρακοστής.

α) Περίοδος πρὶν ἀπό τήν Μ. Σαρακοστή

Ἀκριβῶς ἐπειδή ἡ Μ. Σαρακοστή ἔχει μεγάλη σημασία γιά τήν πνευματική μας πορεία, γι' αὐτό ἡ Ἐκκλησία φροντίζει νά μᾶς προετοιμάσει γιά τόν ἐρχομό της, ὥστε προετοιμασμένοι ψυχικά νά τήν νοήσουμε καί νά τήν γευθοῦμε. Ἐτσι ἔχουμε πέντε Κυριακές πρὶν ἀπό τήν Μ. Σαρακοστή, πού μᾶς προετοιμάζουν γι' αὐτήν. Θά ἀναφερθῶ μέ λίγα λόγια στό περιεχόμενό τους:

1) Κυριακή τοῦ Ζακχαίου (Λουκ. 19,1-10). Εἶπαμε ὅτι ἡ Μ. Σαρακοστή γιά μᾶς τοὺς βαπτισμένους σημαίνει μετάνοια. Καί αὐτό τό κήρυγμα τῆς μετανοίας, γιά νά τό ζήσουμε ὅπως πρέπει τήν περίοδο αὐτή, μᾶς τό σαλπίζει ἡ Ἐκκλησία πολύ πρὶν ἀπό τήν Σαρακοστή μέ τό εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τοῦ Ζακχαίου. Ὁ Ζακχαῖος ἦταν ἁμαρτωλός· ἀδικοῦσε καί ἔκλεβε. Καί ὅμως τόν ἀκοῦμε νά λέει στόν Χριστό: «Τό ἥμισυ τῆς περιουσίας μου, Κύριε, δίνω στοὺς πτωχοὺς καί ἂν πῆρα τίποτε μέ δόλιο τρόπο ἀπό κάποιον θά τοῦ τό ἀποδώσω τέσσερις φορές περισσότερο». Νά, παράδειγμα μετανοίας! Στόν Ζακχαῖο ὑπῆρχαν ἐμπόδια γιά τήν μετάνοιά του, γιά τήν συνάντησή του μέ τόν Χριστό – γιατί αὐτό εἶναι μετάνοια: Τό νά συναντηθεῖς μέ τόν Χριστό. Τά ἐμπόδια ἦταν τό κοντό του ἀνάστημα καί ὁ ὄχλος. Ἀλλά ξεπέρασε τά ἐμπόδια αὐτά, γιατί ἐπιθυμοῦσε, γιατί λαχταροῦσε νά δεῖ τόν Χριστό. Αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό μήνυμα τῆς Κυριακῆς τοῦ Ζακχαίου σχετικά μέ τήν Μ. Σαρακοστή: Ἡ μετάνοια, πού πρέπει νά ζήσουμε ἰδιαίτερα τήν περίοδο αὐτή, πρέπει νά ξεκινήσει ἀπό μιά ἐπιθυμία γιά τόν Θεό, γιά τήν συνάντησή μαζί Του· στήν πορεία μας γιά τήν συνάντησή μέ τόν Θεό θά σταθοῦν ἐμπόδια· ἐμπόδια ἀπό τόν ἑαυτό μας, ὅπως τό ἀνάστημα στήν περίπτωση τοῦ Ζακχαίου, καί ἐμπόδια ἀπό τοὺς ἄλλους, ὅπως ὁ ὄχλος πάλι στήν ἴδια περίπτωση. Πρέπει ὅμως ὁ πόθος μας γιά μετάνοια, γιά συνάντησή μέ τόν Χριστό, νά εἶναι δυνατός, νά γίνει ἀπόφαση γιά νά ξεπεράσουμε ὅλα τά ἐμπόδια.

2) Κυριακή τοῦ Τελώνου καί τοῦ Φαρισαίου (Λουκ. 18,10-14). Ἄλλο παράδειγμα μετανοίας ὡς προετοιμασία γιά τήν Μ. Σαρακοστή, κατά τήν ὁποία πρέπει ἰδιαίτερα νά ζήσουμε τήν μετάνοια, εἶναι ὁ Τελώνης τῆς σχετικῆς παραβολῆς τοῦ Κυρίου μας. Ἦταν ἁμαρτωλός καί αὐτός, ἀλλά μέ ταπείνωση παραδέχτηκε τήν ἁμαρτωλότητά του καί ζήτησε τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ καί δικαιώθηκε. Πρέπει, λοιπόν, νά ἀναγνωρίζουμε τήν

ἀμαρτωλότητά μας, νά παραδεχόμαστε τήν ἐνοχή μας, χωρίς καμμιά δικαιολογία, καί νά καταφεύγουμε στόν Θεό ταπεινά γιά συγγνώμη. Αὐτό μᾶς λέει γιά τήν μετάνοια ἡ Κυριακή τοῦ Τελώνου καί τοῦ Φαρισαίου.

Ἄλλά καί κάτι ἄλλο, πολύ σοβαρό πάλι, σχετικό μέ τήν Μ. Σαρακοστή, σάν προετοιμασία της, μᾶς λέει ἡ Κυριακή αὐτή. Πολλοί τήν Σαρακοστή τήν θεωροῦν σάν μιά περίοδο πού ἔχουν νά κάνουν μερικές «ὑποχρεώσεις», μερικά «καθήκοντα». Νά νηστεύσουν π.χ., νά παρακολουθήσουν μερικές ἐκκλησιαστικές ἀκολουθίες, νά ἐλεήσουν, νά κοινωνήσουν κ.λπ. Προσοχή! Μπορεῖ ὅλα αὐτά νά τά κάνουμε καί ὅμως νά εἴμαστε μακριά ἀπό τό πνεῦμα τῆς Μ. Σαρακοστῆς. Καί ὁ Φαρισαῖος, μᾶς λέει ἡ Κυριακή αὐτή μέ τό ἀνάγνωσμά της, ἔκανε ἔργα· τά ἔργα ὅμως αὐτά δέν τόν δικαίωσαν, γιατί δέν προέρχονταν ἀπό ἀγαθή πνευματική διάθεση καί τοῦ δημιουργοῦσαν ἔπαρση. Ἡ ξηρή, ἡ τυπική συμμετοχή στήν Μ. Σαρακοστή δέν δικαιώνει· δημιουργεῖ καί αὐτή ἔπαρση. Κάνει χριστιανούς τύπου Φαρισαίου.

3) Κυριακή τοῦ Ἄσωτου (Λουκ. 15,11-32). Ἄλλο παράδειγμα μετάνοιας, ζωηρό καί συγκινητικό μάλιστα, προβάλλει ἡ Κυριακή αὐτή: Τόν ἄσωτο. Ἡ Κυριακή αὐτή, σάν προετοιμασία γιά τήν Μ. Σαρακοστή, τήν περίοδο τῆς μετάνοιας, καλεῖ τούς χριστιανούς νά «συνέλθουν», σάν τόν ἄσωτο τῆς παραβολῆς, νά ἐννοήσουν ὅτι ὁ καρπός τῆς ἀποστασίας ἀπό τόν Θεό εἶναι πολύ πικρός, εἶναι τά «ξύλοκέρατα» πού τρῶνε οἱ χοῖροι· ἄς πάρουν λοιπόν τόν δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς στό «σπίτι» τους, στόν Θεό, ἀπό τόν ὁποῖο ἔγιναν ξένοι μέ τήν ἀμαρτία.

4) Κυριακή τῶν Ἀπόκρεω (Ματθ. 25,31-46). Ἡ Κυριακή αὐτή μᾶς θυμίζει ὅτι θά κριθοῦμε μιά μέρα ἀπό τόν δικαιοκρίτη Χριστό. Θά κριθοῦμε!... Δέν πρέπει νά τό ξεχνᾶμε αὐτό. Ἐπομένως πρέπει νά μετανοήσουμε. Ἐτσι ἡ Κυριακή αὐτή προτρέπει γιά τήν μετάνοια, πού πρέπει νά ζήσουμε τήν Μ. Σαρακοστή πού ἔρχεται.

5) Κυριακή τῆς Τυροφάγου (Ματθ. 6,14-21). Εἶναι ἡ τελευταία Κυριακή, πού προετοιμάζει γιά τήν Μ. Σαρακοστή. Τήν ἡμέρα αὐτή ἡ Ἐκκλησία μᾶς θυμίζει τήν ἐξορία τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδάμ ἀπό τόν Παράδεισο. Πατρίδα μας εἶναι ὁ Παράδεισος. Μήν τό ξεχνᾶμε αὐτό. Ἡ γῆ αὐτή εἶναι τόπος ἐξορίας καί μή ζητᾶμε νά τά περάσουμε καλά στήν ἐξορία!⁶ Ὁ Θεός ὅταν ἐξόρισε τόν Ἀδάμ ἀπό τόν Παράδεισο τόν ἔβαλε ἀπέναντι ἀπό αὐτόν (βλ. Γεν. 3,24). Γιατί; Γιά νά τόν βλέπει καί νά τόν ἐπιθυμεῖ! Ἐτσι θά τοῦ δημιουργεῖται ὁ πόθος νά ἐπιστρέψει σ' αὐτόν.

Δυό πόρτες, χριστιανοί μου, εἰσάγουν στόν Παράδεισο. Ἡ μιά πόρτα γράφει ΑΘΩΟΤΗΤΑ, ἡ ἄλλη πόρτα γράφει ΜΕΤΑΝΟΙΑ. Ἡ πρώτη πόρτα δέν εἶναι γιά ἡμᾶς· εἶναι γιά τά ἀθῶα βαπτισμένα νήπια. Ἐμεῖς, πού βουτηχτήκαμε στήν ἀμαρτία, γιά νά μποῦμε στόν Παράδεισο, θά πρέπει νά περάσουμε ἀπό τήν δεύτερη πόρτα: Τήν μετάνοια. Ἄν ἡ προηγούμενη Κυριακή τῶν Ἀπόκρεω μᾶς προέτρεπε σέ μετάνοια μέ τήν ἀνάμνηση τῆς Κρίσης, ἡ παρούσα Κυριακή τῆς Τυροφάγου μᾶς προτρέπει γιά μετάνοια μέ τήν ἀνάμνηση τοῦ Παραδείσου.

6. Θυμᾶμαι ὅτι κατά τήν προφορική ἐξαγγελία τῆς ὁμιλίας αὐτῆς κατά παρέκβαση εἶπα τά ἑξῆς: Παρατηρήστε ὅτι ὅλα τά πολιτικά συστήματα, ἀπό τό ἓνα ἄκρο μέχρι τό ἄλλο, μᾶς ὑπόσχονται νά τά περάσουμε καλά ἐδῶ στήν ἐξορία. Ὅλα ὑπόσχονται γιά καλοπέραση στήν ζωή αὐτή. Ἀλλά δέν θέλουμε οἱ χριστιανοί νά τά περάσουμε καλά στήν ἐξορία! Γιατί ἂν τά περνᾶμε καλά στήν ἐξορία θά ξεχάσουμε τήν πατρίδα!

Οἱ πέντε παραπάνω Κυριακές μᾶς προετοιμάζουν γιά νά ζήσουμε τήν Μ. Σαρακοστή, τήν περίοδο μετανοίας γιά ἡμᾶς τούς βαπτισμένους χριστιανούς, ὅπως τήν εἶπαμε στήν ἀρχή. Καί οἱ πέντε Κυριακές, ὅπως τίς παρουσιάσαμε παραπάνω, μᾶς προτρέπουν σέ με-
τάνοια.

6) Ἡ κύρια περίοδος τῆς Μ. Σαρακοστῆς

Ἡ Μ. Σαρακοστή ἀρχίζει μέ τόν Ἑσπερινό τῆς Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου. Ἡ ἀκο-
λουθία ἀρχίζει μέ τόν καταनुκτικό Ἑσπερινό, ὅπου ὁ ἱερέας εἶναι ντυμένος μέ λαμπερά
ἄμφια. Μετά τόν ἔσπερινό ὕμνο «Φῶς ἰλαρόν ἁγίας δόξης...» ὁ ἱερέας προχωράει πρὸς τήν
ὠραία πύλη, γιά νά ἀναφωνήσῃ τό ἔσπερινό προκείμενο, πού πάντοτε ἀναγγέλλει τό τέ-
λος τῆς μιᾶς καί τήν ἀρχή τῆς ἄλλης μέρας. Τό Μέγα Προκείμενον τῆς ἡμέρας αὐτῆς
ἀναγγέλλει τήν ἀρχή τῆς Μ. Σαρακοστῆς. Τό Προκείμενο αὐτό εἶναι τό ἐξῆς:

*Μή ἀποστρέψῃς τό πρόσωπόν σου
ἀπό τοῦ παιδός σου, ὅτι θλίβομαι·
ταχύ ἐπάκουσόν μου·
πρόσχες τῇ ψυχῇ μου
καί λύτρωσαι αὐτήν.*

Ἦς προσέξουμε τόν ὕμνο αὐτό μέ τόν ὁποῖο ἀρχίζει ἡ Μ. Σαρακοστή. Πέντε φορές
ἐπαναλαμβάνεται μέ ἡρεμῆ καταनुκτική ψαλμωδία, γιά νά τυπωθεῖ καλά στήν ψυχή τοῦ
πιστοῦ.

Προσέξτε, τί λέει: «Θλίβομαι»! Αὐτό τόν σκοπό εἶχε ἡ περίοδος πού προηγήθηκε τῆς
Σαρακοστῆς μέ τίς πέντε Κυριακές τῆς. Εἶχε σκοπό νά δημιουργήσῃ τόν πόνο, τήν θλί-
ψη γιά τήν ἁμαρτία. Ἡ προετοιμασία τέλειωσε, ὁ σκοπός πέτυχε καί ὁ πιστός λέει:
«Θλίβομαι». Αὐτό τό «θλίβομαι» ἐκφράζει τό χρῶμα τῆς Μ. Σαρακοστῆς. Εἶναι θλίψη
γιά τά ἁμαρτήματά μας. Καί ἔκφραση τῆς θλίψης μας αὐτῆς εἶναι ἡ νηστεία πού κά-
νουμε. Προσοχή! Ἡ νηστεία κατά τήν Μ. Σαρακοστή δέν εἶναι γιά τό Πάσχα ἢ γιά τό
Πάθος τοῦ Χριστοῦ, ὅπως λανθασμένα πολλοί νομίζουν, ἀλλά γιά τά ἁμαρτήματά μας.⁷

Τό «θλίβομαι», ἡ λύπη γιά τά ἁμαρτήματα, δέν ὀδηγεῖ τόν πιστό σέ ἀπόγνωση, γιατί
πιστεύει ὅτι ὁ Θεός μπορεῖ νά τόν λυτρώσῃ. Γι' αὐτό καί ἀποτεινόμενος στόν Θεό γιά
θεία βοήθεια λέει: «Πρόσχες τῇ ψυχῇ μου καί λύτρωσαι αὐτήν».

Κατά τήν ὥρα πού ψάλλεται τό προκείμενο ἀρχίζει ἡ Μεγάλη Σαρακοστή. Τότε, νά!
Τά λαμπερά ἄμφια τοῦ ἱερέα γίνονται πένθιμα· τά φωτεινά, χρωματιστά καλύμματα τῆς
Ἁγίας Τράπεζας γίνονται πένθιμα καί αὐτά. Τά φῶτα σβήνουν. Ἦρχισε ἡ Μ. Σαρακο-
στή!

Γιά πρώτη φορά τώρα, στό τέλος τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ, διαβάζεται ἡ προ-
σευχή τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ, πού συνοδεύεται ἀπό μετάνοιες.

7. Ὁ Χρυσόστομος λέει τά ἐξῆς σχετικά στούς ἀκροατές του στόν Γ' λόγο του κατά Ἰουδαίων: «Ἄν οὖν ἔρηταί σε Ἰου-
δαῖος καί Ἕλληγ, τίνος ἔνεκεν νηστεύεις; Μή εἴπῃς ὅτι διά τό Πάσχα μηδέ ὅτι διά τόν Σταυρόν, ἐπεὶ πολλήν αὐτῶ δίδως τήν
λαβήν· οὐ γάρ διά τό Πάσχα νηστεύομεν, οὐδέ διά τόν Σταυρόν, ἀλλά διά τά ἁμαρτήματα τά ἡμέτερα, ἐπειδὴ μέλλομεν μυστη-
ρίους προσιέναι».

Ἡ προσευχή τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ

Θάθελα νά πῶ καί νά ἐρμηνεύσω τήν προσευχή αὐτή μέ λίγα λόγια, παρακαλώντας νά τήν λέγομε τήν περίοδο τῆς Σαρακοστῆς, κάνοντας μάλιστα καί μετάνοιες. Μόνο τήν Μ. Σαρακοστή λέγεται ἡ προσευχή αὐτή. Εἶναι προσευχή μέ τήν ὁποία ἐκφράζουμε τήν μετάνοιά μας:

*Κύριε καί Δέσποτα τῆς ζωῆς μου·
Πνεῦμα ἀργίας, περιεργείας, φιλαρχίας
καί ἀργολογίας μή μοι δῶς·
Πνεῦμα δέ σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης,
ὑπομονῆς καί ἀγάπης χάρισάι μοι πῶ σῶ δούλω.
Ναί, Κύριε, Βασιλεῦ!
Δώρησαί μοι τοῦ ὄραν τά ἐμά πταίσματα
καί μή κατακρίνειν τόν ἀδελφόν μου·
Ὅτι εὐλογητός εἶ εἰς τούς αἰῶνας τῶν
αἰῶνων. Ἀμήν.*

Μέ αὐτή τήν προσευχή τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ εἶπα ὅτι ἐκφράζουμε τήν μετάνοιά μας τήν Μ. Σαρακοστή.

Τί εἶναι μετάνοια; Ἡ μετάνοια ἔχει δύο ὄψεις: Ἀρνητική (πρῶτα ἡ ἀρνητική) καί θετική. Μετάνοια εἶναι νά ἀρνηθοῦμε τό κακό καί νά ἀποκτήσουμε τό καλό· νά γκρεμίσουμε τό ἀμαρτωλό πού ἔχουμε μέσα μας καί νά κτίσουμε πύργο ἀρετῆς· εἶναι ξερρίζωμα καί φύτεμα ἡ μετάνοια. Αὐτό ἀκριβῶς, τό ὀρθό πνεῦμα τῆς μετάνοιας μέ τίς δύο ὄψεις τῆς, ἐκφράζει ἡ προσευχή τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ, πού πρέπει νά τήν λέγομε τακτικά τήν Σαρακοστή. Τήν ἐρμηνεύω τώρα σύντομα καί ἀπλᾶ:

Μέ τήν προσευχή αὐτή ἀπευθυνόμαστε στόν Θεό, τόν ὁποῖο ἀνακηρύττουμε *Κύριο καί Δεσπότη* τῆς ζωῆς μας, καί τοῦ ζητᾶμε νά μᾶς ἀπαλλάξει ἀπό τέσσερα κακά: Τήν *ἀργία*, τήν *περιέργεια*, τήν *φιλαρχία* καί τήν *ἀργολογία*.

Τί εἶναι ἡ *ἀργία*; Εἶναι μιᾶ ἀνορεξία πού νοιώθουμε γιά τά πνευματικά, μιᾶ παράξενη τεμπελιά· ἡ ραθυμία. Αὐτή πού μᾶς σπρώχνει ὄλο πρός τά κάτω καί δέν μᾶς ἀφήνει νά ἀλλάξουμε πνευματικά. Ἡ *ἀργία* εἶναι ρίζα τῆς ἀμαρτίας. Δηλητηριάζει τήν πνευματική μας ἐνεργητικότητα καί μᾶς νεκρώνει πνευματικά· γι' αὐτό καί τήν λέγομε πρώτη στήν προσευχή μας.

Ἡ *ἀργία* φέρνει τήν *περιέργεια*. Ἡ λέξη *περιέργεια* ἐδῶ δέν σημαίνει αὐτό πού ξέρουμε, ἀλλά σημαίνει τήν «λιποψυχία».⁸ Αὐτό εἶναι τό ἀποτέλεσμα τῆς ἀργίας. Ἡ *ἀργία* φέρνει τήν *δειλία*, τήν *ἀπαισιοδοξία*, τήν *λιποψυχία* γιά τό καλό· τήν πνευματική παραλυσία. Αὐτός πού ἔχει *περιέργεια*, μέ αὐτή τήν ἔννοια πού δώσαμε στήν λέξη, ὅταν ἀκούει κάποιον νά τοῦ μιλάει γιά μετάνοια, γιά ἀλλαγὴ ζωῆς, γιά «στροφή» πρός τόν Θεό, μέσα του λέει: «Δέν εἶμαι ἐγώ γι' αὐτά!» Ἡ, ὅταν κάνει ἕνα ξεκίνημα, δέν τό συνεχίζει.

8. Ἀγγλικές μεταφράσεις τῆς προσευχῆς ἀποδίδουν τήν λέξη «λιποψυχία» (βλ. Schmemann, Μ. Σαρακοστή σ. 39 ὑποσημ.).

έρχεται ὄλο περί, γύρω-γύρω ἀπό τό ἔργο πού ἄρχισε, γιατί ἔχει περιέργεια, λιποψυχία, καί ποτέ δέν φτάνει στό ἔργο, στήν μετάνοια δηλαδή.

Μετά τό πνεῦμα ἀργίας καί περιεργείας παρακαλᾶμε νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τό πνεῦμα τῆς φιλαρχίας.

Ὅταν ἓνας ἔχει ἀργία καί λιποψυχία γιά τά πνευματικά, αἰσθάνεται ἕνα κενό μέσα του· καί αὐτό τό κενό προσπαθεῖ νά τό γεμίσει μέ τό «Ἐγώ» του. Θέλει ὄλο νά γίνεται λόγος γιά τό πρόσωπό του, ἀδιαφορεῖ καί περιφρονεῖ τούς ἄλλους ἢ ἀκόμη μπορεῖ νά παρουσιάζει ἔντονο «ἐνδιαφέρον» γιά τούς ἄλλους ζητώντας νά τούς κηδεμονεύει. Πνεῦμα φιλαρχίας! Ὅταν ἡ ζωή μας δέν στρέφεται στόν Θεό, ὅταν δέν ἔχει πνευματικά ἐνδιαφέροντα, πού νά ἀγωνίζεται νά τά πετύχει, τότε γίνεται ἐγωκεντρική. Πολύς ἐγωισμός στόν κόσμο σήμερα, πολύ πνεῦμα φιλαρχίας στούς ἄδειους ἀπό πνευματικό περιεχόμενο ἀνθρώπους!...

Τελευταῖα ἔρχεται τό πνεῦμα ἀργολογίας. Εἶναι φυσική συνέπεια τῆς ἀργίας ἢ ἀργολογία. Θέλουμε μ' αὐτή νά «περάσουμε τόν καιρό», νά γεμίσουμε τό κενό πού νοιώθουμε μέσα μας, τό κενό πού μᾶς δημιουργεῖ ἡ ἀργία. Ἄς σκεπτόμαστε ὅμως, ὅτι γιά κάθε ἀργό καί ἀνώφελο λόγο πού λέγομε θά δώσουμε λόγο γι' αὐτόν τήν ἡμέρα τῆς κρίσεως· ἀπό τά λόγια μας θά δικαιωθοῦμε καί ἀπό τά λόγια μας θά κατακριθοῦμε. Ἔτσι μᾶς εἶπε ὁ Κύριος (βλ. Ματθ. 12,36).

Ἀπό αὐτά τά τέσσερα κακά ζητᾶμε νά μᾶς ἀπαλλάξει ὁ Θεός μέ τήν προσευχή τοῦ ἁγίου Ἐφραῖμ. Ἀπό τήν ἀργία, τήν περιέργεια, τήν φιλαρχία καί τήν ἀργολογία.

Ἄλλά ἡ μετάνοια, ὅπως εἶπαμε, ἔχει δύο ὄψεις: Τήν ἀρνητική καί τήν θετική. Ὅχι μόνο τό «ἐκκλινον ἀπό κακοῦ» ἀλλά καί τό «ποιήσον ἀγαθόν» (Ψαλμ. 33,15). Μετάνοια εἶναι αὐτό πού λέγει τήν Κυριακή τῆς Τυροφάγου τό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα: (α) Νά ἀπαρνηθοῦμε τά ἔργα τοῦ σκότους καί (β) νά ὀπλιστοῦμε μέ τά ὄπλα τοῦ φωτός (Ρωμ. 13,12).

Γι' αὐτό, λοιπόν, καί ἡ προσευχή τοῦ ἁγίου Ἐφραῖμ, πού λέγεται τήν Μ. Σαρακοστή καί ἐκφράζει τό πνεῦμα τῆς μετάνοιας, δέν ἀρκεῖται στό νά παρακαλέσει γιά τήν ἀπαλλαγή ἀπό τά κακά, ἀλλά προχωρεῖ καί ἱκετεύει γιά τήν ἀπόκτηση ἀρετῶν. Λέγει, λοιπόν, παρακάτω ἡ εὐχή: Πνεῦμα σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, ὑπομονῆς καί ἀγάπης χάρισαί μοι τῷ σῶ δούλω. Δέν θά τά ἀναλύσω αὐτά, γιατί ἐπείγομαι νά φτάσω στά ἄλλα κεντρικά σημεῖα τῆς Σαρακοστῆς. Θέλω μόνο νά πῶ ὅτι ἡ λέξη σωφροσύνη, ἐδῶ, σημαίνει τό ἀντίθετο τῆς ἀργίας. Ἄν μέ τήν «ἀργία» ἐννοοῦμε τήν ραθυμία, τήν ἀνορεξία γιά τά πνευματικά καί τό σπάσιμο τῆς ψυχῆς μας, μέ τήν σωφροσύνη ἐννοοῦμε τήν ἐγρηγορήσει, τό ξύπνημα, τόν συναγερό τῶν πνευματικῶν μας δυνάμεων, γιά νά ἐγγίσουμε τόν Θεό. Αὐτό σημαίνει ἡ σωφροσύνη. Λέγοντας ἐμεῖς «σωφροσύνη» συνήθως νοοῦμε τήν ἀγνότητά· αὐτό συμβαίνει, γιατί, ὅταν στήν ψυχή μας ὑπάρχει ἀργία, ἡ κατάσταση αὐτή ἐκδηλώνεται σέ σαρκικές ἐπιθυμίες· ὅταν ὑπάρχει τό ἀντίθετο τῆς ἀργίας, δηλαδή ἡ σωφροσύνη, τό συγκέντρωμα τῶν ψυχικῶν δυνάμεων καί ὁ ἀγώνας νά ἐγγίσουμε τόν Θεό, τότε ἔχουμε ἀγνότητα. Γι' αὐτό καί ἡ σωφροσύνη σημαίνει τήν ἀγνότητα.

Πιό σημαντικό εἶναι τό τέλος τῆς εὐχῆς. Τελειώνοντας τήν εὐχή παρακαλᾶμε τόν Κύριο: Δώρησαί μοι τοῦ ὁράν τά ἐμά πταίσματα καί μή κατακρίνειν τόν ἀδελφόν μου.

Προσέξτε, τί προσευχοῦμαστε: Τοῦ ὁράν τά ἐμά πταίσματα. Ὅχι τίς ἀρετές μας (!...)

σάν τόν Φαρισαῖο, ἀλλά τά πταίσματά μας, τά ἁμαρτήματά μας σάν τόν Τελώνη. Ὁχι τά πταίσματα τῶν ἄλλων, ἀλλά τά δικά μας πταίσματα. «Τά ἐμά πταίσματα».

Ἀλλά, πόση γνώση τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς εἶχαν οἱ ἅγιοι Πατέρες! Ὡς παρατηρήσουμε: Μπορεῖ κανείς νά λέει καί νά ξαναλέει «εἶμαι ἁμαρτωλός». Νά λέει, «τά ἐμά πταίσματα», «τά ἁμαρτήματά μου» καί πάλι «τά ἁμαρτήματά μου», ἀλλά αὐτό νά εἶναι μιά φαινομενική ταπείνωση· νά εἶναι μιά ψευτοευσέβεια κάτω ἀπό τήν ὁποία νά κρύβεται μιά τρανή ὑπερηφάνεια. Δείγμα ὅμως ἀληθινῆς ταπείνωσης, δείγμα ὅτι πραγματικά βλέπουμε τά ἁμαρτήματά μας καί πονᾶμε γι' αὐτά εἶναι νά μήν κατακρίνουμε τούς ἄλλους· τό «μή κατακρίνειν τόν ἀδελφόν μου», ὅπως λέει στήν συνέχεια ἡ εὐχή.

Κυριακές τῆς Μ. Σαρακοστῆς

Τώρα, μετά τήν Κυριακή τῆς Τυρινῆς, ἀπό τόν Ἑσπερινό τῆς ὁποίας μπαίνουμε στήν Μ. Σαρακοστή, θά μιλήσουμε μέ λίγα λόγια γιά τίς Κυριακές τῆς Σαρακοστῆς.

Εἶπαμε ὅτι ἡ Μ. Σαρακοστή εἶναι μιά πορεία πρὸς τό Πάσχα. Τήν πνευματική αὐτή πορεία τῶν 40 ἡμερῶν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τήν παραλληλίζουσαν μέ τό ταξίδι τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἰσραήλ, στήν ἔρημο ἐπὶ 40 χρόνια. Ὅπως ξέρουμε ἀπό τήν Ἁγία Γραφή, ὁ Θεός, γιά νά προφυλάξει τόν λαό του ἀπό τήν ἀπογοήτευση, γιά νά τοῦ ἀποκαλύψει τόν τελικό του σκοπό, τοῦ ἔκανε πολλά θαύματα καί τόν δυνάμωνε καί τόν ξεκούραζε κατά τήν διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ του. Ἔτσι γίνεται καί τήν Μ. Σαρακοστή.

Ὁ τελικός σκοπός τῆς Μ. Σαρακοστῆς εἶναι τό Πάσχα· στό τέλος ὅμως κάθε ἐβδομάδας ἔχουμε μιά «διακοπή» τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ταξιδιοῦ καί προγευόμαστε τό Πάσχα. Ὅπως εἶναι γνωστό, τήν Μ. Σαρακοστή δέν ἐπιτρέπεται νά τελεῖται Θεία Λειτουργία. Δέν ἐπιτρέπεται, γιατί ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι Πάσχα, ἔχει χαρμόσυνο καί πανηγυρικό χαρακτήρα καί δέν συμβιβάζεται μέ τόν πένθιμο χρωματισμό τῆς Μ. Σαρακοστῆς. Εἶναι παλαιό τό ἔθιμο νά μή γίνεται Λειτουργία τήν Σαρακοστή καί τό ἔθιμο αὐτό ἐπικυρώθηκε ἀπό ἐκκλησιαστικούς κανόνες.⁹ Τά Σάββατα ὅμως καί οἱ Κυριακές εἶναι μιά διακοπή στό ταξίδι μας μέσα στήν ἔρημο τῆς Μ. Σαρακοστῆς· τίς ἡμέρες αὐτές ἐπιτρέπεται νά τελεῖται ἡ Θεία Λειτουργία καί προγευόμαστε τό Πάσχα.

Ἔχουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον οἱ Κυριακές τῆς Σαρακοστῆς. Σέ κάθε μιά ἀπό αὐτές ἐορτάζουμε ἕνα πρόσωπο ἁγίου ἢ τιμᾶμε ἕνα γεγονός. Αὐτό ἐξηγεῖται ἀπό αὐτό πού γράψαμε παραπάνω. Τήν Μ. Σαρακοστή εἶπαμε ὅτι δέν ἐπιτρέπεται Θεία Λειτουργία ἐκτός ἀπό τά Σάββατα καί τίς Κυριακές· δέν ἐπιτρέπεται τήν περίοδο αὐτή νά γιορτάζουμε ἁγίους μέ Λειτουργία, ἐκτός ἀπό τίς ἡμέρες αὐτές. Σ' αὐτές, λοιπόν, τίς ἡμέρες, τά Σάββατα καί τίς Κυριακές, θά ἔπρεπε νά μεταφερθοῦν οἱ μνήμες ὀρισμένων μεγάλων ἁγίων πού ἔπεφταν τίς καθημερινές. Ἔτσι μεταφέρθηκε ἀπό τήν 1η Ἀπριλίου στήν Ε' Κυριακή τῆς Σαρακοστῆς (Ε' Νηστειῶν) ἡ μνήμη τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας· ἡ μνήμη τῆς ἁγίας αὐτῆς ἔπρεπε νά τονιστεῖ τήν Μ. Σαρακοστή, γιατί ἡ ὁσία εἶναι σπουδαῖο παράδειγμα μετανοίας. Τό ἴδιο καί ἡ μνήμη τοῦ ὁσίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακος ἀπό τήν 30ῆ Μαρτίου μεταφέρθηκε στήν Δ' Κυριακή τῆς Σαρακοστῆς (Δ' Νηστειῶν)· μεταφέρθη-

9. Βλέπε ΜΘ' κανόνα τῆς τοπικῆς Συνόδου στήν Λαοδικεα.

κε, γιατί πάλι ἡ μνήμη τοῦ ὁσίου αὐτοῦ, τοῦ διδασκάλου τῆς μετανοίας, ἔπρεπε νά τονιστεῖ τήν Μ. Σαρακοστή. Θά μπορούσε κανείς νά πεί ὅτι καί ἡ γιορτή τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, πού γιορτάζουμε τήν Γ΄ Κυριακή (Γ΄ Νηστειῶν), προέρχεται ἀπό μεταφορά τῆς γιορτῆς τῆς εὔρεσης τοῦ τιμίου Σταυροῦ τήν 6η Μαρτίου.¹⁰

1) Ἡ Α΄ Κυριακή τῆς Σαρακοστῆς, ἡ Α΄ Νηστειῶν, λέγεται **Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας**. Κατά τήν Κυριακή αὐτή, μέ ἀπόφαση τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πού ἔγινε τό 843 στήν Κωνσταντινούπολη, ἀναστηλώθηκαν ἐπίσημα στούς Ναούς οἱ ἅγιες εἰκόνες. Γι' αὐτό καί ἡ Κυριακή αὐτή λέγεται Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας.

2) Τήν Β΄ Κυριακή τῆς Σαρακοστῆς, τήν Β΄ Νηστειῶν, γιορτάζουμε τήν μνήμη τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Ὁ ἅγιος αὐτός ὑπῆρξε ὑπερασπιστής καί στύλος τῆς ὀρθόδοξης πίστεως. Ὑστερα ἀπό τήν προηγούμενη Κυριακή, πού γιορτάσαμε τόν θρίαμβο τῆς ὀρθόδοξης πίστεως μας, γιορτάζουμε τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ, τόν μεγάλο αὐτόν Θεολόγο τῆς Ὁρθοδοξίας, σάν ἐπέκταση τῆς ἑορτῆς τῆς προηγούμενης Κυριακῆς.¹¹

3) Μεγάλη σημασία γιά τόν πνευματικό μας ἀγώνα τήν Μ. Σαρακοστή ἔχει ἡ Γ΄ Κυριακή τῆς, ἡ Γ΄ Νηστειῶν, πού λέγεται **Κυριακή τῆς Σταυροπροσκυνήσεως**. Τήν Κυριακή αὐτή βρισκόμαστε στό μέσον τῆς Σαρακοστῆς. Ἡ κόπωση ἀπό τήν νηστεία καί τόν πνευματικό ἀγώνα μᾶς εἶναι αἰσθητή· ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό πνευματική ἐνθάρρυνση. Ἡ Σαρακοστή εἶναι τό σταύρωμα τοῦ ἁμαρτωλοῦ «ἐγώ» μας, ἡ ἀπάρνηση τοῦ ἑαυτοῦ μας· ἔτσι μᾶς παραγγέλλει ὁ Κύριος στό εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς αὐτῆς: «Ἄν κανείς θέλει νά μέ ἀκολουθήσει, ἄς ἀπαρνηθεῖ τόν ἑαυτό του καί ἄς σηκώσει τόν σταυρό του καί ἄς μέ ἀκολουθήσει» (Μάρκ. 8,34). Ἀλλά δέν μπορούμε νά σηκώσουμε τόν σταυρό μας καί νά ἀκολουθήσουμε τόν Χριστό, ἄν δέν ἀπενίζουμε τόν Σταυρό πού Ἐκεῖνος σήκωσε, γιά νά μᾶς σώσει, λέγει ὁ πατήρ Schmemmann. Ἔτσι τήν Κυριακή αὐτή, στό μέσον τῆς Σαρακοστῆς, ἡ Ἐκκλησία προβάλλει ἐνώπιόν μας τόν Σταυρό τοῦ Κυρίου, γιά νά δυναμωθοῦμε. Δυναμωμένοι τώρα καί ἀνανεωμένοι ἀρχίζουμε τό δεύτερο μέρος τῆς Μ. Σαρακοστῆς.

4) Τώρα, σ' αὐτό τό δεύτερο μέρος τῆς Σαρακοστῆς, ἡ ἔμφαση πέφτει περισσότερο ὄχι στήν δημιουργία μετάνοιας, πού ἦταν ὁ σκοπός τοῦ πρώτου μέρους, ἀλλά στόν Σταυρό τοῦ Κυρίου, στά γεγονότα πού ἔγιναν γιά τήν σωτηρία μας. Μιά ἐβδομάδα ἀκόμα καί τήν Δ΄ Κυριακή θά ἀκούσουμε: «Ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου θά παραδοθῆ στά χέρια τῶν ἀνθρώπων καί θά τόν θανατώσουν· καί ἀφοῦ τόν θανατώσουν τήν τρίτη ἡμέρα θά ἀναστηθῆ» (Μάρκ. 9,31).

5) Καί τήν ἄλλη Κυριακή, τήν Ε΄ τῶν Νηστειῶν, θά ἀκούσουμε τόν Κύριο νά λέει

10. Βλέπε Ἰωάννου Φουντούλη, *Λογική Λατρεία*, Θεσσαλονίκη 1971 σ. 34-36.

11. Τό ἐνδιαφέρον τῶν θεολόγων στρέφεται ἐσχάτως ἰδιαίτερα στήν θεολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Κατά τά τελευταῖα ἔτη δημοσιεύτηκαν πλῆθος ἄρθρων καί μελετῶν ἀφιερωμένων στόν ἅγιο αὐτό καί τήν διδασκαλία του. Ὅσοι ἀναγνώστες θέλουν νά σπουδάσουν τήν ζωή καί τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου τούς παραπέμπουμε στά ἑξῆς ἔργα: Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου *Ο ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ*: Καθηγητοῦ, πατρός Ἰωάννου Ρωμανίδη *ΡΩΜΑΙΟΙ Ἡ ΡΩΜΗΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ*, ΤΟΜΟΣ Ι (Εἰσαγωγή): Καθηγητοῦ Παναγ. Χρήστου *Ο ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, Ο ΚΗΡΥΞ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΩΤΟΣ*: Τοῦ ἰδίου εἰς *ΕΠΕ (ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ) ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ ΕΡΓΑ 1* (Εἰσαγωγή ὡς καί ἄλλες μελέτες τοῦ ἰδίου καθηγητοῦ). Καθηγητοῦ Μ. Φαράντου *Η ΠΕΡΙ ΘΕΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ* (ἰδιαίτερα στίς σελ. 479 ἔξ.). Καθηγητοῦ π. Θεοδ. Ζήση *Ο ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ*: Καθηγητοῦ Γ. Μαντζαρίδου *ΠΑΛΑΜΙΚΑ*, καί ἄλλες σχετικές μελέτες. Ὁ Καθηγητής κ. Μαντζαρίδης λέγει στόν πρόλογο τοῦ μνημονευθέντος βιβλίου του: «Πρέπει, νομίζομεν, νά θεωρεῖται βέβαιον ὅτι ἡ πορεία τῆς ὀρθόδοξου θεολογίας εἰς τό προσεχές τοῦλάχιστον μέλλον θά ρυθμίζεται ἀποφασιστικῶς ἐκ τῆς παλαμικῆς παραδόσεως».

στους μαθητές Του πίο καθαρά για τό Πάθος Του: «Ίδού, αναβαίνουμε στα Ίεροσόλυμα και ὁ Υἱός του ἀνθρώπου θά παραδοθεῖ στους ἀρχιερεῖς καί τούς γραμματεῖς καί θά τόν καταδικάσουν σέ θάνατο καί θά τόν παραδώσουν στους ἐθνικούς. Θά τόν ἐμπαΐξουν καί θά τόν μαστιγώσουν, θά τόν φτύσουν καί θά τόν θανατώσουν καί τήν τρίτη ἡμέρα θά ἀναστηθῆ» (Μάρκ. 10, 33-34).

Ὁ τόνος στίς ἀκολουθίες τῆς Σαρακοστῆς τώρα ἀλλάζει. Στήν ἀρχή ἡ προσπάθειά μας, ὁ πνευματικός μας ἀγώνας εἶχε σκοπό τήν μετάνοιά μας, τόν ψυχικό μας καθαρισμό· τώρα ὅμως, στό δεύτερο μέρος τῆς Σαρακοστῆς, ἀπό τήν Κυριακή τῆς Σταυροπροσκυνήσεως καί μετά, καταλαβαίνουμε ὅτι ὁ ψυχικός μας αὐτός καθαρισμός δέν ἦταν αὐτοσκοπός, ἀλλά μιά ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν συμμετοχή μας στό Πάθος καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου μας, πού μᾶς ὀδηγεῖ ἡ Σαρακοστή.

Ἡ ἐβδομάδα πού ἀρχίζει μέ τήν Ε΄ Κυριακή, τήν Ε΄ τῶν Νηστειῶν, εἶναι ἡ τελευταία ἐβδομάδα τῆς Μ. Σαρακοστῆς· τήν Παρασκευή τῆς ἐβδομάδος αὐτῆς ψάλλουμε: «Τήν ψυχοφελῆ πληρώσαντες Τεσσαρακοστήν, τήν ἀγίαν ἐβδομάδα τοῦ Πάθους Σου, αἰτοῦμεν κατιδεῖν». Τήν ἐβδομάδα αὐτή ἡ Ἐκκλησία μᾶς μιλάει γιά τόν θάνατο καί τήν ἀνάσταση τοῦ φίλου τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Λαζάρου, γιά νά μᾶς προετοιμάσει νά ζήσουμε τόν θάνατο καί τήν Ἀνάσταση τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ τήν ἄλλη ἐβδομάδα, τήν Μ. Ἐβδομάδα μέ τήν Κυριακή τοῦ Πάσχα.

Τέλος, σχετικά μέ τίς Κυριακές τῆς Μ. Σαρακοστῆς, ἔχω νά πῶ ὅτι τά ἀποστολικά καί εὐαγγελικά ἀναγνώσματα τους ἔχουν σχέση μέ τήν προετοιμασία τῶν κατηγουμένων γιά τό Βάπτισμα. Οἱ κατηγούμενοι ἔρχονται νά βαπτιστοῦν, νά γίνουν μέλη τῆς Βασιλείας τοῦ Χριστοῦ καί νά ἀπολαύσουν τά ἀγαθά της. Αὐτό πού ζητάει ἀπ' αὐτούς ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ πίστη. Οἱ κατηγούμενοι μοιάζουν μέ τούς ἀνθρώπους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πού ζοῦσαν μέ πίστη σέ ὑποσχέσεις, πού δέν εἶδαν τήν ἐκπλήρωσή τους. Γι' αὐτό καί τήν Α΄ Κυριακή τῶν Νηστειῶν, τήν Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας πού εἶπαμε, τό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα μιλάει γιά τούς δικαίους τῆς Παλ. Διαθήκης πού ἔδειξαν δυνατή πίστη στίς ἐπαγγελίες τοῦ Θεοῦ. Καί τό Εὐαγγελικό πάλι ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς αὐτῆς σχετίζεται μέ τούς κατηγούμενους. Στό ἀνάγνωσμα αὐτό ἀκοῦμε τόν Χριστό νά ρωτᾶει τόν Ναθαναήλ: «Πιστεύεις ὅτι σέ εἶδα κάτω ἀπό τήν συκιά;» Καί τοῦ ὑπόσχεται: «Θά δεῖς μεγαλύτερα πράγματα ἀπό αὐτά» (Ἰωάν. 1,50). Ἡ Ἐκκλησία ζητάει πίστη ἀπό τούς κατηγούμενους γιά νά βαπτιστοῦν καί τούς ὑπόσχεται «μεγαλύτερα πράγματα» μέ τό βάπτισμά τους. Τώρα, σάν κατηγούμενοι πού εἶναι, δέν μποροῦν νά παρακολουθήσουν ὁλόκληρη τήν Θεία Λειτουργία καί νά συμμετάσχουν στό Τραπέζι τοῦ Θεοῦ, νά κοινωνήσουν τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Κυρίου· μετά τήν ἀνάγνωση τοῦ ἀγίου Εὐαγγελίου ἔβγαιναν ἀπό τόν Ναό. Ὅταν βαπτιστοῦν ὅμως, θά γίνουν τέκνα Θεοῦ, θά γίνουν μέλη τῆς Βασιλείας Του καί θά ἔχουν τό δικαίωμα νά συμμετάσχουν στό Τραπέζι Του, νά μεταλάβουν τά Ἅχραντα Μυστήρια.

Τήν πίστη καί τήν λαχτάρα, πού πρέπει νά ἔχουν οἱ κατηγούμενοι προσερχόμενοι στόν Χριστό γιά νά λυτρωθοῦν, τονίζει καί τό Εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα τῆς Β΄ Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν. Ὁ Χριστός, λέγει τό ἀνάγνωσμα αὐτό, βλέποντας τήν πίστη τῶν ἀνθρώπων, πού παρουσίασαν μπροστά του τόν παραλυτικό κατεβάζοντάς τον ἀπό τήν στέγη ενός οἴκου, εἶπε σ' αὐτόν: «Παιδί μου, σοῦ συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες» (Μάρκ. 2, 3-5).

Ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας στους κατηγουμένους ἦταν καί ἠθική διδασκαλία, ἦταν προτροπή νά μήν ἀμελήσουν τήν μεγάλη σωτηρία τους. Αὐτό λέει καί τονίζει τό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς αὐτῆς, τῆς Β΄ τῶν Νηστειῶν (βλ. Ἐβρ. 2,1-3).

Τό βάρος, ὅπως εἶπαμε, στό δεύτερο μέρος τῆς Σαρακοστῆς, ἀπό τήν Κυριακή τῆς Σταυροπροσκυνήσεως καί μετά, πέφτει στό Πάθος καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου· καί τά ἀποστολικά καί εὐαγγελικά ἀναγνώσματα τῶν τελευταίων Κυριακῶν τῆς Σαρακοστῆς εἶναι σχετικά μέ τό Πάθος καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Αὐτό μπορεῖ νά ἐξηγηθεῖ καί ἀπό τήν ὕπαρξη τῶν κατηγουμένων στήν ἀρχαία Ἐκκλησία. Τό βάπτισμά τους πλησιάζει. Τί εἶναι τό βάπτισμα; Εἶναι συμμετοχή στό Πάθος καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἶπαμε στήν ἀρχή. Ἔτσι τονίζεται τώρα στήν Σαρακοστή ἰδιαίτερα τό Πάθος καί ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου μας.

γ) Τό «ἅγιον Βῆμα» τῆς Μ. Σαρακοστῆς

Ἡ Μεγάλη Ἑβδομάδα εἶναι ἓνα ξεχωριστό τμήμα, πέρα ἀπό τήν Μ. Σαρακοστή· δέν θά γράψω ἐδῶ γι' αὐτήν. Μερικοί ὅμως ὑπολογίζουν καί τήν Μ. Ἑβδομάδα στήν Σαρακοστή· τότε θά λέγαμε ὅτι ἡ Ἑβδομάδα αὐτή, κατά τήν ὁποία ζοῦμε τό Πάθος τοῦ Κυρίου, ἀποτελεῖ τό τρίτο, τό πιό ἱερό μέρος τῆς Μ. Σαρακοστῆς¹², ὅπως τό Ἱερό Βῆμα εἶναι τό πιό ἅγιο τμήμα τῶν Ναῶν μας.

4. Νά ζήσουμε τήν Μ. Σαρακοστή

Τέλος, θέλω νά πῶ ὅτι πρέπει νά ζήσουμε τήν Μ. Σαρακοστή καί ὄχι ἀπλῶς νά τήν γνωρίσουμε θεωρητικά. «Ἄς τήν πάρουμε στά σοβαρά...», λέει ὁ πατήρ Schmemmann. Ἄς μή θεωρήσουμε τήν Σαρακοστή σάν μιά περίοδο πού πρέπει ἀπλῶς νά ἀποφεύγουμε μερικά πράγματα, γιά νά... τά ξαναρχίσουμε μέ πάθος, ὅταν θά τελειώσει ἡ περίοδος αὐτή, ἢ νά κάνουμε τυπικά μερικές «ὑποχρεώσεις», μερικά «καθήκοντα»¹³ (ἐξομολόγησι, θ. Κοινωνία, κ.λπ.). Ὅχι! Ἡ Μ. Σαρακοστή μέ τήν ὠραία της λατρευτική δομή, ὅπως τήν

12. Ἐάν ὑπολογίσουμε καί τήν Μ. Ἑβδομάδα στήν Μ. Τεσσαρακοστή, τότε τήν Κυριακή τῶν Βαΐων δέν καταλύεται τό ψάρι. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης, ἀκολουθώντας τόν ὑπολογισμό τοῦ Βλάσταρη, κρατεῖ αὐτή τήν παράδοση καί γι' αὐτό λέγει γιά τά τυπικά τά ἐπιτρέποντα τήν κατάλυση ἰχθύος τήν Κυριακή τῶν Βαΐων: «Νεώτερο χέρι εἶναι ἐκεῖνο ὅπου ἔγραψεν εἰς τά τυπωμένα τυπικά καί εἰς τά Τριῶδια νά καταλύωμεν ὀψάριον καί εἰς τήν ἐορτήν τῶν Βαΐων» (Πηδάλιον, ἐκδόσις «Ἀστῆρ» σ. 92 ὑποσημείωσι). Ὑπάρχει ὅμως καί ἡ ἄλλη θέση κατά τήν ὁποία ἡ Τεσσαρακοστή λήγει τό Σάββατο τοῦ Λαζάρου καί οἱ χριστιανοί καταλύουν τό ψάρι τήν Κυριακή τῶν Βαΐων ὡς μιά ἀνάπαυση ἀπό τήν πρώτη νηστεία, γιά νά ἀρχίσουν τήν ἄλλη νηστεία, τήν νηστεία τῆς Μ. Ἑβδομάδος, πού εἶναι νηστεία γιά ἄλλο σκοπό, γιά συμμετοχή στό πάθος τοῦ Κυρίου.

13. Μερικοί ἱεροκήρυκες, ἴσως καί πολλοί, συνηθίζουν νά λέγουν καί νά γράφουν τά ἐξῆς περίπου: Τήν Μ. Σαρακοστή ἔχουμε αὐτά τά καθήκοντα νά κάνουμε, σάν χριστιανοί πού εἴμαστε: α)... β)... γ)... δ)... κ.λπ. Ἐνα τέτοιο κήρυγμα, μιά ξηρή καθήκοντολογία, ἀπέχει πολύ ἀπό τήν γνήσια πνευματική ζωή, πού δέν ἐπιβάλλεται σάν «καθήκον» καί «ὑποχρέωσι», ἀλλά ἀναπηδάει αὐθόρμητα σάν ἀνάγκη ψυχῆς καί βιώνεται πάντοτε καί ὄχι μιά ὀρισμένη μόνο περίοδο. Θά μπορούσε κανεῖς νά πῆ πολλά γι' αὐτό τό κήρυγμα τῆς «καθήκοντολογίας», πού ἐκφράζει δυτικῆ νοοτροπία καί κατασκευή καί δέν δημιουργεῖ ἄρτιο ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ. Ἄς παραθέσουμε ἐδῶ στήν ὑποσημείωσι μερικά ἀπό τόν βίο τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ ἱερέα τῆς Κρονστάνδης, σχετικά κάπως μέ τό θέμα αὐτό καί μέ τό γενικό θέμα τῆς Μ. Σαρακοστῆς: *Στή Ρωσική Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία εἶχε καθιερωθῆ πρό πολλοῦ ὁ στενός σύνδεσμος μεταξύ τῶν μυστηρίων τῆς ἐξομολογήσεως καί τῆς θ. Κοινωνίας. Οἱ λαϊκοί τό εἶχαν σάν κανόνα νά ἐξομολογοῦνται τά ἁμαρτήματά τους, προτοῦ μεταλάβουν, γιά νά λάβουν τήν ἄφεσι τῶν ἁμαρτιῶν ἀπό τόν Θεό, πού ὤρισε ὄργανό Του τόν ἐξομολόγο ἱερέα ἢ ἀρχιερέα. Ἡ συμμετοχή στά δύο αὐτά μυστήρια συνωδευόταν ἀπό ἰδιαίτερη προετοιμασία (συχνή παρακολούθησι τῶν ἀκολουθιῶν, νηστεία κ.τ.λ.) καί ἀπέκτησε στήν Ρωσία μιά ἰδιαίτερη ὀνομασία: «γοβένιγιε».*

παρουσιάσαμε, είναι μία ευκαιρία για βαθιά έρευνα και καλλιέργεια τῆς ψυχῆς μας· είναι μία πρόσκληση και πρόκληση για τὴν ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ, γιὰ πραγματικὴ πνευματικὴ ἀναγέννηση καὶ διόρθωση.

Ὁ ἐργατικὸς βέβαια λαὸς δὲν ἔχει τὸν χρόνο νὰ παρακολουθεῖ συστηματικὰ τίς λατρευτικὲς ευκαιρίες πού χαρίζει ἡ Μ. Σαρακοστή· μπορεῖ ὅμως κάθε χριστιανὸς νὰ βρεῖ τὸν χρόνο νὰ παρακολουθεῖ κατὰ διαστήματα, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐργασία του, τίς ὡραίες ἀκολουθίες τῆς Μ. Σαρακοστῆς: Τὸ Μέγα Ἀπόδειπνο, τίς Προηγιασμένες Λειτουργίες, τοὺς Χαιρετισμούς καὶ τίς ἄλλες πρωινὲς καὶ ὀρθρινὲς ἀκολουθίες, πού μόνο τὴν περίοδο αὐτὴ γίνονται. Καὶ ἀκόμη τὴν Μ. Σαρακοστή ὁ κάθε χριστιανὸς θὰ πρέπει νὰ βρεῖ τὸν χρόνο νὰ αὐξήσει, ἔστω καὶ γιὰ λίγο, τὴν ἀτομικὴ του προσευχὴ καὶ ἀφιέρωση στὸν Θεό, πού ἔκανε ἄλλη περίοδο τοῦ ἔτους. Ἐντείνουμε δὲ περισσότερο τὴν προσοχὴ μας τὴν περίοδο τῆς Σαρακοστῆς γιὰ ἔλεγχο τοῦ ἑαυτοῦ μας: Στὴν ἐπαγγελματικὴ του ζωὴ ὁ καθένας, στὶς σχέσεις του μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, στὶς εὐθύνες του, στὰ διάφορα καθήκοντα τῆς ζωῆς τοῦ δίνονται σπουδαῖες ευκαιρίες νὰ ἐλέγχει τὸν ἑαυτό του. Ἐτσι θὰ ἀποκτήσουμε τὴν αὐτογνωσίαν καὶ τὴν αὐτομεμφίαν, τίς μεγάλες ἀρετὲς τοῦ τελώνου, πού θὰ μᾶς σώσουν ἀπὸ τὸν φαρισαϊσμό, αὐτὲς τίς ἰσχυρὲς βάσεις γιὰ τὴν πνευματικὴ μας πρόοδο.

Ἐντείνουμε δὲ περισσότερο τὴν προσοχὴ μας τὴν περίοδο τῆς Σαρακοστῆς γιὰ ἔλεγχο τοῦ ἑαυτοῦ μας: Στὴν ἐπαγγελματικὴ του ζωὴ ὁ καθένας, στὶς σχέσεις του μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, στὶς εὐθύνες του, στὰ διάφορα καθήκοντα τῆς ζωῆς τοῦ δίνονται σπουδαῖες ευκαιρίες νὰ ἐλέγχει τὸν ἑαυτό του. Ἐτσι θὰ ἀποκτήσουμε τὴν αὐτογνωσίαν καὶ τὴν αὐτομεμφίαν, τίς μεγάλες ἀρετὲς τοῦ τελώνου, πού θὰ μᾶς σώσουν ἀπὸ τὸν φαρισαϊσμό, αὐτὲς τίς ἰσχυρὲς βάσεις γιὰ τὴν πνευματικὴ μας πρόοδο.

Ἐντείνουμε δὲ περισσότερο τὴν προσοχὴ μας τὴν περίοδο τῆς Σαρακοστῆς γιὰ ἔλεγχο τοῦ ἑαυτοῦ μας: Στὴν ἐπαγγελματικὴ του ζωὴ ὁ καθένας, στὶς σχέσεις του μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, στὶς εὐθύνες του, στὰ διάφορα καθήκοντα τῆς ζωῆς τοῦ δίνονται σπουδαῖες ευκαιρίες νὰ ἐλέγχει τὸν ἑαυτό του. Ἐτσι θὰ ἀποκτήσουμε τὴν αὐτογνωσίαν καὶ τὴν αὐτομεμφίαν, τίς μεγάλες ἀρετὲς τοῦ τελώνου, πού θὰ μᾶς σώσουν ἀπὸ τὸν φαρισαϊσμό, αὐτὲς τίς ἰσχυρὲς βάσεις γιὰ τὴν πνευματικὴ μας πρόοδο.

Ἐντείνουμε δὲ περισσότερο τὴν προσοχὴ μας τὴν περίοδο τῆς Σαρακοστῆς γιὰ ἔλεγχο τοῦ ἑαυτοῦ μας: Στὴν ἐπαγγελματικὴ του ζωὴ ὁ καθένας, στὶς σχέσεις του μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, στὶς εὐθύνες του, στὰ διάφορα καθήκοντα τῆς ζωῆς τοῦ δίνονται σπουδαῖες ευκαιρίες νὰ ἐλέγχει τὸν ἑαυτό του. Ἐτσι θὰ ἀποκτήσουμε τὴν αὐτογνωσίαν καὶ τὴν αὐτομεμφίαν, τίς μεγάλες ἀρετὲς τοῦ τελώνου, πού θὰ μᾶς σώσουν ἀπὸ τὸν φαρισαϊσμό, αὐτὲς τίς ἰσχυρὲς βάσεις γιὰ τὴν πνευματικὴ μας πρόοδο.

---

¹ Ἡ «γιοβένιγε» γινόταν τίς περισσότερες περιπτώσεις μόνο μιὰ φορὰ τὸν χρόνο. Αὐτὸ βέβαια ἐκτός ἀπὸ τὸ ὅτι φανέρωνε χαλάρωσι τῆς πνευματικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ἀποτελοῦσε γιὰ τοὺς ἱερεῖς μεγάλη πρακτικὴ δυσκολία. Στὶς ἐβδομάδες δηλαδὴ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἰδιαιτέρα κατὰ τὴν πρώτη, τὴν τετάρτη καὶ τὴν Μ. Ἑβδομάδα, ἡ προσέλευσις τῶν ἐξομολογουμένων ἦταν τόσο μεγάλη, πού ἡ ἐξομολόγησις γινόταν βιαστικά, ἐπιφανειακά, τυποποιημένα. Ἐξ ἄλλου οἱ κατάκοποι ἱερεῖς δὲν ἦσαν σέ θέσι νὰ δεχθοῦν τὴν ἐξομολόγησι μὲ τὴν ἀνάλογη προσοχὴ.

Μόνο τελευταῖα εἶχε ἀρχίσει νὰ σημειώνεται κάπου-κάπου ἀλλαγὴ αὐτῆς τῆς τακτικῆς. Μερικοὶ πιστοὶ ἀρχισαν συχνότερα νὰ ἐξομολογοῦνται καὶ νὰ κοινωνοῦν. Αὐτὸ, ἐκτός ἀπὸ τὴν σωτήρια ἀναζωογόνησι τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἀκόμη τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως, δίνει στὸν ἱερέα τὴν δυνατότητα νὰ ἀποβῇ στήριγμα καὶ σύμβουλος. Συγχρόνως ξεπερνιέται ἡ δυσκολία πού παρατηρεῖται κατὰ τὴν προσέλευσι πλῆθους ἐξομολογουμένων. Διότι ὁ ἱερεὺς, σ' ἐκείνους πού γνωρίζει καλά ἀπὸ τὴν τακτικὴν τοὺς ἐξομολόγησι, μπορεῖ στὶς ἐορτάσιμες ἡμέρας τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς νὰ τοὺς διαβάσῃ τὴν εὐχὴ, ἀφοῦ ἀρκεσθῇ σέ μιὰ σύντομη ἐξομολόγησι, χωρὶς καμμιὰ ζημιὰ οὔτε σέ βάρος τοῦ ἐξομολογουμένου, οὔτε τοῦ ἑαυτοῦ του.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ π. Ἰωάννου τῆς Κρονστανδῆς πολὺ λίγοι θ' ἀποφάσιζαν ν' ἀλλάξουν τὴν καθιερωμένη κακὴ συνήθεια τῆς ἀραιῆς ἐξομολογήσεως. Ὁ π. Ἰωάννης ἦταν ἓνας ἀπὸ ἐκείνους πού ἐκλόνησε τὴν συνήθεια καὶ ἄνοιξε καινούργιους δρόμους στὸν τομέα αὐτό. (Βλέπε Ο π. ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΚΡΟΝΣΤΑΝΔΗΣ, ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΥ' σ. 84.85). Ἡ γνήσια πνευματικὴ ζωὴ δὲν εἶναι «γιοβένιγε», ξηρὴ καθηκοντολογία.

**ΚΗΡΥΓΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΜΟΥ ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
ΣΤΗΝ Ι. Μ. ΓΟΡΤΥΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ,**

**Εἰς τόν Ἱ. Ν. Ἀγίας Κυριακῆς Δημητσάνης,
τὴν Κυριακὴ 26-11-2006, ἐπομένῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐνθρονίσεώς μου.**

1. Σήμερα, ἀδελφοί μου χριστιανοί, εἶναι ἡ πρώτη μου Θεία Λειτουργία εἰς σ' αὐτὴν τὴν Ἱερὴ Μητρόπολη Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως. Εἶμαι πολὺ χαρούμενος καὶ συγκινημένος γι' αὐτό, γιατί ἐτέλεσα τό πρῶτο καὶ κύριο ἔργο μου ὡς Ἐπίσκοπος στήν Μητρόπολη πού μέ ἔταξε ἡ Ἐκκλησία νά ποιμαίνω, τὴν Θεία Λειτουργία. Πραγματικά, τό κύριο ἔργο τοῦ Ἐπισκόπου εἶναι νά τελεῖ τὴν Θεία Λειτουργία καὶ μέ τὴν ὅλη του ποιμαντική νά βοηθεῖ τοὺς πιστοὺς νά καθαρίζουν τὴν καρδιά τους ἀπό τὰ πάθη, ὥστε αὐτοὶ νά μποροῦν νά γεύονται τὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ, πού δίδει ὁ Θεός στήν Θεία Λειτουργία.

2. (α) Ἡ Θεία Λειτουργία, ἀγαπητοί μου, εἶναι τό πιό ὠραῖο καὶ τό πιό μεγάλο πού γίνεται στήν γῆ. Καί ὄχι μόνο στήν γῆ, ἀλλά καὶ στόν οὐρανό· γιατί κατά θαυμαστό τρόπο, ὅταν ἐμεῖς ἐδῶ κάτω στήν γῆ τελοῦμε τὴν Θεία Λειτουργία, παράλληλα μέ μᾶς καὶ οἱ ἄγγελοι στόν οὐρανό τελοῦν καὶ αὐτοὶ τὴν Θεία Λειτουργία.

Στήν Θεία Λειτουργία, ὅπως τό εἶπαν, πραγματικά, κατεβάζουμε τόν οὐρανό κάτω στήν γῆ καὶ ἀνεβάζουμε τὴν γῆ πάνω στόν οὐρανό.

(β) Στήν Θεία Λειτουργία ζοῦμε ὅλη τὴν ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ἀπό τὴν φάτνη μέχρι τὸν Γολγοθᾶ, μέχρι τὴν Ἀνάστασι καὶ τὴν Ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ. Πολλές φορές λέγουμε: Ἄχ!, νά ἤμουν στά χρόνια πού ζοῦσε ὁ Χριστός!...Νά Τόν ἔβλεπα νά κηρύττει στήν Γαλιλαία καὶ στήν Ἰουδαία καὶ πῶς πηγαίνει στόν ἀνήφορο τοῦ Γολγοθᾶ. Ἀλλά στήν Θεία Λειτουργία, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, τὰ ἀπολαμβάνουμε αὐτά: Ὅταν βλέπουμε τόν ἱερέα νά λαμβάνει τό ἅγιο Εὐαγγέλιο καὶ νά ἔρχεται ἐδῶ στό κέντρο καὶ νά ἐκφωνεῖ τό «Σοφία Ὁρθοί», νά νοιώθουμε τόν Ἰδιο τόν Χριστό ὅτι κατέρχεται ἀπό τόν οὐρανό κάτω στήν γῆ νά κηρύξει τόν ἅγιο Του λόγο. Καί ὅτι αὐτό εἶναι σωστό, ὅτι δηλαδή ἔχουμε τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ μέ τό «Σοφία Ὁρθοί», φαίνεται ἀπό τό ὅτι ὁ λαός, ἐνῶ στό «Σοφία Ὁρθοί» βλέπει ἀπλᾶ τόν ἱερέα μέ τό Εὐαγγέλιο, ὅμως λέγει «Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῶ». Καί ὅταν ἀκοῦμε τόν ἱερέα νά διαβάσει τό Εὐαγγέλιο, νά νοιώθουμε, χριστιανοί μου, τόν Ἰδιο τόν Χριστό ὅτι κηρύττει τόν λόγο Του στήν Ναζαρέτ καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ στά ἀκρογιαλίας τῆς Γαλιλαίας. Καί ὅταν πάλι βλέπουμε τόν ἱερέα νά βγαίνει γιὰ δεύτερη φορά ἀπό τό ἱερό Βῆμα κρατώντας τὰ ἅγια καὶ νά ἔρχεται πάλι στό κέντρο τοῦ Ναοῦ καὶ νά πηγαίνει πρὸς τὴν Ἁγία Τράπεζα καὶ νά ἐναποθέτει ἐκεῖ τὰ ἅγια, νά νοιώθουμε τόν Ἰδιο τόν Χριστό, πού πηγαίνει πρὸς τόν Γολγοθᾶ γιὰ νά σταυρωθεῖ.

Καὶ τὴν Ἀνάστασι καὶ τὴν Ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ θυμόμαστε κατὰ τὴν Θεία Λειτουργία, γι' αὐτό στό τέλος λέγει ὁ ἱερέας: «Υψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ Θεός...».

(γ) Στήν Θεία Λειτουργία, ἀδελφοί, γίνεται θαῦμα, τό πιό μεγάλο θαῦμα. Πάνω ἐδῶ στήν Ἁγία Τράπεζα, στό ἅγιο Δισκάριο εἶναι ψωμάκι καὶ μέσα στό Ἅγιο Ποτήριο εἶναι κρασάκι. Καὶ μιά στιγμὴ, ἱερὴ στιγμὴ, πού ὁ ἱερεὺς κράζει «Τὰ Σὰ ἐκ τῶν Σῶν...» γίνεται θαῦμα! Μὴ ζητᾶτε ἄλλα θαύματα, γιατί τό μεγαλύτερο θαῦμα γίνεται στήν Θεία

Λειτουργία. Τήν στιγμή, λέγω, πού ὁ ἱερέας λέγει «*Τά Σά ἐκ τῶν Σῶν...*» τό Πνεῦμα τό Ἅγιο μεταβάλλει τό ψωμί σέ Σῶμα Χριστοῦ καί τό κρασί, πού εἶναι στό Ἅγιο Ποτήριο, σέ Αἷμα Χριστοῦ. Σ' αὐτό τό ἴδιο Αἷμα πού χύθηκε ἀπό τήν ἀνοιγμένη πλευρά καί τά τρυπημένα πόδια καί χέρια τοῦ Ἐσταυρωμένου Χριστοῦ μας στόν Γολγοθά.

(δ) Στήν Θεία Λειτουργία παίρνομε τήν Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἔχομε Πεντηκοστή. Ὄταν ὁ ἱερέας, τήν στιγμή ἐκείνη τήν ἱερή, πού σᾶς εἶπα προηγουμένως, παρακαλεῖ τόν Θεό νά στείλει τό Ἅγιο Του Πνεῦμα γιά νά κάνει τό μεγάλο θαῦμα, πού γίνεται στήν Θεία Λειτουργία, λέγει: «*Κατάπεμψον τό Πνεῦμα Σου τό Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καί ἐπί τά προκειμένα δῶρα ταῦτα*». Καί ὅπως εἶναι ἀλήθεια – καί εἶναι ἀλήθεια – ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα κατέρχεται στά δῶρα πού εἶναι στήν Ἅγία Τράπεζα καί τά μεταποιεῖ σέ Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ, εἶναι πάλι ἀλήθεια ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα κατέρχεται «*ἐφ' ἡμᾶς*», πάνω μας, καί στήν Θεία Λειτουργία ἔχομε, λοιπόν, μία πραγματική Πεντηκοστή. Γι' αὐτό στό τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας λέγομε: «*Εἶδομεν τό φῶς τό ἀληθινόν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον*». Ἄν κανεῖς, ἀπό αὐτούς πού δέν ἦρθαν σήμερα στήν Ἐκκλησία, σᾶς πεῖ εἰρωνικά «*καί τί εἶδατε καί τί πῆρατε μία ὥρα κλεισμένοι μέσα στήν Ἐκκλησία;*», νά τοῦ πεῖτε μέ χαρά: «*Εἶδαμε τό Φῶς τό ἀληθινό, λάβαμε Πνεῦμα ἐπουράνιο!*»!

(ε) Ὁ γλυκύτερος καρπός τῆς Θείας Λειτουργίας, ἀδελφοί, εἶναι τό ὅτι μετέχομε στό Τραπέζι τοῦ Θεοῦ, τό ὅτι κοινωνοῦμε τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ. «*Θεία Κοινωνία*», λέγεται αὐτό. Ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι Τραπέζι, εἶναι ἅγια Τράπεζα, εἶναι Τροφή: εἶναι τό «*Λάβετε Φάγετε...*» καί τό «*Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες*» καί δέν εἶναι μία ἀπλή προσευχή, πού μπορούμε νά τήν κάνομε καί στό σπίτι μας.

3. Αὐτά τά θεῖα πράγματα γεύονται ὅσοι λειτουργοῦνται καί αὐτά στεροῦνται ὅσοι δέν λειτουργοῦνται. Ὅσοι δέν λειτουργοῦνται στεροῦνται τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, πού τήν παίρνομε μόνο στήν Θεία Λειτουργία. Γιά ὅποιον παλαιότερα ἤθελαν νά ποῦν ὅτι εἶναι κακός καί δέν ἔχει χαρίσματα, τόν ἔλεγαν «*ἀλειτούργητο*»!...«*Τόν ἀλειτούργητο θά πάρεις, παιδάκι μου;*», ἔλεγε ἡ γιαγιά στήν ἐγγονή της.

Τό κακό γιά τήν Μητρόπολη αὐτή, ἀδελφοί μου, κακό πού μέ πονάει πολύ, εἶναι τό ὅτι σέ πολλά χωριά, ἑβδομήντα πέντε τόν ἀριθμό χωριά, δέν κτυπάει καμπάνα, γιατί δέν ἔχουν ἱερεῖς.

Τί θά γίνει, χριστιανοί μου, μέ τό θέμα αὐτό, πού εἶναι τό πιό σοβαρό γιά τήν Μητρόπολή μας; Ἡ λύση εἶναι νά εὑρεθοῦν νέοι ἀπό τόν τόπο αὐτό, νέοι μέ πίστη καί εὐλάβεια καί φόβο Θεοῦ, πού νά ἐπιθυμήσουν νά φορέσουν τό τίμιο ράσο, νά γίνουν ἱερεῖς καί νά λειτουργήσουν τά ἅγια Θυσιαστήρια. Καί γιά νά γίνει αὐτό χρειάζεται πολλή προσευχή, προσευχή ἀπό ὅλους μας, νά δώσει ὁ Θεός νά ἀποκτήσουν ὅλα μας τά χωριά ἱερεῖς, νά ἀγιάζουν τόν εὐλαβῆ καί εὐγενικό λαό μας. Ἡ Μητρόπολη Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως, αὐτή πρό παντός, ἔχει ἀνάγκη κληρικῶν νά λειτουργήσουν στά ὄρφανά ἀπό πνευματικούς πατέρας χωριά μας, γιά νά κατηχήσουν καί νά διδάξουν τόν λαό μας, γιά νά κάνουν παράδεισο τόν τόπο μας.

Σᾶς παρακαλῶ, ἀδελφοί μου χριστιανοί, νά μέ βοηθήσετε στό ἔργο μου ὡς Ἐπισκόπου στήν εὐλογημένη αὐτή Μητρόπολη. Ὡς κύριό μου δέ ἔργο θεωρῶ τό νά ἐκκλησιάζω

τόν λαό τοῦ Θεοῦ. Θέλω νά λειτουργοῦνται οἱ χριστιανοί τῆς Μητροπόλεώς μου, γιά νά ἔχουν τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, γιατί τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἀπαραίτητη γιά τήν προκοπή μας, τήν παίρνομε στήν Θεία Λειτουργία.

ΚΗΡΥΓΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΜΟΥ ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Στόν Ἱ. Ν. Ἀγ. Νικολάου Μεγαλοπόλεως
Τήν Κυριακή 3-12-06, ἐπομένη ἡμέρα τῆς ἐνθρονίσεώς μου
στήν πόλη αὐτή.

Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

1. Εὐχαριστῶ τόν Θεό γιά τήν πρώτη αὐτή Θεία Λειτουργία στήν πόλη τῆς Μεγαλόπολης.

Εἶναι εὐλογία Θεοῦ, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, γιά τήν πόλη σας τό ὅτι κάθε Κυριακή τελεῖται σ' αὐτήν Θεία Λειτουργία καί στίς δύο ἐνορίες της, ἐνῶ, ὅπως ξέρετε, σέ ἄλλες ἐνορίες τῆς Μητροπόλεως αὐτῆς δέν τελέστηκε σήμερα Κυριακή Θεία Λειτουργία λόγω ἐλλείψεως ἱερέων. Αὐτή ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ γιά σᾶς πρέπει νά σᾶς κινεῖ τόν πόθο νά ἐκκλησιάζεστε κάθε Κυριακή.

Ἡ Θεία Λειτουργία, ἀδελφοί μου, εἶναι τό πᾶν. Τό τί εἶναι ἡ πίστη μας, τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία τό ἐκφράζει ἡ Θεία Λειτουργία.

Ἡ Θεία Λειτουργία ἐκφράζει τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, τήν ἐνότητα ὅλων τῶν χριστιανῶν. Γιά νά γίνει Θεία Λειτουργία χρειάζεται τό πρόσφορο, πού ζυμώνουν εὐλαβεῖς γυναῖκες, ἡ «λειτουργία», ὅπως τό λένε πιά ἀπλᾶ στά χωριά μας. Καί λέγεται «λειτουργία», ἀκριβῶς γιά τόν λόγο ὅτι χωρίς τό πρόσφορο δέν μπορεῖ νά γίνει Θεία Λειτουργία. Παλαιά, ὅταν ὁ ἱερεὺς ἔπαιρνε στά χέρια του τό πρόσφορο γιά νά κάνει τήν Προσκομιδή, ἔλεγε τά ἐξῆς: «Θεέ μου, ὅπως αὐτό τό κομμάτι τό ψωμί ἦταν πρῶτα διάφοροι σπόροι, ἀλλά ἐνώθηκαν, ἀλέστηκαν καί ἔγιναν ἕνα, ἔτσι ἔνωσε τά παιδιά σου στήν Βασιλείαν σου τήν ἐπουράνιον». «Ὡσπερ τοῦτο τό κλάσμα – λέγει ἐπί λέξει ἡ εὐχή – διασπαρμένον ἦν ἐπάνω τῶν ὀρέων καί συναχθέν ἐγένετο ἓν, οὕτω σύναξον τά τέκνα σου εἰς τήν Βασιλείαν σου τήν ἐπουράνιον». Τό πρόσφορο, λοιπόν, πού εἶναι ἀπαραίτητο γιά τήν Θεία Λειτουργία, δηλώνει τήν ἐνότητά μας, ὅπως τό ἴδιο δηλώνει καί ἡ Θεία Λειτουργία, ὅπως σᾶς εἶπα. Καί ἐπειδὴ ἡ ἐνότητα καί ἡ ἀγάπη τῶν πιστῶν εἶναι ἀπαραίτητη γιά τήν Θεία Λειτουργία, γι' αὐτό καί πρὶν ἀπό τήν τέλεση τοῦ Μυστηρίου σ' αὐτήν λέγομε τό «ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους» καί ἐναγκαλίζονταν πρῶτα οἱ Χριστιανοί στό σημεῖο αὐτό καί ἀσπάζονταν ὁ ἓνας τόν ἄλλο γιά νά δείξουν τήν ἐνότητά τους.

2. Ἀλλά ἡ πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολή τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἀπό τήν ὁποία σήμερα ἀκούσαμε μία περικοπή ἀπό τό 4ο κεφ., ὁμιλεῖ γιά τρεῖς κινδύνους πού ἀπειλοῦν τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, τήν ἐνότητα τῶν χριστιανῶν. Ὁ πρῶτος κίνδυνος εἶναι ἡ διχόνοια μεταξύ τους (4,1-3): ὁ δεύτερος – περιέργο αὐτό – εἶναι τά διάφορα χαρίσματα στήν

Ἐκκλησία (4,7-11) – ὅπως, γιά παράδειγμα, τά ἰδιαίτερα χαρίσματα ἑνός ἐκάστου τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἀπετέλεσαν ἀφορμή διαιρέσεως τῶν χριστιανῶν τῆς ἐποχῆς τους – καί ὁ τρίτος κίνδυνος, πού ἀπειλεῖ τήν ἐνότητα τῶν χριστιανῶν, εἶναι οἱ αἵρετικές διδασκαλίαι (4,14-15).

Ἀπό αὐτά τά τρία τό σημερινό ἀνάγνωσμα θίγει μόνο τό ἕνα, τόν κίνδυνο τῆς διχόνοιας τῶν χριστιανῶν. Καί δίνει ὁ Ἀπόστολος μέσα ἀπό τήν φυλακή του – «ἐγώ ὁ δέσμιος», λέγει – δίνει φάρμακα γιά νά μή διαταράσσεται ἡ ἐνότητα τῶν χριστιανῶν. Τούς λέγει ὅτι μᾶς ἔνωσε τό Ἅγιο Πνεῦμα καί δέν πρέπει λοιπόν νά χαλάσουμε τήν ἐνότητά μας αὐτή, ἀλλά νά προσπαθοῦμε πολύ νά τήν διατηροῦμε: «σπουδάζοντες τηρεῖν τήν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος», λέγει (στίχ. 3). Καί γιά νά τήν διατηροῦμε συνιστᾷ νά φερόμαστε μέ ταπεινώση, μέ πραότητα, μέ μακροθυμία καί νά ἀνεχόμεστε μέ ἀγάπη ὁ ἕνας τόν ἄλλο: «Μετά πάσης ταπεινοφροσύνης – λέγει – καί πραότητος, μετά μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ» (στίχ. 2).

Καί λέγει πάλι στήν σημερινή περικοπή ὁ Ἀπόστολος, ἀγαπητοί μου, λόγους δυνατούς, γιά ποιό λόγο δέν πρέπει νά διαπληκτίζονται οἱ χριστιανοί. Δέν πρέπει νά διαπληκτιζόμεστε οἱ χριστιανοί, γιατί (α) ἀποτελοῦμε ἕνα σῶμα (στίχ. 4), τήν Ἐκκλησία. Ὅλοι μας εἴμαστε μέλη τοῦ Σώματος αὐτοῦ, μέ κεφαλή τόν Χριστό. Εἶναι δυνατόν στό ἀνθρώπινο σῶμα τό ἕνα μέλος νά κτυπάει τό ἄλλο;¹ Αὐτό εἶναι τρελλό. Ἔτσι καί οἱ χριστιανοί δέν πρέπει νά διαπληκτίζονται, γιατί εἶναι «ἀλλήλων μέλη». (β) Ἄλλος λόγος, γιά τόν ὁποῖο δέν πρέπει νά διαπληκτίζονται οἱ χριστιανοί εἶναι ὅτι τό ἴδιο Ἅγιο Πνεῦμα ζωντανεῖ τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας («ἐν Πνεύμα», στίχ. 4). Ἐνα Πνεῦμα καί (γ) μιά ἐλπίδα ἔχουμε: τόν παράδεισο· «ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν», μᾶς εἶπε ὁ Ἀπόστολος σήμερα (στίχ. 4). Καί τέλος, γιά νά μή μαλώνουμε καί διαπληκτιζόμεστε οἱ χριστιανοί, νά σκεπτόμαστε, μᾶς εἶπε σήμερα ὁ Ἀπόστολος, ὅτι (δ) ἕνα Θεό καί μιά πίστη ἔχουμε, μιά κοιλιά μᾶς γέννησε, ἡ ἅγια Κολυμβήθρα: «Εἷς Κύριος, μιά πίστις, ἐν βάπτισμα» (στίχ. 5).

Καί γιά τόν Θεό μας ὁ Ἀπόστολος εἶπε σήμερα αὐτήν τήν ωραία φράση: Ὅτι εἶναι «ὁ ἐπί πάντων καί διά πάντων καί ἐν πᾶσιν ἡμῖν» (στίχ. 6). Αὐτός ὁ λόγος εἶναι Τριαδικός ὕμνος: Ὁ Θεός μας εἶναι Ἁγία Τριάς· Τρία Πρόσωπα, ἀλλά μιά θεία Οὐσία: Ὁ Πατέρας, ὁ Υἱός καί τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ὁ Θεός Πατέρας, λέγει ὁ Ἀπόστολος, δεσπόζει ὅλων («ὁ ἐπί πάντων»)· προνοεῖ γιά ὅλους, «διά πάντων», «διά τόν ἐξ αὐτοῦ Λόγον», τόν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅπως ἐρμηνεύει ὁ Δαμασκηνός, καί κατοικεῖ σ' ὅλους μας διά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος («ἐν πᾶσιν ἡμῖν»).

3. Τό ἐπιχείρημα ὅτι ἔχουμε ὅλοι τόν ἴδιο Πατέρα τόν Θεό καί γι' αὐτό δέν πρέπει νά διαπληκτιζονται οἱ χριστιανοί εἶναι πολύ δυνατό καί εἶναι παρμένο ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη. Τό χρησιμοποιεῖ ὁ προφήτης Μαλαχίας γιά τήν ἐνότητα τοῦ ἀνδρογύνου. Στά ἀνδρογύνα πού μαλώνουν τούς λέγει ὁ Προφήτης: «Οὐκ ἄλλος ἐποίησε» (2,15)· δέν ἔκανε, δηλαδή, ἄλλος Θεός τόν ἄνδρα καί ἄλλος τήν γυναίκα. Ἀφοῦ, λοιπόν, καί οἱ δύο ἔχουν τόν ἴδιο Θεό, δέν πρέπει νά μαλώνει τό ἀνδρογύνο καί δέν πρέπει νά διαπληκτιζονται οἱ

1. Ἡ ἐπιστολή Α' Κλήμεντος Ρώμης εἰς 46,7 λέγει τά ἑξῆς ὠραία διά τούς μερισμούς καί τά σχίσματα τῶν χριστιανῶν: «Ἴνα τί διέλκομεν καί διασπῶμεν τά μέλη τοῦ Χριστοῦ καί στασιάζομεν πρὸς τό σῶμα τό ἴδιον, καί εἰς τοσαύτην ἀπόνοιαν ἐρχόμεθα, ὥστε ἐπιλαθέσθαι ἡμᾶς ὅτι μέλη ἐσμέν ἀλλήλων;».

χριστιανοί, λέγει ομοίως και πλατύτερα ο Απόστολος, αφού όλοι έχουν τον Ίδιο Θεό και την Ίδια πίστη. «Εἷς Κύριος, μία πίστις»!

4. Λοιπόν, χριστιανοί μου, πρέπει να εἴμαστε αγαπημένοι. Πάνω από όλα να φροντίζουμε για την ενότητά μας, για την ενότητα της Ἐκκλησίας.

Οἱ χριστιανοί της Μεγαλοπόλεως να εἴμαστε όλοι μιὰ κιθάρα στην οποία να ἄδεται τό ἄσμα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι «ὁ ἐπί πάντων καί διά πάντων καί ἐν πᾶσιν ἡμῖν», ὅπως ἔλεγε σήμερα τό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα, καί τοῦ Ὁποίου ἡ δόξα εἶη εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, ΑΜΗΝ.

ΚΥΡΙΑΚΗ ΜΕΤΑ ΤΑ ΦΩΤΑ (Ματθ. 4,12-17)

Στόν Ἱ. Ν. Ἀγ. Νικολάου Μεγαλοπόλεως στίς 14-1-2007

1. Ἐορτάσαμε, αγαπητοί μου ἀδελφοί χριστιανοί, την μεγάλη ἑορτή τῶν Φώτων. Εἶναι Δεσποτική ἑορτή, γι' αὐτό καί ἔχει προεόρτια καί μεθεόρτια. Εἴμεθα στά μεθεόρτιά της. «Κυριακή μετά τά Φῶτα», λέγεται ἡ σημερινή Κυριακή καί ἀποδίδεται ἡ ἑορτή αὐτή τῆς Βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ μας.

Γιατί λέγεται «Φῶτα» ἡ ἑορτή; Λέγεται ἔτσι ἡ ἑορτή τῆς Βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ γιά τόν ἴδιο λόγο πού καί τό Πάσχα λέγεται «Λαμπρή». Κατά την Βάπτισή τοῦ Χριστοῦ ἢ τό Πάσχα, αγαπητοί μου, βαπτίζονταν οἱ κατηχούμενοι, αφού πρώτα διδάσκονταν. Τό βάπτισμα λέγεται «φῶτισμα» καί ἔτσι ἔχουμε ἑορτή τῶν Φώτων· καί κατά τό βάπτισμα ἀνάβουμε λαμπάδες, γιά να δηλωθεῖ ἡ πεντηχοστή πού λαμβάνει ὁ βαπτιζόμενος, καί γι' αὐτό λέγουμε «Λαμπρή» την ἑορτή τοῦ Πάσχα, λόγω τῆς βαπτίσεως πολλῶν κατὰ την ἑορτή αὐτή.

2. Ἐμεῖς, ἀδελφοί, σάν βαπτισμένοι, πήραμε τό Φῶς, δηλαδή, πήραμε την Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀλλά ἡ ζημιὰ πού παθαίνουμε εἶναι ὅτι χάνουμε την Χάρη αὐτή, γιατί τό Ἅγιο Πνεῦμα εἰκονίζεται μέ περιστέρα – «καί τό Πνεῦμα ἐν εἶδει περιστερᾶς» ψάλαμε τά Θεοφάνεια –, τό δέ περιστέρι ἀγαπάει την καθαριότητα. Καί ὅταν, λοιπόν, εἶναι ἀκάθαρτη ἡ καρδιά μας, τότε χάνουμε την Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πού πήραμε κατὰ τό βάπτισμά μας.

Καί ἄν ἡ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λέγεται «Φῶς», ἡ ἀπουσία Του λέγεται «σκοτάδι». Ἔτσι τό Εὐαγγέλιο σήμερα εἶπε γιά λαό πού «καθόταν σέ σκοτάδι καί σέ σκιά θανάτου», γιατί δέν ὑπῆρχε Χάρη Θεοῦ στόν λαό αὐτό, δέν ὑπῆρχε θεογνωσία.

3. Τί να κάνουμε γιά να ἀποκτήσουμε ξανά την Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιά να ἀποκτήσουμε ξανά τό Φῶς καί να γίνουμε πάλι «τέκνα Φωτός»;

(α) Γιά να ἀποκτήσουμε, αγαπητοί μου, πάλι τό Φῶς τοῦ Χριστοῦ, πού τό χάσαμε, πρέπει πρώτον να μετανοήσουμε γιά τό σκοτάδι πού ἔχουμε. «Μετανοεῖτε, ἤγγικε γάρ ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν», μάς εἶπε σήμερα ὁ Χριστός στην εὐαγγελική περικοπή πού ἀκούσαμε (στίχ.17).

Τί σημαίνει «μετανοείτε»; Σημαίνει ότι ἔτσι πού πᾶμε, δέν πᾶμε καλά. Πραγματικά δέν πᾶμε καλά, χριστιανοί μου. Προσευχή μέ πόθο στόν Θεό δέν κάνουμε. Κακίες καί πάθη ἔχουμε. Ἀγάπη ἀνάμεσά μας δέν ἔχουμε, ἀλλά μισούμεστε. Κι ὅλα αὐτά γιατί τό ὄργανο, πού μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός γιά νά μᾶς κατευθύνει καί τό λέμε «νοῦ», αὐτό στράβωσε καί δέν στρέφεται πρὸς τόν Θεό, ἀλλά «μπάφιασε», πού λέγουμε ἀπλᾶ καί καλύφθηκε μέ τήν λάσπη τῶν ἁμαρτωλῶν παθῶν μας. Πῶς ὁ νοῦς αὐτός τώρα νά γίνει καθοδηγός γιά τόν Θεό;

Γιά τόν νοῦ μας αὐτόν μᾶς λέγει σήμερα ὁ Χριστός μας «Μετανοείτε...»! Νά τινάζει, δηλαδή, ὁ νοῦς ἀπό πάνω του τήν λάσπη τῶν παθῶν καί νά στραφεῖ σταθερά πρὸς τόν Θεό. «Πνεῦμα εὐθές ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου», ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός. Καί τότε, ὅταν ὁ νοῦς καθαριστεῖ καί στραφεῖ σταθερά στό Θεό, τότε ἔρχεται ὁ Θεός μέσα στήν ψυχή μας καί στήν καρδιά μας – αὐτή εἶναι ὁ νοῦς – καί ἔχουμε Φῶς, γιατί ὁ Χριστός μας εἶπε «Ἐγώ εἰμι τό Φῶς τοῦ κόσμου». (Ἰωάν. 8,12). «Ἐλλαμψη», λέγεται γιά τήν ψυχή ἢ φωτεινή αὐτή κατάσταση.

(β) Γιά νά φθάσουμε ὅμως σ' αὐτή τήν κάθαρση τοῦ νοός μας μέ τό ὄργανο τῆς μετανοίας, θά μᾶς βοηθήσει πολύ τό νά ἀρχίσουμε νά μελετᾶμε τόν λόγο τοῦ Θεοῦ, τό νά ἀποκτήσουμε θεογνωσία. Τό Εὐαγγέλιο μᾶς εἶπε σήμερα γιά τίς χῶρες Ζαβουλῶν καί Νεφθαλείμ, πού ἦταν στό σκοτάδι τῆς ἀγνωσίας, ἀλλά πῆγε ὁ Χριστός σ' αὐτές καί διδάξε καί ὁ λαός τους πίστευσε καί φωτίστηκε, «φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς».

Ἄχ, θά πεῖτε, νά ἤμασταν καί ἡμεῖς στά χρόνια ἐκεῖνα καί νά ἀκούγαμε καί μεῖς τόν λόγο τοῦ Χριστοῦ! Τότε θά μετανοούσαμε καί ἡμεῖς καί θά φωτιζόμαστε. Ἀλλά, ἀγαπητοί μου, τά λόγια τοῦ Χριστοῦ εἶναι γραμμένα στό ἅγιο καί ἱερό Εὐαγγέλιο... Ἀγοράστε τό ἅγιο Εὐαγγέλιο. Βάλτε στά σπίτια σας τό Εὐαγγέλιο καί κάνετε ἀρχή νά διαβάζετε ἀπ' αὐτό ἕνα κομμάτι κάθε μέρα. Θά φωτιστεῖ ἔτσι ἡ καρδιά σας καί θά σωθεῖ ὁ οἶκος σας. Πόσο τό ἐπιθυμῶ, Χριστιανοί μου, ὁ λαός, γιά τόν ὁποῖο εἶμαι ὑπεύθυνος γιά τήν σωτηρία του, νά τρέφεται συνεχῶς μέ τόν λόγο τοῦ Θεοῦ.

(γ) Γιά νά ἀποκτήσουμε πάλι τό Φῶς τοῦ Χριστοῦ, πού τό χάσαμε, πρέπει, λέγω τελευταῖα, νά ἐρχόμαστε στήν Θεία Λειτουργία, γιατί σ' αὐτήν λέμε «Εἶδομεν τό Φῶς τό ἀληθινόν...». Ναί, ἀγαπητοί μου! Στήν Θεία Λειτουργία παίρνουμε τήν Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γιατί, ὅπως τό Ἅγιο Πνεῦμα κατέρχεται στά δῶρα, πού εἶναι πάνω στήν ἁγία Τράπεζα, καί τά μεταβάλλει σέ Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ, ἔτσι τό Ἅγιο Πνεῦμα κατέρχεται καί σέ ὅλους τούς πιστούς πού μετέχουν στήν τέλεση τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ Μυστηρίου· γιατί ἡ εὐχή τοῦ ἱερέα, πού κάνει αὐτό τό θαῦμα, λέγει: «Κατάπεμψον τό Πνεῦμα σου τό Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καί ἐπί τά προκείμενα δῶρα ταῦτα». Στήν Θεία Λειτουργία, λοιπόν, χριστιανοί μου, παίρνουμε τήν Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος – ἀνάλογα βέβαια μέ τήν δεκτικότητα καί καθαρότητα πού ἔχει ὁ καθένας – γι' αὐτό, καί στό τέλος ψάλλουμε διθυραμβικά: «Εἶδομεν τό Φῶς τό ἀληθινόν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον». Κάθε Κυριακή στήν Θεία Λειτουργία, χριστιανοί μου· καί αὐτή τήν καλή σειρά νά τήν δώσετε καί στά καλά σας παιδιά· γιά τό καλό καί τήν πρόοδο τῶν παιδιῶν σας, πού ἀγωνιάτε καί τρέμετε, ὁδηγήσατέ τα στήν Θεία Λειτουργία. Στήν Θεία Λειτουργία, γιά νά λιβανιστοῦν, γιά νά πάρουν τήν Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιά νά κοινωνήσουν τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, γιά νά πάρουν ἀντίδωρο ἀπ' τοῦ παπαῦ τό χέρι, πού τέλεσε τό θαῦμα τῆς Θείας Λειτουργίας.

4. Τρία πράγματα σᾶς εἶπα, χριστιανοί μου, σήμερα στό ταπεινό μου κήρυγμα, γιά νά ἔχουμε τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, αὐτή τήν Χάρη πού τήν πήραμε μέ τό βάπτισμά μας, ἀλλά τήν χάνουμε μέ τά σκοτεινά μας ἔργα: Πρῶτον, νά κάνουμε ἀγώνα γιά νά καθαρῶνται οἱ νοῦς μας, ἡ ψυχή μας ἀπό τήν ἐπιθυμία τῆς ἁμαρτίας καί αὐτό εἶναι τό «Μετανοεῖτε», πού μᾶς εἶπε σήμερα ὁ Χριστός στό ἅγιο Εὐαγγέλιο· δεύτερον, νά μελετοῦμε τόν λόγο τοῦ Θεοῦ, ἕνα κομμάτι ἀπό τήν Ἁγία Γραφή κάθε ἡμέρα· καί τρίτον, νά λειτουργοῦμαστέ συχνά, γιατί αὐτό εἶναι τό πᾶν: Ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ, πού παίρνομε στήν Θεία Λειτουργία. Ἔτσι, χριστιανοί μου, θά ἔρθει τό Φῶς τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ μέσα μας καί θά γίνουμε φωτισμένοι καί φωτοφόροι.

Εἶναι δυνατόν νά γίνουν αὐτά; Καί βέβαια εἶναι δυνατόν στήν Ἐκκλησία νά γίνουν αὐτά! Κοιτάξτε ἐδῶ, ἀδελφοί μου, τά ἅγια εἰκονίσματα. Κοιτάξτε ὁμορφίες, κοιτάξτε φωτιστέφανα! Τό φωτιστέφανο τῶν ἁγίων στά ὀρθόδοξα εἰκονίσματα ἐκφράζει αὐτό ἀκριβῶς: τό Φῶς καί τήν Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πού ἔχουν οἱ ἅγιοι λόγω τῆς καθαρότητος τοῦ νοῦς τους, τῆς καρδιάς καί τῆς ψυχῆς τους. Οἱ ἅγιοί μας ἔχουν ἑορτή τῶν Φώτων γιά πάντα.

5. Τέλος, σήμερα, ἀδελφοί, ἐνθυμούμαστε ζωηρότερα ἕνα φωτισμένο καί ἕνα φωτιστή. Σήμερα κάνουμε ἱερό Μνημόσυνο γιά τά Τρίμηνα τοῦ μακαριστοῦ Ποιμενάρχου μας, πατρός καί διδασκάλου ἡμῶν Κυροῦ Θεοφίλου. Ἄπ' αὐτόν ἐλάβετε γιά τριάντα καί τόσα χρόνια τόν φωτιστικό του λόγο καί τό ἅγιο φωτεινό παράδειγμα. Ἄς μᾶς παραδειγματίζει τό φωτεινό του αὐτό παράδειγμα, καί ἄς μᾶς φωτίζει ἡ λάμψη τῆς ἁγίας του ψυχῆς. Εὐχθηεῖτε δέ καί ἐγώ ὁ διάδοχός του νά ἀκολουθήσω τήν φωτισμένη του ποιμαντική καί νά γίνω καί ἐγώ στήν Ἱερά αὐτή Μητρόπολη μεταδότης τοῦ θείου φωτός, ΑΜΗΝ.

ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΕΛΩΝΟΥ ΚΑΙ ΦΑΡΙΣΑΙΟΥ (ΙΣΤ΄ ΛΟΥΚΑ)

Στήν Κοντοβάζαινα τήν 28η Ἰανουαρίου 2007

1. Χαίρω, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί χριστιανοί, γιατί ἔρχομαι γιά πρώτη φορά στό χωριό σας, τήν εὐλογημένη Κοντοβάζαινα, πού ἀπέχει κατά πολύ ἀπό τήν ἔδρα τῆς Μητροπόλεως. Μικρό εἶναι τό χωριό σας. Ἐδῶ καί πενήντα περίπου χρόνια ἕνα φθοροποιό σύνθημα δόθηκε στήν πατρίδα μας: Μπρός γιά τήν Ἀθήνα. Καί ἔφυγαν οἱ ἄνθρωποι ἀπό τήν ὕπαιθρο, ἐρημώθηκαν τά χωριά καί ἡ πρωτεύουσα Ἀθήνα, πού παλαιότερα ἦταν πόλη τῶν τριακοσίων ἢ τετρακοσίων χιλιάδων ἀνθρώπων, τώρα ἔγινε πολυάνθρωπη πόλη τῶν τεσσάρων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων. Ἀλλά σεῖς πού ἀπομείνατε στόν τόπο αὐτό, μείνετε ἐδῶ καί μήν τό κουνᾶτε ρούπι· ἐδῶ εἶναι οἱ τάφοι τῶν πατέρων σας. Ἐδῶ καί οἱ πέτρες κρᾶζουν καί φωνάζουν παλαιές ἀναμνήσεις ἀπό δικές σας καί τῶν παππούδων σας ἱστορίες. Μή ζηλεύετε αὐτούς πού εἶναι στήν Ἀθήνα. Θά γίνουν τέτοια πράγματα πού θά ἀντιστραφεῖ τό σύνθημα καί ἀπό τήν Ἀθήνα καί τίς μεγάλες πόλεις θά ἀκουστεῖ ἀντιστροφο σύνθημα: Μπρός γιά τά χωριά! Καί θά ἔλθει πάλι εὐλογημένη ἐποχή πού θά γεμίσει ἀπό πολύ κόσμος ἡ Κοντοβάζαινα καί ἡ Βάχλια καί ἡ Πουρναριά καί ὅλα τά χωριά τῆς πατρίδος μας.

2. Σᾶς εὐχομαι, ἀδελφία μου, νά εἶστε εὐτυχισμένοι. Ἀλλά πραγματικά εὐτυχισμένοι εἴμαστε μόνο κοντά στόν Θεό. Αὐτό σᾶς παρακαλῶ, ἀγαπητοί μου. Νά εἶστε κοντά στόν Θεό. Νά μιλάτε μέ τόν Θεό. Καί ἡ ὁμιλία μέ τόν Θεό λέγεται προσευχή. Νά προσεύχεστε! Εὐπνᾶτε τό πρωί; Κάνετε τήν προσευχή σας στόν Θεό. Πέστε τό «Πάτερ ἡμῶν...». Πλαгиάζετε τό βράδυ; Νά λέτε: Σ' εὐχαριστῶ Θεέ μου πού πέρασα τήν ἡμέρα. Καί ἄς μήν παραλείπουμε στήν προσευχή μας νά παρακαλᾶμε τόν Θεό νά μᾶς συγχωρέσει τά ἀμαρτήματά μας μέ τήν ωραία αὐτή προσευχή, πού θέλω ὅλοι νά τήν λέτε. Εἶναι ἡ προσευχή: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με».

Τέτοια προσευχή, ἀδελφοί μου χριστιανοί, ἀρέσει στόν Θεό. Αὐτή τήν προσευχή ἀκούει ὁ Θεός μᾶς εἶπε τό ἅγιο Εὐαγγέλιο σήμερα, τήν Κυριακή τοῦ Τελώνου καί τοῦ Φαρισαίου. Σάν τήν προσευχή πού σᾶς εἶπα, τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με», σάν κι αὐτήν ἦταν ἡ προσευχή τοῦ Τελώνου, ὁ ὁποῖος ἔλεγε: «Ὁ Θεός ἄς μέ λυπηθεῖ τόν ἀμαρτωλό». Μέ τέτοια προσευχή, λέγω, ἔρχεται ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ μέσα μας καί σωζόμαστε. Γι' αὐτό καί εἶπε ὁ Χριστός μας γιά τόν Τελώνη «κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος ἢ ἐκεῖνος».

3. Μαζί μέ αὐτό, τό νά προσεύχεστε, πού εἶναι τό πρῶτο, ἔχω καί τό ἄλλο σοβαρό νά σᾶς πῶ: Νά εἶστε ἀγαπημένοι. Νά μήν κατηγορεῖτε ὁ ἕνας τόν ἄλλον. Ἀπό κεῖ ἀρχίζουν τά μαλώματα. Αὐτό τό ἀμάρτημα ἔκανε ὁ Φαρισαῖος μᾶς ἔλεγε τό σημερινό ἅγιο Εὐαγγέλιο: Ὁ Φαρισαῖος ὅλο καί κατηγοροῦσε τόν Τελώνη καί μιλοῦσε περιφρονητικά γι' αὐτόν. «Ὡς οὗτος ὁ Τελώνης», ἔλεγε. Τόν ἀποκεφάλισε! Καί μάλιστα τό ἀμάρτημα αὐτό τό ἔκανε μέσα στήν Ἐκκλησία, τήν ὥρα τῆς προσευχῆς, ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἄς μήν κατηγοροῦμε, ἀδελφοί μου, κανένα καί τότε ὁ Θεός θά γίνηι ἴλεως τῶν ἀμαρτιῶν μας.

4. Αὐτά τά δύο εἶχα νά σᾶς πῶ σήμερα πού ἦρθα στό εὐλογημένο σας χωριό καί λειτούργησα στόν ἅγιο Ναό σας. Σᾶς εἶπα: Νά κάνετε τήν προσευχούλα σας στόν Θεό καί νά εἶστε μονιασμένοι, ἀγαπημένοι, ἀποφεύγοντας νά κοτσομπολεύετε καί νά κατηγορεῖτε ὁ ἕνας τόν ἄλλον. Τότε, ἀδελφοί μου, μόνο αὐτά τά δύο ἂν κάνετε, τό χωριό σας θά τό κάνετε παράδεισο. Τότε θά εἶστε στήν ἀγκαλιά τῆς Παναγιᾶς, «στόν κόρφο τῆς Παναγιᾶς», ὅπως ἔλεγε ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, πού περιόδευε τήν πατρίδα μας. Καί μή ζηλεύετε τίς μεγάλες πολιτεῖες, πού ἔγιναν χαβοῦζες μέ τά μαλώματά τους καί τά πολλά τους ἐγκλήματα. Μείνατε, σᾶς ξαναλέω, στόν τόπο αὐτό τόν εὐλογημένο. Σεῖς κρατᾶτε τό χωριό ἀκόμα ζωντανό.

Σᾶς εὐχομαι, ἀγαπητοί μου, πλούσια τήν εὐλογία τοῦ Θεοῦ σέ σᾶς, τούς συγγενεῖς σας καί σέ ὅλο τό χωριό σας.

1ο ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

(Αναγινώσκεται στους Ναούς και διανέμεται στά καφενεῖα)

Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί Χριστιανοί,

Σᾶς εὐχομαι στή ζωή σας νά βρεῖτε τόν Θεό και νά ζεῖτε κατά τό ἅγιο θέλημά Του και τότε, σᾶς τό ὑπόσχομαι, θά γίνετε πραγματικά πλούσιοι και εὐτυχισμένοι.

Γιά νά βρεῖτε δέ τόν Θεό και νά Τόν γεύεστε, ὅπως σᾶς τό εὐχομαι, σᾶς παρακαλῶ, ἀδελφοί μου, νά κάνετε τήν προσευχή σας. Στήν προσευχή, πραγματικά, γευόμαστε τόν Θεό. Μέ τήν προσευχή μιλάμε μέ τόν Θεό και τόν κατεβάζουμε μέσα στήν καρδιά μας. Ναι, αὐτό κάνει ἡ προσευχή: Κατεβάζει τόν μεγάλο Θεό στήν μικρή καρδιά και ἀνεβάζει τήν μικρή καρδιά μας στόν μεγάλο Θεό! Εἶναι μιά ἔνωση μέ τόν Θεό ἡ προσευχή, ὅπως μᾶς τό λέγουν οἱ ἅγιοι, πού εἶχαν τήν προσευχή ὡς τόν μεγαλύτερο γλυκασμό τους.

Χριστιανοί μου, νά προσεύχεστε. Καί ὅταν λέγω νά προσεύχεστε δέν ἐννοῶ ἀπλᾶ νά κάνετε ἕνα σταυρό, ἀλλά νά ἀφήνετε τήν καρδιά σας νά μιλάει στόν Θεό. Αὐτό εἶναι προσευχή: Ἡ καρδιακή κοινωνία μέ τόν Θεό, γι' αὐτό και λένε οἱ ἅγιοι πατέρες μας ὅτι ἡ προσευχή πρέπει νά περνάει ἀπό τήν καρδιά μας και ὄχι ἀπλᾶ ἀπό τόν λάρυγγά μας, σάν νά ἀπαγγέλλουμε ξηρά μερικά λόγια.

Ἡ καλύτερη προσευχή, ἀγαπητοί μου, εἶναι αὐτή πού ἔχει πέντε λόγια και πρέπει νά τήν λέγουμε, γιατί μᾶς τήν παρέδωσαν οἱ ἅγιοι πατέρες. Εἶναι ἡ προσευχή «ΚΥΡΙΕ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΕ ΕΛΕΗΣΕ ΜΕ». Αὐτή τήν προσευχή μπορεῖ νά τήν λέμε ὄχι μόνο ὅταν εἴμαστε ὄρθιοι και προσευχόμαστε, ἀλλά και ὅταν περπατᾶμε στό δρόμο και ὅταν ἐργαζόμαστε και ὅταν εἴμαστε ξαπλωμένοι στό κρεβάτι και παντοῦ και πάντοτε. Θέλω ὅλοι νά τήν λέτε τήν προσευχή αὐτή, γιατί εἶναι ἡ πιό δυνατή. Σᾶς τήν ξαναλέγω: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησέ με».

Ἀκόμη εἶναι ὠραία και πολύ δυνατή ἡ προσευχή στήν Παναγία μας, πού ἔχει τόν χαιρετισμό τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ σ' Αὐτήν. Σᾶς παρακαλῶ νά τήν μάθετε και νά τήν λέτε και θά νοιώσετε πολλή εὐλογία. Εἶναι τό τροπάριο: «Θεοτόκε Παρθένε, Χαῖρε Κεχαριτωμένη Μαρία, ὁ Κύριος μετά Σου· εὐλογημένη Σύ ἐν γυναιξί και εὐλογημένος ὁ καρπός τῆς Κοιλίας Σου· ὅτι Σωτῆρα ἔτεκες τῶν ψυχῶν ἡμῶν».

Και βέβαια, σάν πρώτη και κύρια προσευχή, νά λέμε τό «Πάτερ ἡμῶν...», πού ὀνομάζεται «Κυριακή» προσευχή, ἐπειδή μᾶς τήν παρέδωσε ὁ Κύριος.

Χριστιανοί μου, νά προσεύχεστε. Ἡ προσευχή πρέπει νά μᾶς γίνει ἀνάγκη, ὅπως ἀνάγκη εἶναι τό νά φᾶμε, τό νά πιοῦμε και νά κοιμηθοῦμε. Ἔχουμε γίνει γιά τόν Θεό, ἀγαπητοί μου, ὅπως τό ψάρι ἔγινε γιά τό νερό και τό πουλάκι ἔγινε γιά νά πετάει στόν ἀέρα. Ἔτσι κι ἐμεῖς γενήκαμε γιά τόν Θεό. Ἀπ' Αὐτόν ἤρθαμε και σ' Αὐτόν πηγαίνουμε.

Τά προβλήματα πού ἔχετε νά τά ἀκουμπᾶτε στόν Χριστό, «Χριστῶ τῶ Θεῶ παραθώμεθα», ὅπως λέγουμε ἐδῶ στήν Θεία Λειτουργία. Θά παίρνετε δύναμη ἀπό τήν προσευχή, θά παίρνετε τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, γιά νά μπορεῖτε νά προχωρεῖτε στόν ἀγώνα τῆς ζωῆς. Και ἰδιαίτερα, χριστιανοί μου, σᾶς παρακαλῶ, νά μάθετε τά παιδιά σας νά προσεύχονται. Ἀπό τώρα πού εἶναι μικρά, πού τά ἔχετε στά χέρια σας, μάθετέ τα νά προσεύχονται. Θά σᾶς εὐγνωμονοῦν ἀργότερα, ὅταν μεγαλώσουν και μποῦν στήν ζωή. Σᾶς

παρακαλῶ ἀκόμη προσευχηθεῖτε καί γιά μένα τόν Ἐπίσκοπό σας, νά μοῦ δίνει ὁ Χριστός τήν Χάρη Του καί νά μέ εὐλογεῖ.

Σᾶς χαιρετῶ μέ πολλές εὐχές καί ἀγάπη Χριστοῦ,
Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας.

2ο ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

(Ἀναγινώσκεται στούς Ναούς καί διανέμεται στά καφενεῖα)

Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί Χριστιανοί,

Στό κήρυγμά μου αὐτό θέλω νά σᾶς πῶ ὅτι εἶναι ὠραία ἡ ζωή μέ τόν Θεό, ἐνῶ μακρῶς ἀπό τόν Θεό δέν εἶναι καθόλου ὠραία ἡ ζωή. Καί εἶναι ὠραία ἡ ζωή μέ τόν Θεό, εἶναι ζωή «νορμάλ», γιατί εἴμαστε πλασμένοι γι' Αὐτόν, ἀφοῦ ἀπό Αὐτόν ἤρθαμε καί σ' Αὐτόν πηγαίνουμε.

Ἄλλά μέ αὐτά πού κάνουμε, ἀδελφοί, ξεφεύγουμε ἀπό τοῦ Θεοῦ τήν στράτα καί παίρνουμε δρόμο μακρῶς ἀπό τόν Θεό. Αὐτό εἶναι τό μεγάλο ἀμάρτημα, πού στά ἱερά μας βιβλία λέγεται «ἀποστασία». Ὁ Θεός, δηλαδή, μᾶς εἶπε νά μείνουμε στήν Ἐκκλησία Του καί θά ἔρθει νά μᾶς πάρει στήν Βασιλεία Του κι ἐμεῖς... «ἀποστασία»! Πᾶμε ἄλλου. Στεκόμαστε ἄλλου. Καί ἀπό ἐδῶ, ἀγαπητοί μου, ἀρχίζουν τά κακά, ὅλα τά κακά, πού γίνονται στόν κόσμο. Ναι! Ὅλα τά κακά, πού ἀκοῦμε καί βλέπουμε γύρω μας καί γράφουν οἱ ἐφημερίδες, ὡς αἰτία ἔχουν τήν ἁμαρτία, τό ὅτι δηλαδή δέν τηροῦμε τό ἅγιο θέλημα τοῦ Θεοῦ καί φεύγουμε ἀπό κοντά Του. Τό δέ κακό εἶναι τό ὅτι «καλοκαθήσαμε» στήν ἁμαρτία καί τήν συνηθίσαμε καί μᾶς ἔγινε δεύτερη φύση μας, μᾶς ἔγινε ἀνάγκη μας. Αὐτό, ἀδελφοί μου, συμβαίνει γιατί ὁ νοῦς μας, δηλαδή, ἡ ψυχή μας, πού ἔγινε γιά νά στρέφεται πάντα στόν Θεό καί νά σκέπτεται μόνιμα Αὐτόν, ἔπαθε διαστροφή. Ἀποκόπηκε ἀπό τόν Θεό καί στράφηκε στήν «λάσπη». Αὐτό θέλει νά πεῖ ἐκείνη ἡ ὠραία παραβολή τοῦ Χριστοῦ μας γιά τόν ἄσωτο υἱό, πού ἔφυγε ἀπό τό σπίτι τοῦ πατέρα του καί κατέληξε νά βοσκάει γουρούνια. Ὁ νοῦς μας, ἀγαπητοί μου, εἶναι ὁ γυιός τῆς παραβολῆς, πού πλάστηκε γιά νά ζεῖ ἐνωμένος μέ τόν Πατέρα τόν Θεό, ἀλλά ἀποστάτησε ἀπ' Αὐτόν καί κατέληξε στήν λάσπη τῶν γουρουניῶν. Καί ὡς «λάσπη γουρουניῶν» ἐννοῶ τά βρώμικά πάθη μας, πού ἀσχημίζουν τήν ὁμορφή ζωή μας. Ναι! Εἶναι ὠραία ἡ ζωή. Μοσχολᾶνε τά λουλούδια, κελαιδοῦν τ' ἀηδόνια, ἀλλά τήν κάνουμε ἀσχημη τήν ζωή μέ τίς ἁμαρτίες μας, μέ τήν ἀποστασία μας ἀπό τόν Θεό Πατέρα μας.

Τί πρέπει νά γίνει τώρα, ἀδελφοί; Εἶναι ἀνάγκη νά ξαναγυρίσουμε στόν Θεό μας! Εἶναι ἐπείγουσα ἀνάγκη νά ξεκολλήσει ὁ νοῦς μας ἀπό τήν λάσπη τῶν ἁμαρτιῶν μας καί νά στραφεῖ πάλι στόν Θεό, γιά νά νοιώσουμε ὁμορφα! Αὐτό τό ξεκόλλημα τοῦ νοός μας, τῆς ψυχῆς μας, δηλαδή, ἀπό τά ἁμαρτωλά μας πάθη καί τῆς στροφῆς μας στόν Θεό λέγεται META-NOIA. «Μετάνοια», ὅπως τό λέγει καί ἡ λέξη, σημαίνει μετα-βολή τοῦ νοός μας, στροφή τῆς ψυχῆς μας στόν Θεό. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ ἄσωτος ξαναγύρισε στό σπίτι τοῦ πατέρα του, ὅπως τό λέγει ἡ παραβολή τοῦ Χριστοῦ μας πού σᾶς ἀνέφερα.

Ἄς ἀρχίσουμε, ἀδελφοί, τό ἀναγκαῖο αὐτό ἔργο τῆς μετάνοιας, γιά νά βροῦμε τόν Θεό μας καί νά χαροῦμε νόστιμη ζωή, ζωή μέ νόημα καί περιεχόμενο. Γιατί τό εἶπαμε ἀπό

τήν ἀρχή: Ὅτι μόνο μέ τόν Θεό εἶναι ὠραία ἡ ζωή, ἐνῶ μακριά ἀπό τόν Θεό εἶναι ἄσχημη καί ἀνυπόφορη. Τό πρῶτο καί τό βασικό γιά τήν ἀλλαγὴ μας αὐτή εἶναι νά βαρεθοῦμε πιά τίς ἀμαρτίες πού κάνουμε καί νά λαχταρήσουμε τόν Θεό. Μετά νά πᾶμε σ' ἕνα πνευματικό πατέρα γιά νά ἐξαγορευθοῦμε τά κρίματά μας καί στήν καθημερινή μας ζωὴ ἔπειτα νά προσπαθοῦμε νά «παίζουμε» τόν νοῦ μας γύρω ἀπό τόν Θεό. Νά Τόν σκεπτόμαστε καί νά προσευχόμαστε σ' Αὐτόν μέ τό «Πάτερ ἡμῶν...», μέ τό «Θεοτόκε Παρθένε...» καί μέ δικά μας λόγια καρδιακά. Νά λέμε καί ἐκείνη τήν ἄλλη ὠραία προσευχή, πού μᾶς ἄφησαν οἱ ἅγιοι Πατέρες. Εἶναι ἡ προσευχή: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησέ με».

Μέ πολλές εὐχές καί ἀγάπη Χριστοῦ,
Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΚΑΙ Α΄, Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Ἀγαπητά μου παιδιά,

Ἐγώ πού σᾶς γράφω αὐτό τό γράμμα εἶμαι ὁ Δεσπότης τῆς Μητροπόλεως αὐτῆς Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως καί τό ὄνομά μου εἶναι Ἱερεμίας.

Προσεύχομαι γιά σᾶς στόν Χριστό καί στήν καλή μας Παναγία νά μορφωθεῖτε, νά μεγαλώσετε καί νά γίνετε καλοί χριστιανοί καί καλοί ἄνθρωποι στήν κοινωνία.

Παιδιά μου, νά πιστεύετε καί νά ἀγαπᾶτε τόν Θεό, γιατί ἀπό τόν Θεό εἶναι ὅλα τά ὠραία πού βλέπουμε καί χαιρόμαστε γύρω μας. Ὁ ἥλιος πού λάμπει, ὁ ἀέρας πού ἀναπνέουμε, τό νεράκι πού πίνουμε, τά λουλούδια πού μοσχοβολᾶνε, ἡ θάλασσα πού χαιρέστε τό καλοκαίρι, ὅλα - ὅλα εἶναι ἀπό τόν Θεό. Καί ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ἀγαπητά παιδιά, εἴμαστε ἀπό τόν Θεό. Ὁ Θεός μᾶς ἔφερε στόν κόσμο διά μέσου τῶν γονέων μας, τοῦ πατέρα μας καί τῆς μητέρας μας.

Γι' αὐτό λοιπόν, παιδιά, νά πιστεύετε καί νά ἀγαπᾶτε τόν Θεό μας, τόν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό καί τήν Μητέρα τοῦ Χριστοῦ μας τήν καλή μας Παναγία. Προτοῦ νά κοιμηθεῖτε τό βράδυ νά κάνετε πρῶτα τήν προσευχή σας. Νά λέτε τό «Πάτερ ἡμῶν...» καί αὐτή τήν προσευχή στήν Παναγία: «Θεοτόκε Παρθένε, Χαῖρε Κεχαριτωμένη Μαρία, ὁ Κύριος μετά Σοῦ· εὐλογημένη Σύ ἐν γυναιξί καί εὐλογημένος ὁ καρπός τῆς κοιλίας Σου, ὅτι Σωτήρα ἔτεκες τῶν ψυχῶν ἡμῶν». Ἀκόμη νά λέτε καί αὐτή τήν πολύ μικρή, ἀλλά καί πολύ ὠραία προσευχή, πού μᾶς τήν παρέδωσαν οἱ ἅγιοι Πατέρες μας. Εἶναι ἡ προσευχή μέ πέντε λόγια: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησέ με»! Αὐτή τήν προσευχή μπορεῖ νά τήν λέμε παντοῦ, ὅπου εἴμαστε: Καί στήν καρέκλα καθισμένοι καί στό κρεβάτι ξαπλωμένοι καί στό δρόμο περπατώντας. Μποροῦμε νά τήν λέμε μέ τόν νοῦ, «νοερά», ἀπό μέσα μας, δηλαδή, χωρίς νά μᾶς καταλαβαίνει ὁ διπλανός μας ὅτι προσευχόμαστε.

⇒ Αὐτή τήν περίοδο, ἀγαπητά παιδιά, ἄς παρακαλᾶτε ἰδιαίτερα στήν προσευχή σας νά μᾶς στείλει ὁ Χριστός βροχή, γιατί ἔχει καιρό νά βρέξει. Καί ἂν δέν πέσει βροχή, πῶς θά καρποφορήσουν τά σπαρτά; Ἀπό ποῦ θά ἔχουμε νερό νά πιοῦμε; Γι' αὐτό παρακαλέ-

στε και σεις τα παιδια, με την αγνη σας καρδια, τον Θεο να χαρουμε επι telous brochi, pou toso ten echoume anagkhi.

Kali sas proodo, agaphta paidia. Allá, gia na echete kali proodo, prepei na diabazete ta mathimata sas. Na diabazete oxi me aggaréia, allá me orexi. Na agapate to diábasma, gia ti einai mia omorphi apolauthi, otan diabazei kanéis. Oi kalúteroi filoi einai ta biblia. «Filoi», pou den apogoyteúoun pote! Kai na máthete kali kai mia xéni glwssa. Argotera kai mia deúterh xéni glwssa. Kai otan me to kali pate sto Panepisthími, tote kai mia tríth xéni glwssa.

Timh stous daskalous sas kai kathhghétes sas, pou kourázontai pára polú gia sas, gia na grafoun ston pinaka ths kardias sas ta wraia didagmata pou matháinete. Na tous sébesete, gia ti einai oi pneumatikoi sas patéres kai mhteres.

Sas parakalw, agaphta paidia, dwste apo ména pollous chairetismous kai eúchés stous kalous sas goneis, kai kante tous eútychisménous me ten proodo sas kai me to na tous akoupte se o,ti sas légon.

Telos, paidia, Sas parakalw na proseúcheste kai gia ména na me φωτίξει o Xristós, opws ki egw tha proseúchomai gia sas. Sas chairetw me pollh agáph kai pollés eúchés

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΓΟΥΡΥΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΕΜΙΑΣ

«Βάση τῆς σοφίας εἶναι ὁ σεβασμὸς στὸν Κύριον», Σοφ. Σειρ. 1,14.

«Ἄν πόθησες τὴν σοφία, φρόντισε νὰ τηρεῖς τίς ἐντολές καὶ ὁ Κύριος θὰ σοῦ τὴν χαρίσει», Σοφ. Σειρ. 1,26.

«Ὅσοι ξυπνοῦν ἀπὸ τὰ χαράματα καὶ ζητοῦν τὴν σοφία, θὰ εἶναι γεμᾶτοι χαρά», Σοφ. Σειρ. 4,12.

«Τὴν μόρφωση νὰ ἐκλέξεις ἀπὸ τὰ νειᾶτα σου καὶ θὰ βρῖσκεις τὴν σοφία μέχρι τὰ γεράματα», Σοφ. Σειρ. 6,18.

«Εὐτυχισμένος ὁ ἄνθρωπος πού μελετᾷ τὴν σοφία..., πού στοχάζεται μέσα του τοὺς δρόμους τῆς καὶ συλλογίζεται τὰ μυστικά τῆς», Σοφ. Σειρ. 14,20.21.

«Ὁ σοφὸς ἄνθρωπος εἶναι σέ ὅλα προσεκτικὸς· καὶ σέ στιγμές πού τὸν τραβᾷ ἡ ἁμαρτία, προσέχει νὰ μὴν πέσει σέ παράπτωμα. Καθένας πού ἔχει φρόνηση ἀναγνωρίζει τὴν σοφία καὶ θὰ παινέψει ἐκεῖνον πού τὴν ἀπόκτησε. Ὅσοι μιλοῦν μέ φρόνηση δείχνουν ὅτι εἶναι σοφοὶ καὶ λέγουν σάν βροχή σωστά ἀποφθέγματα», Σοφ. Σειρ. 18,27- 29.

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΛΑΝΤΑ

Στόν Ἱ. Ν. Ἁγ. Νικολάου Μεγαλοπόλεως στίς 1-1-2007

-1-

Ἀρχιμηνιά κι ἀρχιχρονιά
τό νέο ἔτος μέ χαρά
μέ υἱεῖα νά δεχτοῦμε
κι ὅλοι μας ἄς εὐχηθοῦμε:

-2-

Νά ζοῦμε βίον τέλειον
κατά τό Εὐαγγέλιον,
μέ ἀγάπη, μέ εἰρήνη
καί μέ τήν δικαιοσύνη.

-3-

Ἡ ἐπαρχία μας αὐτή
εἶναι σέ ὅλους ξακουστή·
γράφτηκε στήν ἱστορία
τοῦ λαοῦ μας ἡ θυσία.

-4-

Καί μεῖς ἀπόγονοι αὐτοῦ,
λαοῦ ἐνδόξου, ἥρωικοῦ,
νοιώθουμε τήν Ἀρκαδία
τόπο μέ πολλή εὐλογία.

-5-

Στήν γῆ ἐτούτη τήν τρανή,
στήν Φαλαισία τήν ὄρεινή,
καύχημα ὁ Νικηταρᾶς μας
καί ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ μας.

-6-

Κι ἀπό τήν ἄλλη τήν μεριά,
στής Δημητσάνας τά χωριά,
Πατριάρχου Γρηγορίου
μνημονεύουν διά βίου.

-7-

Ἡ Μεγαλόπολη νά ζεῖ
κι ἡ Δημητσάνα ἡ ξακουστή
κι ὁ λαός στήν Ἀρκαδία
νά ἔχει κάθε εὐλογία.

-8-

Οἱ ἐκλεκτοί μας ἱερεῖς
νά εἶναι πάντα ὑγιεῖς
στούς Ναούς νά λειτουργοῦνε
Θεῖα Χάρη νά σκορποῦνε.

-9-

Τά Μοναστήρια μας ἐδῶ,
πού τά ἔχουμε γιά ὁδηγό,
νά σκεπάξει ἡ Παναγία
μέ τήν Θεῖα Προστασία.

-10-

Οἱ τοπικές μας οἱ Ἀρχές
μέ τίς εὐθύνες τίς πολλές,
νά ἔχουνε καλή υἱεῖα,
πρόοδο κι εὐημερία.

-11-

Σ' αὐτή τή νέα τή χρονιά
ὁ νοῦς μας εἶναι στά παιδιά
καί εὐχόμαστε τά νειάτα
νά ἔναι στοῦ Θεοῦ τήν στράτα.

-12-

Νά προστατεύει ἡ Παναγία
ὅλου τοῦ κόσμου τά παιδιά
καί τῆς Μεγαλόπολης μας,
τά βλαστάρια τῆς αὐλῆς μας.

-13-

Νά δίνει υἱεῖα, προκοπή
σέ κάθε ἕναν μαθητή
στά σχολεῖα αὐτῆς τῆς πόλης
καί τῆς ἐπαρχίας ὅλης.

-14-

Κουράγιο καί παρηγοριά
νά νοιώσουν μέσα στήν καρδιά
ὅλοι ἐδῶ οἱ πονεμένοι
χῆρες, ὄρφανά, θλιμμένοι.

-15-

Καί στούς ἀρρώστους γιαιρεία
εὐχόμαστε τούτη χρονιά
νά ἔβρουν ὅλοι θεραπεία
μέσα στά νοσοκομεῖα.

-16-

Οἱ ἐργαζόμενοι σκληρά
νά ἔχουν ἀγίους συντροφιά,
τούς κινδύνους νά σκορπίζουν
δύναμη νά τούς χαρίζουν.

-17-

Καί ὅσοι ἔχουν μακρὰ
τούς συγγενεῖς στήν ξενιτειά,
νά χαροῦν στό σπιτικό τους
κάθε πρόσωπο δικό τους.

-18-

Μέ τήν καινούργια τήν χρονιά
νά ζωντανέψουν τά χωριά,
νά ρθουν οἱ ξενιτεμένοι
στό χωριό πού τούς προσμένει.

-19-

Χρόνια πολλά, ἀγαπητοί,
οἱ εὐχές μου μέσ' ἀπ' τήν ψυχή
στούς μεγάλους καί στή νιότη
κι ἀπό μένα τόν Δεσπότη.

†Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ
ΓΟΥΡΥΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ
ΙΕΡΕΜΙΑΣ

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΛΑΝΤΑ

Στήν κοπή πίττας τῶν ἐν Ἀθήναις Δημητσανιτῶν στίς 21 - 1 - 2007
στό Ξενοδοχεῖο NOVOTEL

1

Ἀρχιμηνιά κι ἀρχιχρονιά
νά ζήσετε σάν τά βουνά
τῆς ὠραίας Γορτυνίας
καύχημα τῆς Ἀρκαδίας.

2

Εὐχομαι μέσα ἀπ' τήν καρδιά
νά ἔχετε υἰγεία καί χαρά
καί νά ζεῖ ἡ Δημητσάνα,
πού γιά ὅλους εἶναι μάνα.

3

Τόπος αὐτή ἥρωικός
σ' ὄλο τόν κόσμο ξακουστός
γράφτηκε στήν ἱστορία
τῶν παιδιῶν τῆς ἡ θυσία.

4

Ἀρχιερεῖς κι ἀπλός λαός,
περήφανος καί τολμηρός,
πρόσφεραν γιά τήν πατρίδα
κάθε αἵματος ρανίδα.

5

Στά κακοτράχαλα βουνά
ἀναζητώντας λευτεριά
ἔγραψαν οἱ πρόγονοί μας
ἱστορία γιά τή φυλή μας.

6

Καύχημα ἔχουν ἱερό,
μές στήν καρδιά τους φυλαχτό,
οἱ Δημητσανῖτες ὅλοι
τῶν πατέρων τους τό βόλι.

7

Οἱ μύλοι αὐτοί τοῦ μπαρουτιοῦ
στήν ἱστορία τοῦ τόπου αὐτοῦ
ἔγραψαν χρυσή σελίδα
προσφορᾶς γιά τήν πατρίδα.

8

Πῶς νά ξεχάσουμε ὅλοι ἐμεῖς
τούς μάρτυρες Ἀρχιερεῖς,
πού ἔδωσε ἡ Δημητσάνα
σάν ἥρωοτόκος μάνα!

9

Στήν κορυφή ὄλων αὐτῶν,
ἐνδόξων μας Ἱεραρχῶν,
ἡ μορφή τοῦ Γρηγορίου,
Ἐθνομάρτυρος ἀγίου.

10

Ἐκ Δημητσάνης καί αὐτός,
ὁ Πατριάρχης ὁ τρανός,
τῆς τοῦ Κωνσταντίνου Πόλης
καί τῆς Οἰκουμένης ὅλης.

11

Εὐχή μαζί καί προσευχή
βγαλμένη μέσα ἀπ' τήν ψυχή,
καί Ναός αὐτοῦ τοῦ ἀγίου,
Πατριάρχου Γρηγορίου,

12

—Δημητσανῖτες ὅπου γῆς,
εἶναι πιά ζήτημα τιμῆς—
νά χτιστεῖ στή Δημητσάνα,
ἄς συμβάλλουμε ὅλοι ἀντάμα.

13

Ἡ Ἀρκαδία ἢ ὄρεινή,
ἢ Δημητσάνα ἢ ἱστορική
ἔχει ἐμπνεύσει τὰ παιδιὰ της
κι ἄς μὴ ζοῦν αὐτὰ κοντὰ της.

14

Ἐκεῖ μακριὰ στήν ξενιτεία
δύο θρόνους ἔχουν στήν καρδιά:
ἕναν γιά τή Δημητσάνα
καί τόν ἄλλον γιά τή μάνα!

15

Τήν πρόοδο, τήν προκοπή
λέγουν πῶς τήν χρωστοῦν αὐτοί
στήν σπουδαία τους πατρίδα,
πού ἔναι μέσα τους ἀχτίδα.

16

Κι ἀπό μακριὰ συχνά πυκνά
γιατροί καί πρόσωπα τρανά
στήν γενέτειρά τους φτάνουν
τούς ἀρρώστους γιά νά γειάνουν.

17

Μακάρι νά ῥθει ἡ στιγμή
ἢ Δημητσάνα νά χαρεῖ
ὄλα τὰ παιδιὰ κοντὰ της
νά κοσμοῦν τ' ἀρχοντικά της!

18

Δημητσανῖτες εὐγενεῖς,
πατρίδας γόνιοι ξακουστής,
νοιώθω κι ἐγώ δικός σας
τώρα σάν Ἐπίσκοπός σας.

19

Κι εὐχομαι μέσα ἀπ' τήν καρδιά
νά ἔναι ὁ Χριστός κι ἡ Παναγιά
τῆς πατρίδας μας προστάτες
σ' ὄλους σας συμπαραστάτες.

20

Νά προστατεύουν τὰ παιδιὰ
κι ὄλο τόν κόσμο ἀπ' τὰ δεινά,
νά εὐλογοῦν τό νέο χρόνο,
νά γιατρεύουν κάθε πόνο.

21

Ἵγεία, εἰρήνη, προκοπή
νά ἔχει κάθεμιά ψυχή
κι ὄλοι οἱ Δημητσανῖτες
χαρές νά ἔχουν κι ὄχι λύπες!

†Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ
ΓΟΥΡΥΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ
ΙΕΡΕΜΙΑΣ

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΛΑΝΤΑ

Στήν κοπή πίττας τῶν ἐν Ἀθήναις Λαγκαδινῶν στίς 21-1-2007
στό Ξενοδοχεῖο TITANIA.

1

Ἀρχιμηνιά, καλή χρονιά
στῶν Λαγκαδίων τὰ παιδιὰ
ἤρθαμε ἐδῶ νά ποῦμε
κι ὄλοι μας νά ἰδωθοῦμε.

2

Στοῦ χρόνου τούτου τήν ἀρχή
χαρά, ὑγεία, προκοπή
εὐχομαι ἀπ' τήν καρδιά μου
σ' ὄλους σας, πού εἶστε παιδιὰ μου.

3

Λαγκαδιανοί, Λαγκαδιανές,
βρῆκα σέ σᾶς καλές ψυχές
μέ εὐγένεια καί ἦθος
— εἶν' ἀλήθεια κι ὄχι μύθος—.

4

Μές στό χωριό σας βρῆκα ἐγώ
Δήμαρχο ἄξιο καί καλό,
πού ἔναι στό δεξί ψαλτῆρι
σέ γιορτή, σέ πανηγύρι.

5

Καί ἱερέα ἐκλεκτό
σέ ὄλους σας ἀγαπητό
μέ εὐθύνη καί θυσία
βρῆκα μέσ στήν Ἐκκλησία.

6

Ἡ φήμη ἢ προγονική
εἶναι σέ ὄλους ξακουστή
κι ἔχει κάνει τὰ Λαγκαδία
νά τὰ ξέρει ὄλη ἢ Ἑλλάδα.

7

Δεληγιανναῖοι θαυμαστοί,
πού ἔχαν ἥρωική ψυχή,
τό χωριό σας ἐδοξάσαν,
τή ζωή τους θυσιάσαν.

8

Τοῦ τόπου σας ἡ ὁμορφιά
μοιάζει ὠραία ζωγραφία,
πού κοσμεῖ τήν Γορτυνία,
τήν ἀρκαδική ἐπαρχία.

9

Ἄνδρες μέ μαστοριά πολλή,
μέ τέχνη καί μέ προκοπή,
ἔκαμαν ἔργα σπουδαῖα
θαυμαστά σ' ὄλους κι ὠραῖα.

10

Οἱ χτίστες οἱ Λαγκαδινοί
ἔγιναν σέ ὄλους ξακουστοί
γιά τήν τέχνη τήν καλή τους,
τήν λεβέντικη ψυχή τους.

11

Καί τώρα ἐκείνων τά παιδιά,
τῶν Λαγκαδίων ἡ νέα γενιά,
τήν παράδοση ἄς κρατήσει
στό χωριό ζωή ν' ἀνθίσει.

12

Εἰρήνη καί καλή καρδιά,
μικροί, μεγάλοι καί παιδιά,
εὐχομαι νά ἔχετε ὄλοι
στό χωριό κι ἐδῶ στήν πόλη.

13

Λαγκαδινοί τῶν Ἀθηνῶν
κι εὐρύτερων περιοχῶν,
πίσω ἐλάτε στό χωριό σας
χτίστε ἐκεῖ τό σπιτικό σας.

14

Καλοί μου φίλοι, ἀγαπητοί,
σᾶς εὐχομαι ἀπ' τήν ψυχή
τοῦ Θεοῦ τήν εὐλογία
τήν εὐχή ἀπ' τήν Παναγία!

15

Νά δίνει Αὐτή παρηγοριά
σέ κάθε ἀνθρώπινη καρδιά
τά Λαγκαδία Αὐτή νά βλέπει
τούς Λαγκαδινούς νά σκέπει!

† Ο ΓΟΡΤΥΝΟΣ & ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ
ΙΕΡΕΜΙΑΣ

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΛΑΝΤΑ

Στήν κοπή πίττας τῶν ἐν Ἀθήναις Στεμνιτσιωτῶν στίς 4-2-2007
στό Ξενοδοχεῖο Μ. ΒΡΕΤΑΝΝΙΑ.

1

Ἀρχιμηνιά, καλή χρονιά
νά ἔχουνε ὄλα τά χωριά
τῆς ὠραίας Ἀρκαδίας
κι ἡ Στεμνίτσα Γορτυνίας.

2

Στήν Ἐπαρχία μας αὐτή,
πού ἔναι σέ ὄλους θαυμαστή,
ἡ Στεμνίτσα ξεχωρίζει
χαίρεται ὅποιος τή γνωρίζει.

3

Ἡ ἱστορία τοῦ τόπου αὐτοῦ,
τοῦ ὁμορφου κι ἀρχοντικοῦ,
φτάνει στά παλιά τά χρόνια
κι εἶναι νά τή λές στά ἐγγόνια.

4

Χωριό μέ φήμη περισσή
σ' ὄλο τόν κόσμο εἶναι γνωστή
γιά τή γνήσια ἀρχοντιά της,
τά χρυσᾶ καί τ' ἀργυρᾶ της.

5

Τεχνίτες μ' ἔμπνευση πολλή
κάμαν ἐκεῖ τρανή Σχολή.
Τόν χρυσό καί τό ἀσήμι
κεῖ δουλεύουνε μ' εὐθύνη.

6

Μ' ἀξία ἔχουν πιό πολλή,
κι ἀπ' τό χρυσάφι πιό ἀκριβή,
οἱ στιγμές τῆς ἱστορίας
πού ἦταν ἔδρα Γερουσίας.

7

Τοῦ Ἁϊ - Γιάννη ἢ Μονή,
πού κρέμεται σέ βράχο ἐκεῖ,
ἦταν κι εἶναι κόσμημά της,
περηφάνια, καύχημά της.

8

Στόν τόπο αὐτό ἄνδρες πολλοί
μέ γνώση καί μέ προκοπή
ἐπροβάλαν τό χωριό τους,
λάμπαν μέ τήν πρόδό τους.

9

Ἀνάμεσα σ' αὐτούς τρανός,
Καθηγητής πολύ σοφός,
ὁ Τρεμπέλας ἐκ Στεμνίτσας
τῆς Θεολογίας μύστης.

10

Στά χρόνια τά σημερινά
προσφέρεται μ' ἀπλοχεριά
στή Στεμνίτσα Γορτυνίας
φήμη ἀρχόντισσας κυρίας.

11

Παράδοση καί λεβεντιά,
ἦθος, εὐγένεια, ἀρχοντιά
ἔχουνε οἱ κάτοικοί της
τοῦτοι εἶναι ἡ δύναμή της.

12

Οἱ ἄρχοντές της οἱ ἱκανοί,
πού ἔναι πολύ δημιουργικοί,
νά ἔχουνε χαρά κι ὑγεία,
τοῦ Θεοῦ τήν εὐλογία.

13

Κι ὁ Δήμαρχός της ὁ καλός,
τῶν Τρικολώνων ὁ φρουρός,
ὁ Μπαρούτσας πού ἔχει φήμη
καί τοῦ Δήμου τήν εὐθύνη.

14

Ὅσοι κατάγεστε ἀπό κεῖ
νέοι, μεγάλοι καί μικροί
μήν ξεχνατε τό χωριό σας
νά ἔρχεστε στό πατρικό σας.

15

Εὐχή μου εἶναι καί προσευχή
νά ῥθει καί πάλι ἡ ζωή
στά χωριά τῆς Ἀρκαδίας,
στή Στεμνίτσα Γορτυνίας.

16

Νά ζωντανέψουνε ξανά
τά ὠραῖα της τ' ἀρχοντικά
μέ παιδιά γεμάτοι οἱ δρόμοι
θά ἔναι πιό ὠραία ἀκόμη.

17

Δεχτεῖτε, σᾶς παρακαλῶ,
ὅσοι εὐρίσκεστε ἐδῶ
κι ὅλες οἱ ἀρχές τοῦ τόπου
τίς εὐχές τοῦ Ἐπισκόπου:

18

Φίλοι καλοί μου, ἀγαπητοί,
εὐχομαι μέσ ἀπ' τήν ψυχή
σ' ὅλους σας μακροζωῖα,
δύναμη, χαρά κι ὑγεία!

†Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΓΟΡΤΥΝΟΣ & ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΕΜΙΑΣ

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΛΑΝΤΑ

Στήν κοπή πίττας τῶν ἐν Ἀθήναις Μεγαλοπολιτῶν,
Στίς 4-2-2007 στό Ξενοδοχεῖο METROPOLITAN

1

Ἀρχιμηνιά κι ἀρχιχρονιά
ἤρθαμε ἡμεῖς ἀπό μακριά
τίς εὐχές μας γιά νά ποῦμε
σ' ὄλους ἡσᾶς πού ἀγαποῦμε.

2

Τοῦ Ἐπισκόπου τήν εὐχή
δεχτεῖτε μέσ ἀπ' τήν ψυχή,
Μεγαλοπολίτες ὄλοι,
πού διαμένετε στήν πόλη.

3

Στοῦ νέου ἔτους τήν ἀρχή
εἰρήνη, υἰεία, προκοπή
νά χαρίζει ἡ Παναγία
στή δική μας ἐπαρχία.

4

Χρόνια πολλά καί εὐτυχῆ
ἡ Μεγαλόπολη νά ζεῖ,
νά ἔχει τοῦ Θεοῦ τήν Χάρη
νά ἔναι γιά ὄλους μας καμάρι.

5

Καί σεῖς πού ζεῖτε μακριά,
τῆς Μεγαλόπολης παιδιά,
βρίσκεστε μέσ στήν καρδιά μας
κι ἄς μήν εἴσαστε κοντά μας.

6

Χαιρόμαστε τήν προκοπή,
τήν πρόοδό σας τήν καλή
καί εὐχόμαστε πλουσία
τοῦ Θεοῦ τήν εὐλογία.

7

Θά τό χαροῦμε ὅμως πολύ
ἂν ἔρθει κάποτε ἡ στιγμή
νά ἡσᾶς ἔχουμε σιμά μας
καί στά μέρη τά δικά μας.

8

Ἐλᾶτε ἐκεῖ συχνά πυκνά
ἡσᾶς περιμένουν μέ χαρά
οἱ γονεῖς κι οἱ συγγενεῖς σας
κι ὄλοι οἱ φίλοι οἱ παιδικοί σας.

9

Ἔχετε πόλη θαυμαστή,
γενέτειρα ἡρωϊκή,
μήν ξεχνᾶτε τήν πατρίδα
στήνει ἡ ξενιτειά παγίδα.

10

Ὁ τόπος ὁ προγονικός
εἶναι σέ ὄλους σεβαστός
γιά τά κατορθώματά του,
τά ἡρωϊκά παιδιά του.

11

Στοῦ Λεονταρίου τά βουνά
ζῆσαν λεβέντες μέ καρδιά.
Τοῦ Νικηταρᾶ ἡ πατρίδα
ἦταν τοῦ Μοριᾶ ἡ ἀσπίδα.

12

Μακάρι ἡ νέα ἡ γενιά
νά τά ἐκτιμῆσει ὄλα αὐτά
ν' ἀγαπήσει τήν πατρίδα,
νά χαράξει νέα ἐλπίδα.

13

Τό εὐχόμαστε ἀπό καρδιάς
τό ξύπνημα τῆς νέας γενιάς.
Ἐγνοια καί παρηγορία μας
εἶναι τά χρυσᾶ παιδιά μας.

14

Καλοί μου, χρόνια σας πολλά!
Νά ζεῖτε πάντα εἰρηνικά.
Νά φυλάγει ἡ Παναγία
ἀπό κάθε δυσκολία!

†Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΓΟΥΡΥΝΟΣ & ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΕΜΙΑΣ

**ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ
ΓΟΡΤΥΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ**

Δημητσάνα - Μεγαλόπολις 30 Ιανουαρίου 2007

Θέμα: *Οί Τρεῖς Ἱεράρχες περί τῆς παιδείας τῆς νεολαίας*

Ἀξιότιμοι κ. Διδάσκαλοι καί Καθηγητές τῶν περιοχῶν Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως,
Χαίρετε καί ὑγιαίνετε.

Ὡς Ἐπίσκοπος τῆς Ἱερᾶς αὐτῆς Μητροπόλεως ἀπευθύνω τό κείμενό μου αὐτό μέ τιμή καί χαρά πρός Σᾶς μέ τήν εὐκαιρία τῆς μεγάλης ἐορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καί Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τῶν προστατῶν τῆς παιδείας. Καί λέγω ὅτι ἀπευθύνομαι πρός Σᾶς μέ τιμή καί χαρά, διότι στά δικά Σας στιβαρά χέρια ἔχει ἐμπιστευθεῖ ἡ Ἐκκλησία καί ἡ πατρίδα τήν διαπαιδαγώγησι τῶν παιδιῶν μας. Ἀναγνωρίζομε ὅτι εἶναι πολύ μεγάλο καί πολύ βαρῦ τό ἔργο Σας.

Στό κείμενό μου αὐτό κάνω λόγο ἀκριβῶς γιά τό ἔργο Σας, γιά τήν ἀγωγή τῶν παιδιῶν, τῆς χρυσῆς νεολαίας μας, μέ βάση τήν διδασκαλία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, κύριοι Διδάσκαλοι καί Καθηγητές, παιδευτές τῆς νεότητος, οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, λέγω, ἀποδίδουν μεγάλη σημασία στήν παιδεία καί τήν θεωροῦν – γιά ἐκείνους βέβαια πού ξέρουν νά κρίνουν τά πράγματα – ὡς τό πρῶτο ἀγαθό. Καί δέν ἐννοοῦν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες ὡς παιδεία μόνο τήν σοφία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀλλά καί τά συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, τήν ἐπιστήμη γενικά. Μοῦ ἀρέσει ἰδιαίτερα αὐτός ὁ λόγος ἐνός ἐκ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου, πού λέγει αὐτό ἀκριβῶς πού Σᾶς εἶπα, ὅτι, γιά ἐκείνους πού κρίνουν σωστά, ἡ μόρφωση εἶναι τό ἀνώτερο ἀπό ὅλα τά ἀγαθά: «Οἶμαι δέ πᾶσιν – λέγει – ἀνομολογεῖσθαι τῶν νοῦν ἐχόντων, παιδευσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τό πρῶτον. Οὐ ταύτην μόνην τήν εὐγενεστέραν καί ἡμετέραν, ἀλλά καί τήν ἕξωθεν».

Αὐτή τήν θέση τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, καλοί μου ἐργάτες τοῦ πνεύματος, πρέπει πολύ νά τήν ἐκτιμήσομε, γιατί στά χρόνια τους, στήν ἐποχή τους, ὑπῆρχαν ὑπέρ λίαν αὐστηροί χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἔλεγαν ὅτι δέν πρέπει νά μορφώνονται τά παιδιά τῶν χριστιανῶν μέ τήν θύραθεν σοφία. Ἀλλά οἱ Πατέρες ἐπενέβησαν καί πέτυχαν στήν δυναμική τους αὐτή ἐπέμβαση καί πρόσφεραν τήν ἑλληνική σοφία γιά τήν παιδεία τῶν χριστιανῶν παιδῶν. Σᾶς ἀναφέρω, γιά παράδειγμα, τό περίφημο ἔργο τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, «Πρός τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων». Ὁ Πατήρ αὐτός, τόν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία εἶπε «Μέγαν», ὄχι μόνο ἐπιτρέπει τήν σπουδή τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, ἀλλά καί ὁ ἴδιος προσφέρει τήν ἀλήθεια καί τό ἦθος τῆς Ἐκκλησίας μέ τήν φιλοσοφική γλώσσα τοῦ Πλάτωνα, τοῦ Ἀριστοτέλη καί τῶν στωϊκῶν φιλοσόφων, ἀκόμη δέ καί μέ τήν γλώσσα τῆς λαϊκῆς ἀστρολογίας καί κοσμολογίας τῶν χρόνων του.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, λοιπόν, ἀγαπητοί Συνάδελφοι, εἶναι φίλοι καί ὑποστηρικτές τῆς

μορφώσεως καί τῆς παιδείας καί θεωροῦν ὡς τό μέγιστο κακό, κακό πού ἀνατρέπει τόν κόσμον, ὅταν αὐτή ἡ παιδεία δέν προσφέρεται στήν νεότητα: «Τοῦτο ἐστὶ ὁ τήν οἰκουμένην ἀνατρέπει πᾶσαν, ὅτι τῶν οἰκείων ἀμελοῦμεν παιδιῶν» καί δέν τά μορφώνομε, λέει ὁ ἄλλος τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης.

Ἄλλά, ἀξιότιμοι κύριοι Ἐκπαιδευτικοί τῆς Ἱερᾶς μου Μητροπόλεως, οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες δέν ὁμιλοῦν μόνο γενικά διά τό ἀναγκαῖο τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν, ἀλλά καί δίνουν γραμμές, δίνουν παιδαγωγικά ἀξιώματα βάσει τῶν ὁποίων πρέπει νά λειτουργεῖ ὁ διδάσκαλος. Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, ὅπως ἔχει διαπιστωθεῖ ἀπό τούς μελετητές τῶν φωτισμένων συγγραμμάτων τους, εἶναι ἄριστοι παιδαγωγοί. Θά ἀναφέρω μερικές μόνον ὑποδείξεις τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν πρὸς τόν διδάσκοντα, γιατί θά ἦταν μακρὺς ὁ λόγος, ἐάν θά ἤθελα νά κάνω πλήρη ἀναφορά τῶν παιδαγωγικῶν τους ἀξιομάτων. Εὐχόμαι δέ ὡς Ἐπίσκοπος, πού πονῶ γιά τήν σωστή ἀγωγή τῶν νέων καί νεανίδων τῆς Μητροπόλεώς μου, νά ἐφαρμοστοῦν οἱ σοφές διδακτικές ὑποδείξεις τῶν τιμωμένων μεγάλων Ἱεραρχῶν.

1. Ὡς ἀναγκαῖα προϋπόθεση γιά τήν ἐπιτυχία τῆς διδασκαλίας οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες θεωροῦν τό νά τήν προσφέρομε εὐχάριστα. Νά διδάσκει, δηλαδή, ὁ διδάσκαλος καί καθηγητής τό μάθημα ἀπαλά, μέ τέρψη, μέ χάρη καί μέ παραδείγματα γιά νά γίνεται ἔτσι τό μάθημα καταληπτό, ὥστε νά εἰσχωρεῖ μέσα στήν ψυχὴ τοῦ μαθητοῦ, ὅπως καί ὁ Κύριός μας διδάσκει μέ παραβολές. Μέ τέρψη, λοιπόν, καί ὄχι μέ σκληρότητα πρέπει νά γίνεται ἡ διδασκαλία, γιά νά γίνεται ἀγαπητὴ καί καταληπτὴ ἀπὸ τούς μαθητάς. Ὁ ἅγιος Βασίλειος λέγει τό ἐξῆς ὠραῖο: «Βίαιον μάθημα οὐ πέφυκεν παραμένειν, τά δέ μετὰ τέρψεως καί χάριτος εἰσδύμενα μονιμώτερόν πως ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνιζάνει». Καί ἡ Ἐκκλησία μας τήν δύσκολη δογματικὴ διδασκαλία τήν προσφέρει μέ ψαλμωδία, ἀκριβῶς γιά τόν λόγο αὐτό, γιά νά γίνεται εὐχάριστη στόν πιστό καί εὐκολοκατάληπτη. Καί οἱ ἰατροὶ πάλι συνιστοῦν νά προσφέρονται στοὺς ἀσθενεῖς τά φάρμακα μεμιγμένα μέ μέλι, γιά νά γίνονται δεκτὰ ἀπὸ αὐτούς. Σχετικὰ μέ τά παραπάνω νοήματα λέγει τό ἐξῆς πάλι ὁ Μέγας Βασίλειος: «(Ἡ Ἐκκλησία) τό ἐκ τῆς μελωδίας τερπνόν τοῖς δόγμασιν ἐγκατέμιξεν, ἵνα τῷ προσηνεῖ καί λείψ τῆς ἀκοῆς, τό ἐκ τῶν λόγων ὠφελίμον λανθανόντως ὑποδεξώμεθα κατὰ τούς σοφούς τῶν ἱατρῶν, οἱ τῶν φαρμάκων τά αὐστηρότερα πίνειν διδόντες... μέλιτι πολλάκις τήν κύλικα περιχρίουσιν».

2. Μία ἄλλη διδακτικὴ ἀρχὴ κατὰ τόν ἱερό Χρυσόστομο εἶναι ὅτι ὁ μαθητὴς πρέπει πρῶτα νά μάθει καλά τά ἤδη διδαχθέντα καί ἔπειτα νά δέχεται νέο μάθημα. Οἱ διδάσκαλοι, δηλαδή, δέν πρέπει νά παρέχουν ὅλα διά μιᾶς στόν μαθητὴ, ἀλλά νά διδάσκουν κατὰ ἐνότητες, γιά νά γίνονται κτῆμα στόν μαθητὴ τά διδασκόμενα. Διότι, ὅπως τό λέγει ὁ Χρυσόστομος, «ἀνοίας ἐστὶ πολλῆς, τά πρότερα μὴ ἐνθέντα καλῶς, ἐφ' ἕτερα ἄγειν τόν μαθητήν». Πραγματικὰ «ἀνοίας – δηλαδή ἀνοησίας – ἐστὶ πολλῆς» αὐτό! Γιά νά τονίσει δέ τήν σπουδαία αὐτὴ διδακτικὴ ἀρχὴ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος χρησιμοποιεῖ καί ἓνα παράδειγμα ἀπὸ τήν γεωργικὴ ζωὴ: «Δέν εἶναι – λέγει – ὠφελιμώτερη ἢ ραγδαία βροχὴ ἀπὸ αὐτῆ πού πέφτει ἡρέμα, γιατί ἐκείνη παρασύρει τό ἔδαφος, ἐνῶ αὐτὴ, εἰσδύει σ' αὐτό βαθιά καί τό καθιστᾷ γόνιμο». Πρέπει, λοιπόν, πρῶτα νά ἐμπεδωθοῦν καλά τά

διδασκόμενα στους μαθητές και ἔπειτα νά προχωροῦν οἱ διδάσκαλοι σέ νέα μάθηματά, ὅπως τό κάμνει ὁ οἰκοδόμος, κατά τό παράδειγμα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου: «Ὁ οἰκοδόμος, πού κτίζει μία οἰκοδομή, ἀφοῦ θέσει τά θεμέλια τοποθετεῖ τοὺς λίθους καί ποτέ δέν προχωρεῖ χωρίς πρόγραμμα.» «Τοὺς οἰκοδόμους αὐτοὺς ἄς μιμηθοῦμε καί ἡμεῖς», λέγει συμπερασματικά ὁ ἅγιος Βασίλειος. «Καί κατά παρόμοιο τρόπο καί ἡμεῖς ἄς οἰκοδομήσουμε τό πνεῦμα». Καί ἡ διάνοια, λέγει μέ ἄλλο παράδειγμα ὁ ἴδιος Πατέρας, ὁ φωστήρας τῆς Καισαρείας, ὅταν ἔχει μία ὑπερφόρτωση μαθημάτων δέν μπορεῖ νά τά προσλάβει ὅλα, ὅπως καί ἡ κοιλιά τοῦ ἀνθρώπου δέν ἔχει καλή πέψη ὅταν εἶναι ὑπερπλήρης ἀπό τροφές: «Ἡ διάνοια – λέγει ἐπί λέξει – ἀτονοῦσα πάντων ὁμοῦ περιδράξασθαι, ὅμοια πάσχει γαστήρ, διά τήν ὑπερβολήν τοῦ κόρου, μή δυναμένη εἰς πέψιν ἀγαγεῖν».

Ἐπέμεινα στήν διδακτική αὐτή ἀρχή, ἀγαπητοί μου Κύριοι, στό ἀξίωμα τῆς μεθολογικῆς προσφορᾶς τῶν μαθημάτων, γιατί ἡ ἀρχή αὐτή εἶναι «ἄριστη διδασκαλία» κατά τόν ἱερό Χρυσόστομο. Συμβαίνει δέ – καί μάλιστα συμβαίνει πολλές φορές – ζηλωτές διδάσκαλοι καί καθηγητές νά προσφέρουν μονομιᾶς πολλά στους μαθητάς, χωρίς νά προσέχουν ἄν παγιώθηκαν καλά τά προηγουμένως διδαχθέντα καί ἔπειτα νά προχωροῦν σέ νέα μαθήματα. Τό ἀποτέλεσμα τῆς ἄτακτης αὐτῆς τακτικῆς εἶναι ἀκριβῶς ἀντίθετο ἀπό ὅ,τι ἐπιδιώκουν οἱ ἔτσι ἐργαζόμενοι διδάσκαλοι καί καθηγητές: Νά δημιουργηθεῖ μία ὑπερκόπωση καί μία ἀπογοήτευση στους μαθητές, γιατί δέν μπόρεσαν νά καταλάβουν τά νέα μαθήματα, ἀφοῦ δέν ζύμωσαν καλά μέσα τους τά προηγούμενα. Καί τό ἀκόμη χειρότερο νά τοὺς δημιουργηθεῖ τελικά καί ἀποστροφή πρὸς τήν μόρφωση καί τήν ἐπιστήμη. Γι' αὐτό καί οἱ ἅγιοι Τρεῖς Ἱεράρχες, σάν σοφοί Διδάσκαλοι, τονίζουν αὐτήν τήν διδακτική ἀρχή τῆς μεθοδολογίας τοῦ διδασκάλου.

3. Ὡς σοβαρό παιδαγωγικό ἀξίωμα καί ὡς ἀπαραίτητος ὅρος γιά τήν διδασκαλία θεωρεῖται ὁ διδάσκαλος νά ἔχει πατρική ἀγάπη πρὸς τόν μαθητή καί φιλοστοργία. Τέτοια ἀγάπη, πού μερικές φορές νά φαίνεται ὅτι εἶναι ἀνώτερη καί ἀπό αὐτή τήν ἀγάπη τῶν φυσικῶν γονέων. «Οὐδέν οὔτω πρὸς διδασκαλίαν ἐπαγωγόν», λέγει ὁ Χρυσόστομος, «ὡς τό φιλεῖν καί φιλεῖσθαι»! Πραγματικά, Κυρίες καί Κύριοί μου, ὅταν οἱ μαθητές καταλάβουν ὅτι ὁ διδάσκαλός τους τοὺς ἀγαπᾷ πολύ καί ὅτι, ὅ,τι λέγει καί κάνει γίνεται ἀπό ἀγάπη γιά τήν πρόοδό τους, τότε καί αὐτοὶ ἀφοσιώνονται σ' αὐτόν, προσφέρονται σ' αὐτόν πρόθυμα καί ἀγαποῦν τά διδόμενα σ' αὐτοὺς μαθήματα ἀπό τόν ἀγαπῶντα διδάσκαλό τους. Ἐπαναλαμβάνω τόν σύντομο καί ὠραῖο στήν διατύπωσή του λόγο τοῦ Χρυσοστόμου πατρός: «Οὐδέν οὔτω πρὸς διδασκαλίαν ἐπαγωγόν ὡς τό φιλεῖν καί φιλεῖσθαι»! Ἀγάπη, καλοί μου Ἐκπαιδευτικοί, ἀγάπη καί πάλι ἀγάπη πρὸς τοὺς μαθητές μας, σ' αὐτά τά πνευματικά μας παιδιά, πού μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός νά τά μορφώσουμε. Ἀλλά, μαζί μέ τήν ἀγάπη, πού εἶναι λίαν ἀπαραίτητη στόν διδάσκοντα γιά τήν καλή ἀγωγή τῶν μαθητευομένων του, εἶναι ἀπαραίτητος καί ὁ ἔλεγχος στόν ἀπειθή μαθητή.

4. Ναι, χρειάζεται καί ὁ ἔλεγχος καί οἱ ποινές στόν ἀτακτοῦντα μαθητή γιά νά σωφρονιστεῖ. Καί τήν παιδαγωγική αὐτή μέθοδο εἶναι ἀνάγκη, κύριοι Ἐκπαιδευτικοί, νά τήν τονίσουμε, γιατί ἡ παραμέληση τῆς μεθόδου αὐτῆς, πού εἶναι καί αὐτή διδασκαλία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἔφερε τήν ἀσυδοσία στά σχολεῖα μας καί τήν ἀναιδῆ συμπεριφορά τῶν

μαθητῶν πρὸς τοὺς διδασκάλους τους, πού τόσο κουράζονται γι' αὐτούς. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐρμηνεύοντας τό χωρίο τῶν Παροιμιῶν 13,24, «ὅς φείδεται τῆς βακτηρίας μισεῖ τόν υἱόν αὐτοῦ, ὁ δέ ἀγαπῶν ἐπιμελῶς παιδεύει», λέγει ὅτι ἡ τιμωρία στοὺς μαθητές φέρει ἀποτελέσματα, τοὺς κάνει, ἔστω καί ἀπό φόβο, προσεκτικούς στά μαθήματα (βλ. Μεγάλου Βασιλείου, Ὁμιλία Β' Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν). Καί ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέγει ὅτι εἶναι καλὸ νά τιμωρεῖται ὁ πταίσας μαθητής, γιὰ νά ἀποφεύγεται δεύτερο σφάλμα. Κάνει καλὸ καί ἡ παιδαγωγικὴ τιμωρία. Ὡραῖα θέτει τό ἐρώτημα ὁ Χρυσόστομος: «Εἰπέ μοι τίς γράμματα ἔμαθε φόβου χωρὶς;» Λοιπόν: «Τὸ μὴ ἐπιτιμᾶν τοῖς ἁμαρτάνουσι ζημία ἐστὶ καὶ τῷ διδασκάλῳ καὶ τῷ μαθητῇ».

5. Ἄς μὴ νομίσουμε ὅμως ὅτι οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι συνιστοῦν τόν ἔλεγχο καὶ τὴν τιμωρία ὡς μόνιμη μέθοδο καὶ τρόπο παιδαγωγίας τῶν ἀτακτούντων μαθητῶν. Ἡ τιμωρία καὶ ὁ ἔλεγχος εἶναι σάν μιὰ χειρουργικὴ ἐπέμβαση καὶ δέν εἶναι ὅλοι ἱκανοὶ γιὰ νά κάνουν ἐγγείριση στόν ἀσθενῆ. Ἔτσι καὶ μέ τὴν τιμωρία στόν μαθητή: «Εἰ γάρ ἰατρεία ψυχῆς ἢ ἐπιτίμησις, οὐ παντός τό ἐπιτιμᾶν ὡς οὐδέ τό ἰατρεύειν», λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος. Ὁ ἴδιος σοφὸς πατήρ, πάλι, συνιστᾷ στοὺς γονεῖς καὶ τοὺς διδασκάλους «ἀργούς εἶναι πρὸς τιμωρίαν» τῶν τέκνων καὶ τῶν μαθητῶν τους. «Μὴ βραδύς τῇ ἐπιτιμῆσει γένου», τοὺς λέγει, «μηδὲ ταχέως, μηδὲ ἐμπαθῶς ἐξελέγχεις, μηδὲ ἐπὶ μικροῖς καταδικάζων». Ὁ ἔλεγχος στοὺς μαθητές καὶ τὰ τέκνα πρέπει νά γίνεται «μέ πατρικὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ μέ ἐπιστημονικόν λόγον», μᾶς λέγει πάλι ὁ Μέγας Βασίλειος, καὶ ὄχι ἀπακτα καὶ ἀσύνετα, τρόπος πού φέρει, ἀσφαλῶς, ἀντίθετα ἀποτελέσματα.

6. Πολλὰ θά μπορούσε νά πει κανεὶς, κυρίες καὶ κύριοι Διδάσκαλοι καὶ Καθηγητές τῶν Σχολείων τῆς Ἱερᾶς αὐτῆς Μητροπόλεως, πολλὰ θά μπορούσε νά πει κανεὶς, λέγω, γιὰ τὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν κατὰ τὴν διδασκαλία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἀλλά δέν θέλω νά μηκύνω περισσότερο τό κείμενό μου καὶ γι' αὐτό σταματῶ ἐδῶ. Ἐπιθυμῶ ὅμως νά προσθέσω ἓνα τελευταῖο, πού εἶναι καὶ τό πρῶτο, πού εἶναι τό πιό ἀναγκαῖο γιὰ τὴν σωστὴ ἀγωγή τῶν παιδιῶν μας. Καὶ αὐτό δέν εἶναι ἔξω ἀπό ἡμᾶς, ἀλλά εἶναι σέ ἡμᾶς, εἴμεθα ἕμεῖς οἱ ἴδιοι!

Τὸ πᾶν, Κύριοι, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ διδασκάλου. Οἱ ἅγιοι Τρεῖς Ἱεράρχαι τονίζουν ἰδιαίτερα τό σημεῖο αὐτό καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος ἀπαιτεῖ ὁ διδάσκαλος νά εἶναι «ἀρχέτυπον βίου καὶ νόμος ἔμψυχος καὶ κανὼν ἀρετῆς», γιατί «ἀρίστη διδασκαλία εἶναι, ὅταν τις ἔργῳ καὶ οὐχὶ λόγῳ διδάσκη». Καὶ ὁ Χρυσόστομος συμβουλεύει τόν πατέρα νά ζητήσῃ καὶ νά εὔρῃ ἄνδρα ἐνάρετον καὶ αὐτόν νά κάμῃ διδάσκαλο τοῦ τέκνου του: «Κάκεινῳ μάλιστα τό πᾶν ἐπίτρεψον – λέγει – ὥστε συναντιλαβέσθαι τοῦ ἔργου τῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ τέκνου σου». Δηλαδή ὁ διδάσκαλος καὶ καθηγητής τῶν νέων μας, γιὰ νά καταρτίσει σωστοὺς μαθητές, πρέπει νά εἶναι ἐνάρετος, νά εἶναι καθαρὸς γιὰ νά καθάρει, νά εἶναι αὐτός πρῶτα σοφός γιὰ νά σοφίσει καὶ φωτισμένος γιὰ νά φωτίσει. Πόσο ὠραῖο εἶναι αὐτό τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, πού λέγεται μὲν γιὰ τοὺς κληρικούς, ἀλλά ἀρμόζει γιὰ πάντα πνευματικὸ ἐργάτη: «Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον καὶ εἶτα καθάρι· σοφισθῆναι καὶ οὕτω σοφίσαι· γενέσθαι φῶς καὶ φωτίσαι!» Ἄς στρέψουμε πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς μας, καλοὶ μου, τόν λόγο γιὰ αὐτοκριτικὴ καὶ διόρθωση, ὥστε νά γίνουμε

ἔμεις πρότυπα ἀρετῆς γιά τούς μαθητές μας, καί αὐτό θά εἶναι τό καλύτερο μάθημά μας πρὸς αὐτούς, ἢ καλύτερη μέθοδος διδασκαλίας μας.

Κύριοι Διδάσκαλοι καί Καθηγητές,

Ὡς Ἐπίσκοπος τῆς Ἱερᾶς αὐτῆς Μητροπόλεως, πού θέλω νά ἀγρυπνῶ καί νά ἀγωνιῶ γιά τήν καλή κατήχηση τοῦ ποιμνίου μου, σκέπτομαι μέ ἰδιαίτερη ἀγωνία τό δικό Σας ἔργο. Γι' αὐτό καί θά προσεύχομαι ἰδιαίτερα γιά Σᾶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, διά πρεσβειῶν τῆς Παναχράντου Αὐτοῦ Μητρός καί τῶν ἁγίων Τριῶν Ἱεραρχῶν, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καί Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τῶν προστατῶν τῆς παιδείας μας, νά Σᾶς δίνει υἱεῖα καί φωτισμό, νά εὐλογεῖ τούς κόπους Σας καί τίς οἰκογένειές Σας καί νά Σᾶς ἀμείψει μέ πλούσια ἐπίγεια καί οὐράνια ἀγαθά, Ἀμήν.

Μέ ἐξαίρετη ἀγάπη καί τιμή

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας
Καθηγητῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

«Μὴν τά κρατᾶς τά λόγια σου ὅταν μποροῦν νά σώσουν, γιατί μέσα ἀπό τήν ὁμιλία θά φανερωθεῖ ἡ σοφία καί ἡ γνώση μέσα στά λόγια πού θά πεῖς», Σοφ. Σειρ. 4,23.

«Μὴ ζητᾶς πράγματα πού εἶναι πολύ δύσκολα γιά σένα· καί ὅσα ξεπερνοῦν τήν δύναμή σου, μὴν τά ἐξετάζεις», Σοφ. Σειρ. 3,21

«Παιδί μου, μὴν ἀσχολεῖσαι μέ πολλά πράγματα· ἂν αὐξήσεις τίς ἀσχολίες σου, δέν θά μείνεις ἀβλαβός. Ἀκόμη καί ἂν τρέχεις δέν θά προλαβαίνεις», Σοφ. Σειρ. 11,10.

«Μένε πιστός στό ἔργο σου, ἀφοσιώσου σ' αὐτό· πάνω στό ἔργο σου νά γερνᾶς», Σοφ. Σειρ. 11,20.

«Μὴ σηκώσεις βάρος περισσότερο ἀπό τήν δύναμή σου», Σοφ. Σειρ. 13,2.

«Ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι δυνατόν ὅλα νά τά πετύχει, γιατί κανεῖς δέν εἶναι ἀθάνατος», Σοφ. Σειρ. 17,30.

«Δῶσε καί πάρε, γέμισε τήν ψυχή σου ἀπό χαρά, γιατί δέν θά εἶναι δυνατόν νά ζητήσεις ἀπόλαυση στόν ἄδη», Σοφ. Σειρ. 14,16.

«Στόν ἑαυτό σου μὴν στερεῖς τήν εὐτυχία μιᾶς ἡμέρας καί μὴ χάνεις τήν εὐκαιρία νά ἀπολαύσεις μία νόμιμη ἐπιθυμία», Σοφ. Σειρ. 14,14.

«Εὐτυχισμένος ὁ ἄνθρωπος πού δέν σφάλλει μέ τά λόγια του καί δέν τόν βασανίζουν τύψεις γιά τίς ἀμαρτίες του. Εὐτυχισμένος εἶναι αὐτός πού δέν τόν ἐλέγχει ἡ συνείδησή του καί δέν ἔχασε τήν ἐλπίδα του» (Σοφ. Σειρ. 14,1-2).

«Ὅσοι ξυπνοῦν ἀπό τά χαράματα καί ζητοῦν τήν σοφία, θά εἶναι γεμᾶτοι χαρά», Σοφ. Σειρ. 4,12.

ΙΕΡΑΤΙΚΑ - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ - ΜΟΝΑΧΙΚΑ

Γιά τούς Πατέρες Ἱερεῖς καί Μοναχούς

Α΄ ΙΕΡΑΤΙΚΗ ΣΥΝΑΞΗ

(Διά μέν τούς ἱερεῖς τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας ἡ Σύναξις ἔγινε στίς 11-12-2006 στόν Ἱ. Ν. Ἀγίας Κυριακῆς Δημητσάνης, διά δέ τούς ἱερεῖς τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως στίς 3-12-2006 στόν Ἱ. Ν. Ἀγίου Νικολάου [τόν παλαιό]).

Ἀγαπητοί μου συλλειτουργοί Πατέρες καί Ἀδελφοί,

1. Εὐχαριστῶ τόν Θεό γιά τήν πρώτη αὐτή συνάντησή μου ὡς Ἐπισκόπου μέ Σᾶς, τούς ἱερεῖς καί μοναχούς τῆς ἐπαρχίας Γόρτυνος, σέ ἱερατική σύναξις. Ἀποτελοῦμε ὅλη μαζί μία τοπική ἱερατική οἰκογένεια, μία ἀδελφότητα. «*Τῶν ἱερέων, ἱερομονάχων, ἱεροδιακόνων, μοναχῶν καί πάσης τῆς ἐν Χριστῶ ἡμῶν ἀδελφότητος*» λέγουμε συχνά στίς ἑσπερινές καί ὀρθρινές δεήσεις μας στήν θεία λατρεία.

Ἐγώ ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Μητροπόλεως λέγομαι «ποιμενάρχης», ἀλλά ἐγώ δέν μπορῶ νά κάνω τίποτε χωρίς τήν δική σας βοήθεια. Ὁ Ἐπίσκοπος ποιμαίνει τό ποίμνιο διά τῶν ἱερέων του.

Ἰδιαίτερα χαίρω γιά τήν παρουσία στήν Σύναξή μας τῶν Μοναχῶν, γιατί καί τό Μοναστήρι σήμερα εἶναι ὡσάν μία ἐνορία καί ἀσκεῖ καί αὐτό ποιμαντικό ἔργο στούς πιστούς πού προσέρχονται σ' αὐτό. Γι' αὐτό καί στίς ἱερατικές Συνάξεις θά ἔρχεται καί ἀντιπροσωπεῖα μοναχῶν ἀπό τά Μοναστήρια τῆς Μητροπόλεώς μας, γιά νά ἀκούει τίς ἀρχές καί γραμμές τῆς ποιμαντικῆς διακονίας τῆς Ἱερᾶς μας Μητροπόλεως.

Ἔχουμε ἐντολή ἀπό τόν ἅγιο Ἰγνάτιο τόν Θεοφόρο νά κάνουμε Συνάξεις. Συναντώμεθα γιά νά συμπνευματιζόμεθα. Ἀλλά καί μόνο τό ὅτι βλέπομεθα εἶναι ὠφέλιμο, γιατί τά πρόσωπα τῶν χριστιανῶν γενικά, ὡς βαπτισμένων καί μυρωμένων παιδιῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλά τῶν ἱερέων καί τῶν ἀφιερωμένων στόν Κύριο ἰδιαίτερα, εἶναι ἀξίθηα.

2. Ἔχουμε διάφορα θέματα νά θίγουμε κάθε φορά, ἀλλά κυρίως πρέπει νά θίγουμε τά θέματα πού ἀφοροῦν τήν καλή πνευματική μας πορεία, γιά νά εἶναι καλή καί ἡ ποιμαντορία μας. Πραγματικά, σεβαστοί καί ἀγαπητοί μου πατέρες, τό πρῶτο πού μέ ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ πνευματικότητα τῶν ἱερέων. Πιστεύω δέ καί τό θεωρῶ δόγμα αὐτό πού θά πῶ, ὅτι ἱερεύς πού δέν ἐνδιαφέρεται γιά τήν προσωπική του πνευματική πορεία, πού δέν ἐνδιαφέρεται, δηλαδή, γιά τήν σωτηρία τῆς ψυχῆς του, δέν μπορεῖ νά κάνει ἔργο καλό στήν ἐνορία του. Ἀντίθετα, θά κάνει ζημιά, ὅσο καί ἂν φαίνεται ὅτι ὁ ἱερεύς αὐτός εἶναι δραστήριος σέ ἔργα εὐκοσμίας τοῦ Ναοῦ ἢ σέ ἐνοριακές ἐκδηλώσεις.

Γι' αὐτό τό πρῶτο πού ἔχω νά πῶ καί νά τονίσω καί νά παρακαλέσω, πατέρες καί ἀδελφοί, εἶναι νά νοιαζόμεστε πρῶτα γιά τήν δική μας, γιά τήν προσωπική μας σωτηρία. Νά πονᾶμε καί νά κλαῖμε γιά τά ἁμαρτήματά μας καί νά πηγαίνουμε σέ πνευματικό πατέρα νά ἐξομολογούμε. Εἶναι τραγικό ὁ ἱερέας, ὁ ὁποῖος εἶναι δεμένος μέ τό πανάγιο Θυσιαστήριο καί λειτουργεῖ σ' αὐτό καί κοινωνεῖ τακτικά τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χρι-

στοῦ, εἶναι τραγικό, λέγω, νά μήν ἐνδιαφέρεται γιά τόν καθαρμό τῆς ψυχῆς του, ἐνῶ οἱ χριστιανοί μας γιά νά λάβουν τήν Θεία Κοινωνία καί ἐξομολογοῦνται πρῶτα καί προετοιμάζονται κατάλληλα καί ζητοῦν συγγνώμη ἀπό ὅσους ἐλύπησαν.

Ἐπαναλαμβάνω ὅτι, γιά νά ὠφελῆσει ὁ ἱερεὺς τήν ἐνορία του, πρέπει νά φροντίζει πρῶτα γιά τήν δική του ψυχὴ καί γιά τήν δική του σωτηρία. Καί αὐτός ὁ ἱερέας μέ τήν πείρα ἀπό τόν προσωπικό του ἀγώνα θά μπορεῖ ἔπειτα νά βοηθεῖ καλύτερα τίς ψυχές τοῦ ποιμανίου του στήν προσπάθειά τους νά γνωρίσουν καί νά ἀγαπήσουν τόν Θεό. Γιατί, γι' αὐτό γεννήκαμε ἱερεῖς καί γιά τίποτε ἄλλο: Γιά νά λειτουργοῦμε τό πανάγιο Θυσιαστήριο, γιά νά ἀγιάσουμε καί γιά νά βοηθᾶμε καί τούς ἀδελφούς μας χριστιανούς νά εἶναι στοῦ Θεοῦ τόν δρόμο καί νά ἀγιάσουν καί αὐτοί.

Προσωπικῶς δηλῶ, ὅτι δέν θά ἐντυπωσιάζομαι ἀπό τόν δραστήριο ἱερέα, ὅταν τόν βλέπω ἀδιάφορο στά πνευματικά ἤ, καί τό χειρότερο, νά ἔχει καί σκανδαλώδη συμπεριφορά στήν ἐνορία του καί νά μοῦ παριστάνει ἔπειτα τόν καλό, ἐπειδὴ ἔχει κοινωνικές δραστηριότητες στήν ἐνορία του. Κατά πρῶτο λόγο καί κυρίως μέ ἐνδιαφέρει ἡ πνευματικότητα καί ἡ θεολογική κατάρτιση τῶν ἱερέων.

3. (α) Συνιστῶ, ὡς δυνατό μέσον γιά νά σταθοῦμε στά πόδια μας, τήν προσευχή. Καί βέβαια προσεύχονται οἱ ἱερεῖς, ἀφοῦ κάνουν λειτουργικές ἀκολουθίες, ἀλλά δέν ἐννοῶ αὐτό. Ἐννοῶ τήν ἰδιαίτερη προσευχή στό ταμεῖο ἢ καλύτερα μόνον μας πεσμένοι μπροστά στήν Ἁγία Τράπεζα καί μιλώντας καρδιακά στόν Θεό. Τί ὥραῖο πού εἶναι γιά τόν ἱερέα νά πηγαίνει τό βραδάκι στόν Ναό τῆς ἐνορίας του, νά τόν κλειδώνει καί μόνος του αὐτός, στήν θείκη ἀτμόσφαιρα μέ τά καντηλάκια ἀναμμένα, νά πέφτει μπροστά στήν Ἁγία Τράπεζα καί νά προσεύχεται γιά τήν ἐνορία του, γιά τίς πονεμένες χῆρες καί γιά τά ὄρφανά, γιά τούς γέροντες καί τούς ἀρρώστους καί γιά ὅλο τόν κόσμο. Τήν πράξη αὐτή τήν θεωρῶ ὡς τήν καλύτερη ποιμαντική δραστηριότητα καί ἀπό ὅ,τι γνωρίζω ἀπό τά πράγματα βοηθεῖ πολύ δυνατά καί τόν ἴδιο τόν ἱερέα στήν πνευματική του ζωή.

(β) Σημαντικό πάλι γιά τήν πρόοδο τοῦ ἱερέα εἶναι τό διάβασμα. Συνιστῶ νά προσέχετε τά θρησκευτικά βιβλία καί περιοδικά πού διαβάσετε, γιατί δέν εἶναι ὅλα καλά. Γιά τήν θεολογική σας πρόοδο, γιά τήν ὁποία νοιάζομαι πολύ, σᾶς συνιστῶ νά διαβάσετε τά ἐξῆς βιβλία καί – συγγνώμη – θά σᾶς ἐρωτῶ, ἂν τά διαβάσετε, γιατί τά θεωρῶ σημαντικά γιά τήν σοβαρή θεολογική σας παιδεία.

Συνιστῶ λοιπόν: Κάθε ἡμέρα νά διαβάσετε ἓνα κεφάλαιο ἀπό τήν Καινή Διαθήκη ἀρχίζοντας ἀπό τήν ἀρχή, ἀπό τό κατά Ματθαῖον Εὐαγγέλιο. Κάθε μέρα πάλι νά διαβάσετε τόν βίο τῶν ἁγίων τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἀπό τόν Συναξάριο τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, πού εἶναι σύντομο, ἢ, ἂν δέν ἔχετε χρόνο, νά πάρετε τόν σύντομο συναξαριστή τοῦ Χρίστου Τσολακίδη – αὐτό τό βιβλίον – Ἀγιολόγιο τῆς Ὁρθοδοξίας. Κάθε ἡμέρα πάλι νά διαβάσετε δύο Κανόνες ἀπό τό Πηδάλιο τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ ἀγιορείτου – πού δέν πρέπει νά ἀπουσιάζει τό βιβλίον αὐτό ἀπό τό σπίτι τοῦ ἱερέα – ἀλλά νά διαβάσετε ὅπωςδήποτε καί τίς ὑποσημειώσεις τοῦ ἁγίου στούς ἱεροῦς Κανόνες. Ὡς πνευματικό σας ἀνάγνωσμα συνιστῶ τό καλύτερο βιβλίον – κατά τήν γνώμη μου – πού ἔχει γραφεῖ περί τά τελευταῖα στόν χῶρο μας *Γέροντος Πορφυρίου, Βίος καί Λόγοι* (ἔκδοση Ἱερᾶς Μονῆς Χρυσοπηγῆς, Χανιά 2003). Εἶναι αὐτό τό βιβλίον! Καί μετά ἀπό αὐτό ἔχω ἄλλο φοβερό καί

σπουδαῖο βιβλίον νά σᾶς συστήσω, πού πρέπει ὀπωσδήποτε νά τό διαβάσουμε καί γιά τόν λόγο ὅτι τό ἔγραψε ἅγιος ἱερομόναχος, πού τόν γέννησε ἡ γῆ αὐτή, ὁ μαθητής τοῦ ἁγίου Νεκταρίου, ὁ μακαριστός πατήρ Γερβάσιος Παρασκευόπουλος. Εἶναι τό βιβλίον Ἑρμηνευτική Ἐπιστολή ἐπί τῆς Θείας Λειτουργίας.

Πατέρες μου, νοιάζομαι πολύ γιά τήν πρόδότην σας καί πάλι σᾶς παρακαλῶ νά μοῦ κάνατε τήν ἐπιθυμία μου νά διαβάσετε τά βιβλία, πού σᾶς συνέστησε. Γιά ὅσους ὑπακούσουν στήν καρδιακή μου αὐτή προτροπή θά τό δοῦν μόνοι τους μετά ἀπό ἕνα χρόνο πόσα σπουδαῖα πράγματα θά γνωρίζουν. Γνωρίζω ὅτι ἔχετε ἐργασίες, ἀφοῦ εἶστε καί οἰκογενειάρχες, ἀλλά εἶναι πολύ σημαντικό τό θέμα τῆς μελέτης γιά τόν ἱερέα γι' αὐτό τό συνιστῶ ἐπιμονα. Κόψτε χρόνο ἀπό ἄλλα δευτερεύοντα ἢ καί ἀνώφελα καί διαβάστε τά βιβλία πού σᾶς συνέστησα. Σ' αὐτή τήν σύσταση καί προτροπή – δέν τήν λέγω ἐντολή – θά προσπαθῶ νά ὑπακούω καί ἐγώ, πού, συγγνώμη, ἔχω περισσότερη δουλειά ἀπό σᾶς νά κάνω. Καί εὐχηθεῖτε μου νά μπορῶ νά τά βγάλω πέρα.

4. Στήν ἐνορία σας, καί ὅπου βρίσκεστε, νά νοιώθετε ὅτι εἶστε ἄρχοντες. «Νά χαίρεσαι τήν βασιλεία σου, παπᾶ μου», ἔλεγαν παλαιότερα στόν ἱερέα. Στό χωριό πού εἶστε τοῦς προσφέρετε τήν Θεία Λειτουργία, πού εἶναι τό ἀνώτερο ἀπό ὅλα. Ὁραῖα μοῦ τό εἶπε κάποτε ἡ μακαρίτισσα γιαιγιά ἡ Ἄννα στήν Ἀμφισσα: «Ἄν δέν ὑπῆρχατε οἱ παπάδες, θά βρεκολάκιαζε ὁ κόσμος»!...Νά προσέχετε μόνο νά τελεῖτε μέ ἱεροπρέπεια τήν Θεία Λειτουργία καί νά δίνετε τήν ἐντύπωση στους λίγους χριστιανούς σας πού ἔχετε ὅτι γίνεται κάτι τό πολύ ἅγιο καί φοβερό ἐκείνη τήν ὥρα πού λειτουργεῖτε. Καί αὐτό εἶναι τό καλύτερο κήρυγμα. Κάποτε, ὅταν ἤμασταν κάτω ἀπό τήν Τουρκία, κήρυγμα δέν εἶχαμε. Εἶχαμε σέ κάποια περίοδο τόν ἅγιο Κοσμά τόν Αἰτωλό, ἀλλά τί νά προλάβει ἕνας ἄνθρωπος νά κάνει... Τί κράτησε τήν πίστη μας; Ὁ παπᾶς ὁ ὀλιγογράμματος μέ τό ξεσχισμένο πετραχήλι, πού τελοῦσε τήν Θεία Λειτουργία. Ἀλλά αὐτός ὁ ὀλιγογράμματος παπᾶς ἔκανε τήν Θεία Λειτουργία καί ἔκλαιε. Καί αὐτό, ἐπαναλαμβάνω, ἦταν τό καλύτερο κήρυγμα καί κράτησε τήν πίστη στό λαό μας.

5. Εἶστε ἐλεύθεροι νά κηρύττετε ὅσοι μπορεῖτε. Ἀλλά προσοχή στό κήρυγμα. Κάποιος ξένος ἱεροκήρυκας, ἐπηρεασμένος ὅμως ἀπό τόν δικό μας τόν Χρυσόστομο, ὁ Spurgeon, εἶπε αὐτό τό φοβερό, ἀλλά σωστό: «Τό καλύτερο ἔργο πού ἔχουν νά κάνουν μερικοί ἱεροκήρυκες εἶναι νά κλείσουν τό στόμα τους»!... Ἀλλά περί αὐτοῦ θά ποῦμε περισσότερα ὅταν θά κάνω ἰδιαίτερο θέμα ἱερατικῆς Συνάξεώς μας γιά τό κήρυγμα.

Ἐπιθυμῶ ὁ λαός, τοῦ ὁποῖου εἶμαι ποιμενάρχης, νά κατηχεῖται, νά ἀκούει τόν λόγο τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό, θά συντάσσω κάθε ἐβδομάδα ἕνα σύντομο καί ἀπλό κήρυγμα, τό ὁποῖο θέλω νά διαβάσετε κάθε Κυριακή στό τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας, πρὶν ἀπό τήν ἀπόλυση, τότε πού θά εἶναι συγκεντρωμένο ὅλο τό ἐκκλησίασμα.

Καί τώρα, ἀγαπητοί μου πατέρες καί ἀδελφοί, θέλω νά ἀκούσω τόν ἰδικό Σας λόγο ἐπί τῶν λεχθέντων ἢ ἐπί ἄλλων ἀναγκαίων διοικητικῶν θεμάτων.

**ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΕΙΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ
ΤΟΥ Π. ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΠΑΧΟΥ**

Σπίς 10-12-2006 εἰς Ἱ. Ν. Ἀγίου Τρύφωνος Βυτίνας

Ἀγαπητέ μου ἱεροδιάκονε π. Ἰωάννη,

1. Αὐτή ἡ στιγμή, πού θά θέσω τά χέρια μου στήν κεφαλή σου καί θά κατασταθεῖς ἱερέας τοῦ Θεοῦ, εἶναι μεγάλη καί τρομερή γιά σένα καί γιά μένα, ἀλλά καί γιά ὅλη τήν Ἐκκλησία.

Μέχρι αὐτή τήν στιγμή ἦσαν διάκονος, ἀλλά τώρα γίνεσαι ἱερέας τοῦ Θεοῦ. Τώρα θά μπορεῖς νά τελεῖς τήν Θεία Λειτουργία, αὐτό πού εἶναι τό ἀνώτερο ἀπ' ὅλα καί στήν γῆ καί στόν οὐρανό, αὐτό πού εἶναι τό Μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας μας. Τώρα γίνεσαι πνευματικός πατέρας καί θά ἔχεις γι' αὐτό, ὅπως καί κάθε ἱερεύς στήν ἐνορία του, θά ἔχεις λέγω τήν εὐθύνη γιά τήν σωτηρία τῶν ψυχῶν.

2. Δέν ὑπάρχει, ἀγαπητέ μου, στήν γῆ, στόν οὐρανό, δέν ὑπάρχει ἀνώτερο ἀπό τόν ἱερέα τοῦ Θεοῦ. (α) Ὁ ἱερέας εἶναι ἀνώτερος καί ἀπό ἄγγελο. Ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ἔλεγε: Ἄν συναντήσω ἕναν ἄγγελο καί ἕναν ἱερέα, θά φιλήσω πρῶτα τό χέρι τοῦ ἱερέα καί ἔπειτα τό χέρι τοῦ ἀγγέλου, γιατί ὁ ἱερέας τελεῖ ἱερά μυστήρια, στά ὁποῖα οἱ ἄγγελοι ἐπιθυμοῦν ἀπλᾶ νά “παρακύψουν” καί ὄχι νά τελέσουν (Α΄ Πέτρ. 1,12).

(β) Ὁ ἱερεύς εἶναι μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων. Φέρει στούς ἀνθρώπους τά μηνύματα τοῦ Θεοῦ καί φέρει στόν Θεό τά αἰτήματα καί τούς πόνους τῶν ἀνθρώπων! Αὐτό φαίνεται στήν Θεία Λειτουργία, πού ὁ λειτουργός ἱερέας ἀπό τήν Ἁγία Τράπεζα πού βρίσκεται μετακινεῖται στόν λαό, γιά νά δώσει σ' αὐτόν τήν Θεία Χάρη καί νά πάρει ἀπό αὐτόν τά αἰτήματά του, γιά νά τά φέρει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ στήν Ἁγία Τράπεζα, ὅπου πάλι ξαναπηγαίνει.

(γ) Τό ἀνώτερο δέ ἀπό ὅλα, ἀδελφέ π. Ἰωάννη, εἶναι τό ὅτι θά τελεῖς τήν Θεία Λειτουργία καί μέ τήν δική σου ἐπίκληση θά γίνεσαι θαῦμα. Ὁ ἄρτος πού εἶναι στό ἅγιο Δισκάριο θά γίνεσαι Σῶμα Χριστοῦ καί ὁ οἶνος πού εἶναι στό ἅγιο Ποτήριο θά γίνεσαι Αἷμα Χριστοῦ. Θά λέγεις τό «*Λάβετε, φάγετε...*» καί τό «*Πίετε ἐξ αὐτοῦ...*», λόγια πού εἶπε ὁ Χριστός μας τήν Μ. Πέμπτη, καί θά καλεῖς τούς πιστούς, μέ τό «*Μετά φόβου Θεοῦ πίστεως καί ἀγάπης προσέλθετε*», γιά νά κοινωνήσουν ἀπό τά δικά σου χέρια τό Πανάγιο Σῶμα καί τό Πανάγιο Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, Αὐτό τό Αἷμα πού χύθηκε ἀπό τήν ἀνοιγμένη πλευρά καί τά τρυπημένα χέρια καί πόδια τοῦ Χριστοῦ μας στόν Γολγοθά.

(δ) Ἐσύ, πάτερ μου, θά αὐξάνεις τήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, γιατί θά βαπτίζεις καί μέ τό βάπτισμα, πού θά κάνεις σάν ἱερεύς, θά εἰσέρχονται νέα μέλη στήν ἱερή μας Οἰκογένεια καί θά γίνονται παιδιά τοῦ Θεοῦ. Μέγα ἀξίωμα, πάτερ μου Ἰωάννη, μέγα ἀξίωμα ἡ ἱερωσύνη καί αὐτήν καλεῖσαι νά λάβεις τούτη τήν στιγμή διά τῶν χειρῶν ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Ἐπισκόπου. Αἰσθάνομαι δέ καί ἐγώ ἀνάλογα μέ σένα αἰσθήματα, καί γιά τό ἔργο τό ὁποῖο θά κάνω, τό νά καταστήσω ἕνα διάκονο ἱερέα Θεοῦ, καί γιά τό ὅτι εἶναι ἡ πρώτη χειροτονία τήν ὁποία κάνω ὡς Ἐπίσκοπος.

3. Ἐχω καταλάβει τήν καλή σου ψυχή, τήν λεπτότητα καί εὐγένεια τοῦ χαρακτῆρος σου, τήν ταπεινώσή σου καί γι' αὐτό μέ χαρά προβαίνω στήν χειροτονία σου σέ ἱερέα Θεοῦ.

οὔ. Σέ ἔχει δέ εὐλογῆσει ὁ Θεός, γιατί σου χάρισε πρεσβυτέρα καλή καί εὐσεβεστάτη, ἡ ὁποία θά σου παρασταθεῖ στό ἱερατικό σου ἔργο· καί εἶναι ἀλήθεια, ὅτι εἶναι σημαντική ἡ προσφορά μιᾶς πρεσβυτέρας στό ποιμαντικό ἔργο τοῦ ἱερέα της.

4. Γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ θείου σου ἔργου, πάτερ Ἰωάννη, (α) νά μήν ξεχάσεις τήν σημερινή ἡμέρα. Γιατί αὐτό εἶναι τό κακό πού παθαίνουμε ὅλοι, ὅτι οἱ μέν χριστιανοί ξεχνοῦν τό βάπτισμά τους καί τήν Χάρη πού ἔλαβαν σ' αὐτό καί ἐμεῖς οἱ κληρικοί ξεχνᾶμε τό Χάρισμα πού λάβαμε κατά τήν χειροτονία μας. Καί πρέπει, λοιπόν, συνεχῶς νά σκεπτόμαστε τό τί εἴμαστε, σέ τί ὕψος μᾶς ἀνέβασε ὁ Θεός, τί τιμὴ μᾶς ἐδώρησε καί νά ἀγωνιζόμαστε μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ νά ἀνταποκριθοῦμε στήν ὑψηλή τιμὴ τῆς ἱερωσύνης.

(β) Θά πετύχεις, ἀδελφέ, στήν ὑψηλή σου ἀποστολή, ἐάν ἀγαπήσεις τήν προσευχή καί ὅλα τά ποιμαντικά σου θέματα καί προβλήματα νά τά λύνεις μέ τήν προσευχή. Καί ἰδιαιτέρα προσευχή στήν Παναγία μας, πού στήν ἁγιασμένη της Κοιλία ἱερουργήθηκε τό Μυστήριο τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ καί εἶναι «καύχημα σεβάσμιον ἱερέων εὐλαβῶν».

(γ) Κύρια προϋπόθεση γιά τόν ἱερέα, ἀγαπητέ πάτερ Ἰωάννη, καί γιά τήν ἐπιτυχία του στό ἔργο του εἶναι ἡ ἀγάπη του στό ποίμνιο. Ἐδῶ κοντά εἶναι τό χωριό Νυμφασία, ἡ πατρίδα τοῦ μεγάλου πνευματικοῦ πατέρα τῶν Πατρῶν, τοῦ π. Γερβασίου Παρασκευοπούλου, μαθητοῦ τοῦ ἁγίου Νεκταρίου στήν Ριζάρειο. Ἐρώτησε ὁ ἅγιος τόν π. Γερβάσιο, διάκονο ἀκόμη ὄντα στήν Σχολή: «Πές μου, Γερβάσιε, ποιό εἶναι τό χαρακτηριστικό τοῦ καλοῦ ποιμένου;». Καί αὐτός ἀπήντησε: «Νομίζω, Σεβασμιώτατε, ὅτι χαρακτηριστικό τοῦ καλοῦ ποιμένου εἶναι τό νά ἀγαπᾶ τό ποίμνιό του καί νά θυσιάζεται ὑπέρ αὐτοῦ!»! «Γερβάσιε», ἀπήντησε ὁ ἅγιος, «στό πρόσωπό σου βλέπω τόν καλό ποιμένα τῆς αὔριον. Ἔλα νά σέ εὐλογῆσω!»!

Ἔτσι καί σύ, ἀδελφέ. Νά ἀγαπᾶς τό ποίμνιό σου, αὐτό τό ποίμνιο πού θά σου δώσει ἡ Ἐκκλησία, καί νά εἶσαι πρόθυμος νά προσφέρεις καί νά θυσιάζεις γι' αὐτό. Τότε θά εἶσαι πολύ καλός ποιμένας καί ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλά θά εἶσαι καί γιά ὅλους μας καί γιά μένα ἓνα καλό παράδειγμα.

Σοῦ εὐχομαι, πάτερ Ἰωάννη, νά εἶναι πάντοτε καθαρὴ ἡ καρδιά σου, γιά νά γεύεσαι τήν Θεία Λειτουργία καί ἔτσι τότε θά ἔχεις πλοῦσια τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ. Τώρα, κατά τήν ὥρα τῆς προσωπικῆς σου Πεντηκοστῆς, μαζί μέ τά ἄλλα προσωπικά σου αἰτήματα, εὐχου γιά ὅλους τούς ἀδελφούς σου κληρικούς τῆς Ἱερᾶς μας Μητροπόλεως καί γιά μένα τόν Ἐπίσκοπο, γιά νά ἔχουμε ὅλοι ἀγάπη μεταξύ μας, ζωὴ ἁγία καί ζῆλο στήν ποιμαντική μας στόν λαό τοῦ Θεοῦ, τούς χριστιανούς τῆς Μητροπόλεώς μας.

«Νά σέβεις τόν Κύριο μέ ὅλη τήν ψυχὴ σου καί νά τιμᾶς τούς ἱερεῖς του. Μέ ὅλη τήν δύναμή σου νά ἀγαπᾶς τόν Πλάστη σου καί μή παραμελεῖς τούς λειτουργούς του. Νά σέβεις τόν Κύριο καί νά τιμᾶς τούς ἱερεῖς καί νά τούς δίνεις τό μερίδιό τους»,
Σοφ. Σειρ. 7,29-31.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΔΑΠΟΥΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΜΑΣ*

Dear visitors to our country

My wish for you is to find God, the true God, the Living God, as the Bible calls Him and presents Him. We were born for God, as I wrote to you in my first letter. And therefore, since we were made for God, it is only near Him that our souls can find fulfillment. Only with God can we feel absolutely happy.

Our God, my dears, is not just a power – like the wind, for example – but Person. Person and Love. Consequently, we too, who are created “*In the image and likeness of God*”, are persons, and love. So our relationship with God and each other must be personal and loving.

The greatest virtue is LOVE. Love for God and love for the other human being our “neighbour”. Once someone asked Christ: “*Which is the first of all the commandments?*” And Christ answered: “*Love the Lord your God with all your heart and all your soul and all your strength. This is the first commandment. The second commandment is to love your neighbour as yourself. There is no commandment greater than these.*” So said Jesus Christ (Mark 12:28-31).

When we speak about somebody’s sin, our exact meaning is this: That his love for God and the other person waned. Or, a person may seem to be showing love for God, but this love of his is not pure. Its rationale is expediency. He is praying to God in a bargaining manner. As if to tell Him, “My God, I give you prayer and You give me more money. If You don’t give it to me, You don’t exist!...” Or, again: “I love the

Άγαπητοί επισκέπτες τῆς χώρας μας,

Σᾶς εὐχόμαι νά βρεῖτε τόν Θεό, τόν ἀληθινό Θεό, τόν Ζωντανό Θεό, ὅπως τόν λέγει καί τόν παρουσιάζει ἡ Βίβλος. Γενήκαμε γιά τόν Θεό, ὅπως σᾶς τό ἔγραψα στήν πρώτη μου ἐπιστολή σέ σᾶς. Καί λοιπόν, ἀφοῦ ἔχουμε πλαστεῖ γιά τόν Θεό, ἄρα μόνο κοντά στόν Θεό βρίσκουμε τό γέμισμα τῆς ψυχῆς μας. Μόνο μέ τόν Θεό νοιώθουμε ἀπόλυτα εὐτυχισμένοι.

Ὁ Θεός μας, ἀγαπητοί μου, δέν εἶναι μία ἀπλή δύναμη, ὅπως εἶναι ὁ ἀέρας, γιά παράδειγμα, ἀλλά εἶναι Πρόσωπο. Πρόσωπο καί ἀγάπη. Καί ἐμεῖς, λοιπόν, οἱ ἄνθρωποι, πού εἴμαστε πλασμένοι «κατ’ εἰκόνα καί καθ’ ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ, εἴμαστε πρόσωπα καί ἀγάπη. Ἔτσι, ἡ σχέση μας μέ τόν Θεό καί μεταξύ μας πρέπει νά εἶναι προσωπική καί ἀγαπητική.

Ἡ μεγαλύτερη ἀρετή εἶναι ἡ ΑΓΑΠΗ. Ἀγάπη στόν Θεό καί ἀγάπη στόν ἄλλο ἄνθρωπο, τόν «πλησίον» μας. Κάποτε κάποιος ρώτησε τόν Χριστό: «Ποιά εἶναι ἡ πρώτη ἀπό ὅλες τίς ἐντολές;» Καί ὁ Χριστός ἀπάντησε: «Νά ἀγαπᾶς τόν Κύριο τόν Θεό σου μέ ὅλη σου τήν καρδιά καί μέ ὅλη σου τήν ψυχή καί μέ ὅλη σου τήν δύναμη. Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη ἐντολή. Ἡ δεύτερη ἐντολή εἶναι νά ἀγαπᾶς τόν πλησίον σου σάν τόν ἑαυτόν σου. Δέν ὑπάρχει ἄλλη ἐντολή μεγαλύτερη ἀπό αὐτές». Ἔτσι εἶπε ὁ Ἰησοῦς Χριστός (Μάρκ. 12,28-31).

Ὅταν μιλάμε γιά ἁμαρτία τοῦ ἀνθρώπου, ἐννοοῦμε αὐτό ἀκριβῶς: Ὅτι λιγόστεψε τήν ἀγάπη του στόν Θεό καί στόν ἄλλο ἄνθρωπο. Ἡ μπορεῖ νά φαίνεται ὁ ἄνθρωπος ὅτι δείχνει ἀγάπη στόν Θεό, ἀλλά ἡ ἀγάπη του αὕτη δέν εἶναι καθαρή. Εἶναι συμφεροντολογική. Προσεύχεται στόν Θεό μέ ἐμπορικό τρόπο. Σάν νά τοῦ λέγει, δηλαδή: «Σοῦ δίνω ἐγώ, Θεέ, προσευχή, δῶσε μου καί σύ πιό πολλά χρήματα. Ἄν δέν

*Τό παρόν κείμενο στήν ἀγγλική μόνο γλώσσα κυκλοφορεῖ καί ὡς ἰδιαίτερο περιοδικό γιά τούς ξένους, οἱ ὁποῖοι ἐπισκέπτονται συχνά τήν περιφέρειά μας ὡς τουρίστες.

other person, but I love him in order to gain something from him, that he may give me something that I ask from him. If he doesn't give it to me, I don't love him. I hate him!..." This love, my dears, is not right; this is not pure love. It is love based on one's own interest. And most people today are motivated by this kind of expedient love.

There even exists love that is egoistical. In this love, someone portrays himself as loving the other person, and indeed as giving him that which he seeks, but he is doing this in order to receive his praise, to nurture his "ego". Yet again, many have fleshly love. And many contemporary songs, especially those sung by our young people, have this fleshly love.

The true love, the love that God asks from us, must be a pure love, a sacrificial love. That is, to love the other person because we see him as the icon of God, as our brother, because we have the same Father, God. Such love my dears, Christ showed us. Christ, the Son of God, became incarnate and was crucified for us – who were His enemies (Rom. 5:10), because we were going in opposition to His holy will – for our salvation. Christ loved us even unto death!... And what a death!... A painful and ignominious death, "even death on a cross" (Phil. 2:8)! Whoever believes in Jesus Christ and loves Him receives His Grace and he, too, gradually acquires such love, divine love. Let us love Him with all our hearts!

With love and best wishes,

† The Metropolitan of Gortinos
& Megalopolis
Jeremias

μοῦ δώσεις, δὲν ὑπάρχεις!...». Ἦ, πάλι: «Ἀγαπῶ τὸν ἄλλο, ἀλλὰ τὸν ἀγαπῶ γιὰ νὰ κερδίσω κάτι ἀπ' αὐτόν, γιὰ νὰ μοῦ δώσει κάτι πού τοῦ ζητάω. Ἄν δὲν μοῦ τὸ δώσει, δὲν τὸν ἀγαπῶ. Τὸν μισῶ!...». Αὐτὴ ἡ ἀγάπη, ἀγαπητοί μου, δὲν εἶναι σωστή, δὲν εἶναι καθαρὴ ἀγάπη. Εἶναι ἀγάπη συμφεροντολογικὴ. Καί οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι σήμερα κινοῦνται μὲ τέτοια συμφεροντολογικὴ ἀγάπη.

Ἀκόμη ὑπάρχει καὶ ἀγάπη ἐγωπαθῆς. Τέτοια ἀγάπη εἶναι τὸ νὰ παριστάνει κάποιος ὅτι ἀγαπᾷ τὸν ἄλλο ἄνθρωπο, νὰ τοῦ δίνει μάλιστα καὶ αὐτό πού τοῦ ζητάει, ἀλλὰ αὐτό τὸ κάνει γιὰ νὰ λάβει ἀπ' αὐτόν τὸν ἔπαινό του, γιὰ νὰ τοῦ θρέψει τὸ «ἐγώ» του. Πολλοὶ πάλι ἔχουν σαρκικὴ ἀγάπη. Καὶ πολλὰ τραγούδια τοῦ σύγχρονου κόσμου, αὐτὰ πού τραγουδοῦν ἰδιαίτερα τὰ νέα μας παιδιά, ἔχουν τέτοια σαρκικὴ ἀγάπη.

Ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη, ἡ ἀγάπη πού ζητάει ὁ Θεός ἀπὸ ἐμᾶς, πρέπει νὰ εἶναι ἀγάπη καθαρὴ, ἀγάπη θυσιαστικὴ. Νὰ ἀγαποῦμε, δηλαδή, τὸν ἄλλο ἐπειδὴ τὸν βλέπουμε σάν εἰκόνα Θεοῦ, σάν ἀδελφὸ μας, γιατί ἔχουμε τὸν Ἴδιο Πατέρα τὸν Θεό. Τέτοια ἀγάπη, ἀγαπητοί μου, ἔδειξε ὁ Χριστός σέ μᾶς. Ὁ Χριστός, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, γιὰ μᾶς, πού τὸν ἐχθρευόμασταν (Ρωμ. 5,10), γιατί πηγαίναμε ἐναντία πρὸς τὸ ἅγιο θέλημα του, σαρκώθηκε καὶ σταυρώθηκε γιὰ τὴν σωτηρία μας. Ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ γιὰ μᾶς ἔφτασε μέχρι τὸν θάνατο!...Καὶ τί θάνατο!... Ὁδυνηρό καὶ ἐπονείδιστο θάνατο: «Θανάτου δέ σταυροῦ» (Φιλιπ. 2,8)! Ὅποιος πιστεύει καὶ ἀγαπᾷ τὸν Ἰησοῦ Χριστό παίρνει τὴν Χάρη Του καὶ ἀποκτᾷ καὶ αὐτός σιγά-σιγά τέτοια ἀγάπη, θεϊκὴ ἀγάπη. Ἄς τὸν ἀγαπήσουμε δλόκαρδα!

Μέ ἀγάπη καὶ πολλές εὐχές

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος
καὶ Μεγαλοπόλεως
Ἰερεμίας

Ο ΙΕΡΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ
(Όμιλία σέ Συνέδριο Θεολόγων εἰς Ναύπλιο στίς 27-1-2007)

1. Εὐχαριστῶ γιά τήν τιμή νά ὀμιλήσω στό θεολογικό αὐτό Συμπόσιο καί κατά πρῶτο λόγο εὐχαριστῶ τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη ἅγιο Ἀργολίδος κ.κ. Ἰάκωβον, διότι ἔδωσε τήν ἄδεια καί εὐλογία διά τήν παρουσία μου στήν Ἱερά Του Μητροπολη.

Τό θέμα, τό ὁποῖο θά παρουσιάσω, κατά τήν ἐντολή πού μοῦ ἐδόθη ἀπό τήν Ἐπιτροπή, εἶναι Ὁ ἱερός Χρυσόστομος περί τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ἐπειδή ὁ χρόνος κατά τό πρόγραμμα εἶναι πολύ περιορισμένος, εἰσέρχομαι κατ'εὐθείαν στό θέμα μου, τό ὁποῖο θά διεξέλθω μέ γενικότητα καί γοργότητα, ἀναφερόμενος μόνο στά βασικά του στοιχεῖα.

Λέγω ὁμως εἰσαγωγικῶς αὐτό πού ὄλοι γνωρίζουμε, ὅτι ὁ ἅγιος Χρυσόστομος εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἐρμηνευτής τῶν Ἁγίων Γραφῶν, Παλαιᾶς καί Καινῆς Διαθήκης, ἐρμηνευτής τόν ὁποῖο δέν ξεπερνᾶ κανείς, οὔτε ἐκ τῶν παλαιότερων οὔτε καί ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν. Τό μεγαλεῖο του ὡς ἐρμηνευτοῦ φαίνεται ἀπό τούς πολλούς του μαθητάς, ὅπως τούς Ἰσίδωρο Πηλουσιώτη, Θεοδώρητο, Φώτιο, Οἰκουμένιο, Θεοφύλακτο καί Εὐθύμιο Ζιγαβηνό· καί ἀκόμη τό ἐρμηνευτικό του μεγαλεῖο φαίνεται ἀπό τό ὅτι ὄλη ἡ σύγχρονη ἐρμηνευτική ἐπιστήμη ἔχει ἐπηρεαστεῖ κατά πολύ ἀπό τίς γραμμές καί τόν τρόπο ἐρμηνείας τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

2. Εἰσαγωγικῶς, πάλι, λέγω ὅτι, ὡς ἐρμηνευτής τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἀκολουθεῖ τήν θετική ἐρμηνεία, τήν «ἱστορική» λεγομένη μέθοδο, τήν ὁποία ἀκολούθησαν ἀπό τήν ἀρχή οἱ ἀποστολικοί Πατέρες καί ὁ Εἰρηναῖος καί ἡ ὁποία ἐπεκράτησε στήν Ἐκκλησία. Ὅταν λέγουμε ἱστορική ἐρμηνεία ἐννοοῦμε τήν φυσική καί λογική ἐρμηνεία, κατά τήν ὁποία κανείς νοεῖ ὅ,τι διαβάζει. Κατά τήν ἐρμηνεία αὕτη ὁ ἐρμηνευτής προσπαθεῖ νά συλλάβει αὐτό πού θέλει νά ἐκφράσει ὁ ἱερός συγγραφεύς, αὐτό πού ἤθελε νά νοήσουν οἱ ἀναγνώστες του.

Ἐπάρχει ὁμως καί ἡ ἀρνητική ἐρμηνεία τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἡ ὁποία – προσοχή! – θέλει νά δώσει πολλές ἐρμηνεῖες εἰς ἓνα χωρίο ἢ περιστατικό τῆς Γραφῆς, ἀντίθετα ἀπό τήν ἱστορική μέθοδο κατά τήν ὁποία ὑπάρχει μία μόνο ἐρμηνεία. «*Εἰς μέσον τά πάντα φέρω*», λέγει κάπου ὁ Χρυσόστομος, ὁ ὁπαδός τῆς ἱστορικῆς μεθόδου ἐρμηνείας, «*ἵνα πᾶσι μίαν ἐπαγάγω λύσιν*» (=ἐρμηνεία) (ΑΑΠ 63, 130D, σελ. 373). Τό ἀρνητικό εἶδος ἐρμηνείας τῆς Ἁγίας Γραφῆς διακρίνεται σέ δύο κλάδους, τήν ἀλληγορική, ἡ ὁποία ἐφημοζέτο μέχρι τόν ΙΕ' αἰῶνα καί τήν ἀνατρεπτική ἐρμηνεία, ἡ ὁποία ἐφαρμόζεται ἀπό τόν ΙΣΤ' αἰῶνα μέχρι σήμερα, ἐνῶ ἡ ἱστορική ἐρμηνεία ἐφαρμόζεται πάντοτε. Μετά βεβαιότητος λέγομε ὅτι ὁ καλύτερος χειριστής αὐτῆς τῆς ἱστορικῆς ἐρμηνείας εἶναι ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καί διά τόν λόγο μάλιστα ὅτι ἦταν δικηγόρος· διότι ὁ δικηγόρος δέν εἶναι φιλόσοφος ἢ στοχαστής, ἀλλά βλέπει καί ἐλέγχει τά γεγονότα καί τά ἐξετάζει ὡς πραγματικά συμβάντα σέ ὀρισμένο χρόνο καί τόπο. Ἔτσι καί ὁ Χρυσό-

*Τά κείμενα αὐτά τῶν Βιβλικῶν Μελετῶν ἀποτελοῦν μαθήματα στούς φοιτητές τῆς Θεολογίας, στούς ὁποίους καί διανέμονται ἰδιαίτερος.

στομος βλέπει τήν Ἁγία Γραφή ὡς ἓνα φάκελλο μαρτυρικῶν καταθέσεων αὐτοπτῶν καί αὐτηκῶν μαρτύρων τῶν θείων ἀποκαλύψεων.

3. Ἀλλά πρέπει ἀκόμη νά ποῦμε, ὅτι ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ἄν καί ἐρμηνεύει τό κείμενο κατά γράμμα, ὡς ὀπαδός τῆς ἱστοριογραμματικῆς μεθόδου ἐρμηνείας, ὁμως συμβουλεύει *«μή τῇ παχύτητι τῶν ρημάτων προσέχωμεν»*, γιατί αὐτός ὁ παχυλός γραμματισμός καταλήγει σέ βλασφημία καί αἵρεση. Συμβουλεύει *«οὐ ταῖς λέξεσι δεῖ προσέχειν ἀπλῶς, ἀλλά πρὸς τά νοήματα ἀνιέναι»* (Ὁμιλία εἰς τόν ΡΘ΄ Ψαλμό, ΑΑΠ 57, 134). Γιά παράδειγμα, ἐρμηνεύοντας ὁ Χρυσόστομος τό ψαλμικό *«πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης»* (Ψαλμ. 115,2) λέγει, πάλι, ὅτι δέν πρέπει νά νοήσουμε τό χωρίο κατά γράμμα, γιατί τότε, πῶς λέγεται γιά τόν Ἰώβ ὅτι ὑπῆρξε *«ἄνθρωπος ἀληθινός δίκαιος καί θεοσεβής»* (Ἰώβ 1,1); Εἶναι δυνατόν νά ποῦμε γιά τούς προφῆτες ὅτι εἶναι ...ψεῦστες; *«Εἰ γάρ καί ἐκεῖνοι ψεύσται καί ἐψεύσαντο ἅ εἰρήκασι, πάντα οἴχεται!»* Ἀλλά ὁ ψαλμωδός, λέγει ὁ ἱερός Πατήρ, θέλει νά πεῖ μέ τόν λόγο του αὐτόν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι εὐτελές πρᾶγμα, εἶναι σκιά καί ὄνειρο, εἶναι αὐτό πού εἶπε ὁ προφήτης Ἡσαΐας: *«Πᾶσα σάρξ χόρτος καί πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου»* (Ἡσ. 40,6). Καί συμπεραίνει ὁ μέγας ἐρμηνευτής: *«Ὁρᾶς ὅσον ἐστί κακόν τήν λέξιν ἀπλῶς ἐκδέχεσθαι καί μή τά νοήματα περισκοπεῖν;»*¹ Καί γενικῶς γιά τήν καλή ἐρμηνεία τοῦ ἱεροῦ κειμένου ὁ Χρυσόστομος συμβουλεύει *«μή τῇ παχύτητι τῶν ρημάτων προσέχωμεν..., ἀλλά θεοπρεπῶς ἅπαντα νοοῦντες»* (ΑΑΠ 42, σελ. 179).

4. Κατόπιν τῶν παραπάνω ὀλίγων εἰσαγωγικῶν, εἰσερχόμενος τώρα στό κύριο θέμα μου, λέγω ὅτι ὁ ἱερός Χρυσόστομος βλέπει τήν Παλαιά Διαθήκη ἐνωμένη μέ τήν Καινή καί θίγει τό θέμα αὐτό ἐπανελλημμένως στίς ὁμιλίες του, γιατί στήν ἐποχή του ὑπῆρχαν ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι δίχαζαν τίς δύο Διαθήκες. Καί ἔχουμε ὁμιλία τοῦ ἱεροῦ Χρυσόστομου ἀπευθυνομένη *«πρὸς πάντας τούς διαβάλλοντας τήν Παλαιάν Διαθήκην καί διαιροῦντας αὐτήν ἀπό τῆς Καινῆς»* (MPG 51,281έξ.). Καί σέ ἄλλη πάλι ὁμιλία του ἀναπτύσσει τό θέμα ὅτι *«σύμφωνος ἡ Νέα Διαθήκη τῇ Παλαιᾷ»* (MPG 48,795έξ.). Καί εἶναι σύμφωνη ἡ Καινή Διαθήκη μέ τήν Παλαιά, γιατί, ὅπως ἀναπτύσσει καί σέ ἄλλη του ὁμιλία ὁ ἱερός Πατήρ (MPG 56,397 έξ.), ἓνας, ἴδιος εἶναι ὁ Νομοθέτης τῶν δύο Διαθηκῶν, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Ὅποῖος προὑπῆρχε καί πρό τῆς γεννήσεώς Του ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας, ὡς Υἱός τοῦ Θεοῦ γεννηθείς ἐκ τοῦ Πατρός πρό πάντων τῶν αἰώνων. Ὁ Χρυσόστομος λέγει κάπου: *«Οἶδα Χριστόν ἐκ Μαρίας γεννηθέντα καί οἶδα Χριστόν πρό τῶν αἰώνων ὄντα»* (MPG 50,818). Τήν πίστη ὅτι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ἄσαρκος ἔτι ὢν, ἔδωσε τήν Παλαιά Διαθήκη τήν ἀναπτύσσει ὁ ἱερός Πατήρ στήν ἐρμηνεία δύο περικοπῶν ἐξ αὐτῆς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: α) Βαρούχ 3,37. 38 (τοῦ «Βαρούχ ἐν Ἱερεμία», ὅπως λέγει ὁ Χρυσόστομος), ὅπου λέγεται περί τοῦ Θεοῦ ὅτι *«ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδόν ἐπιστήμης καί ἔδωκεν αὐτήν τῷ Ἰακώβ»* καί ὅτι *«μετά ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καί τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη»*. Ἀφοῦ λέγει ὅτι φανερώθηκε στήν γῆ καί συναναστράφηκε μέ τούς ἀνθρώπους, ἄρα ὁ Θεός αὐτός εἶναι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, γιατί Αὐτός, καί ὄχι ὁ Θεός Πατέρας, σαρκώθηκε καί ἔγινε Ἐμμανουήλ καί ἦλθε ἀνάμεσά μας. Ἄρα αὐτός, ὁ Ἰησοῦς Χριστός (ὡς προὑπάρχων Υἱός τοῦ Θεοῦ), εἶναι πού ἔδωσε τόν Νόμο στούς Ἰσραηλίτες ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, γιατί αὐτό σημαίνει ἡ φράση τοῦ Βαρούχ, πού ἀναφέραμε, *«ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδόν ἐπιστήμης καί ἔδωκεν αὐτήν τῷ Ἰακώβ»*. «Ὁδός ἐπιστήμης» εἶναι ὁ Νόμος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (βλ. MPG 48,824. 1090· 56,85· 63,823.829· 55,605· 49,346.351· 51,37· 52,497.800.801·

1. Ὁμιλία εἰς τόν ΡΙΕ΄ Ψαλμόν, ΑΑΠ 57, 245.

50,454.498.800. 57,25· 59,67.700· 61,681 κ.ά.). Καί β) τήν πίστη ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς προϋπάρχων Θεός, εἶναι πού νομοθέτησε τήν Παλαιά Διαθήκη, λέγει πάλι ὁ Χρυσόστομος ἐρμηνεύοντας τήν περικοπήν Ἱερ. 38,31-34, ὅπου ὁ Θεός ὑπόσχεται τήν σύναψη Καινῆς Διαθήκης μέ τόν λαό του, ὅπως παλαιότερα μέ τούς πατέρες του. Αὐτός ὁμως πού ἔδωσε τήν Καινή Διαθήκη εἶναι ὁ Χριστός. Ἄρα, κατά τήν περικοπή αὐτή τοῦ Ἱερεμίου, αὐτός εἶναι πού ἐνομοθέτησε καί τήν Παλαιά Διαθήκη (βλ. MPG 48,1091. 63, 523 ἐξ.).

5. Ὁ Χρυσόστομος ἐρμηνεύει χριστολογικά τήν Παλαιά Διαθήκη, ὅπως ἔτσι τήν ἐρμήνευσε πρῶτος ὁ Ἰησοῦς Χριστός καί ὅλη ἡ Καινή Διαθήκη καί ἡ Ἐκκλησία μας διά τῶν ἁγίων Πατέρων Της. Κατ' αὐτήν τήν ἐρμηνεία, λέγει ὁ Χρυσόστομος: «Καί πρό τῆς παρουσίας τῆς ἐνσάρκου πάντα αὐτός (ὁ Χριστός) ᾤκονόμει καί πάντα αὐτός ἔπραττε, νομοθετῶν, προνοῶν, κηδόμενος, εὐεργετῶν» (Πρός τε Ἰουδαίους καί Ἑλληνας ἀπόδειξις, ὅτι ἐστί Θεός ὁ Χριστός, MPG 48,815). Ἐπομένως, κατά τόν λόγο αὐτό τοῦ ἱεροῦ Πατρός, πού ἀποτελεῖ κλειδί χριστολογικῆς ἐρμηνείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, στόν Ἰησοῦ Χριστό ἀναφέρονται ὅσα λέγει ἡ Παλαιά Διαθήκη περί τοῦ Θεοῦ Πατρός. Ὁ Χρυσόστομος λέγει πάλι: «Ἄ περί τοῦ Πατρός ὁ Μωϋσῆς λέγει, Παῦλος εἰς τόν Υἱόν ἐκλαμβάνει». Καί αὐτό πάλι εἶναι ἐρμηνευτικό κλειδί χριστολογικῆς ἐρμηνείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Καί, λοιπόν, κατά τόν Χρυσόστομο: «Περί τοῦ Υἱοῦ εἴρηται τό “ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός τόν οὐρανόν καί τήν γῆν”» (εἰς ΑΑΠ 54,91 σ. 153. MPG 55,120). Ὁ Χριστός ἄρα, ὡς προϋπάρχων Θεός, εἶναι ὁ δημιουργός τοῦ κόσμου, αὐτός εἶναι ὁ νομοθέτης τοῦ Ἰσραήλ, ἡ «ἀκολουθοῦσα πέτρα» (βλ. Α΄ Κορ. 10,1-4. Ἐξ. 17,5-6 καί Ἀριθμ. 20,7-11) καί ὁ πειραζόμενος ὑπό τοῦ Ἰσραήλ (Α΄ Κορ. 10,9. Ἀριθ. 21,4-6). Ὁ Χριστός ἦταν πού ἔθεσε τήν φλογίνη ρομφαία γιά νά ἐμποδίζεται ἡ εἴσοδος στόν παράδεισο (Γεν. 3,24), γι' αὐτό καί μέ αὐθεντία πάλι ὁ Χριστός ἀνοίξε τόν παράδεισο καί εἰσήγαγε πρῶτον τόν ληστή σ' αὐτόν (βλ. ὁμιλία *Εἰς τόν τετραήμερον Λάζαρον*, εἰς ΑΑΠ 2,527Ε).

6. Στήν Παλαιά Διαθήκη ἐμφανίζεται μέ τήν ἔκφραση «ὁ Ἄγγελος τοῦ Κυρίου» (Mal'ak - Jahve, ὅπως λέγεται στό Ἑβραϊκό κείμενο) ἓνα μυστηριώδες Πρόσωπο, τό ὁποῖο παρουσιάζεται ὡς Θεός καί ὀνομάζεται ρητῶς «Γιαχβέ». Βλ. Γεν. 22,11.12. 31,11. Ἐξ. 3,2-21. Ἰησ. Ν. 5,13-15. Κριτ. 2,1-5, κ.ά. Ποιό εἶναι τό πρόσωπο αὐτό; Κατά τήν ἐρμηνεία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, ὅπως καί ὅλων τῶν ἁγίων Πατέρων, ὁ ἐμφανιζόμενος στήν Παλαιά Διαθήκη ὡς Ἄγγελος Κυρίου εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ· αὐτός στό χωρίο Ἠσ. 9,6 ὀνομάζεται «μεγάλης βουλῆς ἄγγελος», στό δέ Μαλ. 3,1 χαρακτηρίζεται ὡς «ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης». Ὄνομάζεται δέ ὁ Ἰησοῦς Χριστός «Ἄγγελος», ἐπειδή «τήν πατρικῆν ἡμῖν ἀνήγγειλε βουλήν, κατά τήν αὐτοῦ φωνήν», ὅπως λέγει ὁ ἐξαρτώμενος ἀπό τόν Χρυσόστομο Θεοδώρητος (MPG 81,296).

Ἄλλά ἐνῶ οἱ ἅγιοι Πατέρες ὁμόφωνα ἐρμηνεύουν ὅτι ὁ ἐμφανιζόμενος στήν Παλαιά Διαθήκη Ἄγγελος Κυρίου εἶναι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, τό Δεύτερο Πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἶναι, δηλαδή, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἱερός Αὐγουστίνος ἐρμηνεύει λανθασμένα ὅτι πρόκειται περί κτιστοῦ ἀγγέλου καί ὄχι περί τοῦ ἀκτίστου Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐσφαλμένη αὐτή ἀντίληψη τοῦ Αὐγουστίνου προέρχεται ἀπό τό λάθος του ὅτι δέν ἔκανε διάκριση οὐσίας καί ἐνέργειας στόν Θεό καί ἐπομένως ἡ θεοφάνεια τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ θά ἐσήμαινε γι' αὐτόν φανέρωση τῆς θείας οὐσίας. Καί αὐτό βεβαίως εἶναι ἀδύνατο, γιατί «Θεόν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» (Ἰωάν. 1, 18). Ὁ ἅγιος

Αὐγουστῖνος δὲν ἐγνώριζε ὅτι ὁ Θεὸς ὁρᾶται διὰ τῶν θείων ἐνεργειῶν καὶ γι' αὐτὸ ἀπέρριπτε τὴν δυνατὴν τῶν θεοφανειῶν. Ἡ ἐρμηνεία δὲ αὐτῆ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου περὶ τοῦ Ἁγγέλου τοῦ Κυρίου, ὅτι πρόκειται περὶ κτιστοῦ ἀγγέλου καὶ ὄχι περὶ θεοῦ Προσώπου, ἐγίνε βᾶση τῆς θεολογίας τῶν Φραγκολατίνων καὶ ἔτσι ὑποτιμήθηκε ἀπ' αὐτοῦς ἡ Παλαιὰ Διαθήκη καὶ τὴν ἐρμηνεύουν, λοιπόν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἠθικο-λογικά.

7. Κατὰ τὸν ἱερό Χρυσόστομο καὶ οἱ δύο Διαθῆκες, καὶ ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ, ἔχουν τὸ ἴδιο θέμα, τὸ Πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀσάρκου ἀκόμη Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὁμως ἐβιάζετο, ἄς τὸ ποῦμε ἔτσι, πότε νὰ σαρκωθεῖ καὶ ἐμφανιζόταν στοὺς δικαίους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πατριάρχες καὶ προφῆτες, μὲ τὴν μορφή τοῦ ἀγγέλου τοῦ Κυρίου, ὅπως εἶπαμε, ἐνῶ ἡ Καινὴ Διαθήκη ὁμιλεῖ περὶ τοῦ σεσαρκωμένου Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅπως τὸ προεφήτευσε ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Τὸ θεῖο Πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, λοιπόν, εἶναι τὸ συνδέον τίς δύο Διαθῆκες, Παλαιὰ καὶ Καινὴ. Μᾶς ἀρέσει ἰδιαίτερα αὐτὸς ὁ Χρυσόστομικὸς λόγος: «*Προέλαβε τὴν Καινὴν ἢ Παλαιὰ καὶ ἠρμήνευσε τὴν Παλαιάν ἢ Καινὴν. Καὶ πολλὰκις εἶπον, ὅτι δύο Διαθῆκαι καὶ δύο παιδίσκαι καὶ δύο ἀδελφαὶ τὸν ἕνα Δεσπότην δορυφοροῦσι. Κύριος παρὰ προφήταις καταγγέλλεται, Χριστὸς ἐν Καινῇ κηρύσσεται. Οὐ καὶνὰ τὰ καινὰ, προέλαβε γὰρ τὰ παλαιὰ. Οὐκ ἐσβέσθη τὰ παλαιὰ, ἠρμηνεύθη γὰρ ἐν τῇ Καινῇ*» (Ὁμιλία εἰς τὸ «Ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου» καὶ εἰς τὴν ἀπογραφὴν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, MPG 50,796).

Καὶ ἄλλοῦ πάλι ὁ ἅγιος Πατὴρ λέγει: «*Ἀδελφαὶ γὰρ αἱ δύο Διαθῆκαι, ἐξ ἑνὸς Πατρὸς τεθεῖσαι· διὰ τοῦτο καὶ συμφώνως τὸν λόγον προφέρουσι· σχεδὸν γὰρ ἡ αὐτὴ εἰκὼν καὶ ὁμοιότης ὑπάρχει. Καὶ ὡσπερ ἐν ἀδελφαῖς ἐξ ἑνὸς Πατρὸς γεγεννημέναις, πρόσεσι τῆς ὁμοιότητος τὰ ἰδιώματα, οὕτως ἐπειδὴ αἱ δύο Διαθῆκαι ἐξ ἑνὸς Πατρὸς ἐγεννήθησαν, πολλὴν ἔχουσι τὴν ἐμφέρειαν. Ἀμέλει καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ προηγεῖται νόμος, καὶ ἀκολουθοῦσι προφῆται, καὶ ἐν τῇ νέᾳ χάριτι προηγεῖται τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἀκολουθοῦσιν ἀπόστολοι*» (Περὶ Δημιουργίας τοῦ κόσμου Ὁμιλία Α΄, γ. MPG 56,433).

8. Ὁ Χρυσόστομος δέχεται ἀσάφεια στὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ λέγει: «*Αἰνίγματι ἔοικε τὰ προφητικά καὶ πολλὴ δυσκολία ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ καὶ δυσεπίληπτα τὰ βιβλία· ἡ δὲ Καινὴ Διαθήκη σαφεστέρα καὶ εὐκολωτέρα*!» Ἔχει μάλιστα καὶ ὁμιλία ἀφιερωμένη ἀκριβῶς στό θέμα αὐτὸ *Περὶ τῆς ἀσαφείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης* εἰς MPG 56,17 ἔξ. Εὐρίσκει δὲ ὁ ἱερός Πατὴρ ὡς αἰτία τοῦ «*τάς προφητείας ἀσαφεῖς εἶναι*» τὴν κακία τῶν Ἰουδαίων· γιατί, ἂν οἱ προφῆτες ἔλεγαν μὲ σαφήνεια στὰ γραπτὰ τους ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι θά διασκορπισθοῦν στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ ὅτι θά χάσουν τίς δωρεές πού ἔλαβαν, τὴν ἱερωσύνη καὶ βασιλεία, μανιακοὶ καὶ θηριώδεις, ὅπως ἦταν, θά ἐφόνευαν τοὺς προφῆτες. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ Χρυσόστομος καὶ οἱ προφῆτες ἐκφράζονται ἀσαφῶς, ὥστε «*τῇ ἀσαφείᾳ τῶν λεγομένων τοῖς λέγουσι παρασκευάζοντες ἀσφάλειαν*!» Πραγματικά, ὅπως τὸ εἶπε καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἡ Ἱερουσαλήμ ἦταν «*ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν*» (Ματθ. 23,37. Βλ. καὶ Γ΄ Βασ. 19,10 καὶ τὸ περιστατικὸ τῆς φυλακίσεως τοῦ Ἱερεμίου, ἐπειδὴ προφήτευσεν τὴν πολιορκία τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους, Ἱερ. κεφ. 44). Καὶ ἀκόμη, ὅπως τὸ δηλώνει καὶ τὸ περιστατικὸ τὸ γραφόμενον εἰς Ἱερ. 43,2 ἔξ., ἐὰν ἐγράφοντο μὲ σαφήνεια οἱ προφητεῖες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐκινδύνευαν ὄχι μόνον οἱ προφῆτες πού τίς ἐξέφεραν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ γραπτὰ τους θά κατεκαίοντο· γιατί, κατὰ τὸ περιστατικὸ στὴν μνημονευομένη περικοπή τοῦ Ἱερεμίου, ὅταν διάβασαν στὸν

βασιλέα Ίωακείμ μερικές προφητείες του προφήτου Ίερεμίου, τόσο πολύ οργίστηκε αυτός, ὥστε τίς κατέκοψε μέ τό μαχαίριδίό του καί τίς πέταξε στήν φωτιά.

Κατά τόν Χρυσόστομο κυρίως ἀσαφείς προφητείες στήν Παλαιά Διαθήκη εἶναι αὐτές πού ἀναφέρονται στήν ἀποβολή τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, στήν κατάργηση τοῦ Νόμου καί στήν κλήση τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτά δέν ἔπρεπε νά τά γνωρίζουν ἀπό τήν ἀρχή οἱ Ἰουδαῖοι, ὄχι μόνο γιά τόν λόγο πού εἶπαμε, ὅτι θά ἐξαγριώνονταν ἐναντίον τῶν προφητῶν, ἀλλά, κατά τόν Χρυσόστομο, καί γιατί θά καταφρονοῦσαν τόν Νόμο, ἄν ἐγνώριζαν ὅτι ἀργότερα θά καταργηθεῖ. Αὐτές κυρίως, κατά τόν Χρυσόστομο, οἱ προφητείες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φέρονται ὡς ἀσαφείς, αὐτές πού ἀναφέρονται στήν κατάργηση τοῦ Νόμου καί τῆς ἰουδαϊκῆς Συναγωγῆς, καί πού ἀποτελοῦν τήν οὐσία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γιατί σχετίζονται μέ τήν ἔλευση τοῦ Μεσσία. Ὁραῖα τό λέγει αὐτό ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «*Κάλυμμα ἐπί τῇ ἀναγνώσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μένει, μή ἀνακαλυπτόμενον ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται*» (Β΄ Κορ. 3,14).

Ἄλλη αἰτία τῆς ἀσαφείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εὐρίσκει ὁ Χρυσόστομος τό ὅτι τήν Παλαιά Διαθήκη τήν ἔχουμε σέ μετάφρασή της καί ὄχι στό πρωτότυπο. Λέγει στήν ὁμιλία πού ἀνέφερα, *Περί τῆς ἀσαφείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης* εἰς MPG 56,17 ἔξ.: «*Οὐχί τῇ ἐγγχωρίῳ φωνῇ ἔχομεν τήν Παλαιάν Διαθήκην παρ' ἡμῖν γεγραμμένην· ἀλλ' ἑτέρα μὲν συνετέθη γλώττη, ἑτέρα δέ ἔχομεν αὐτήν ἀναγιγνωσκομένην ἡμεῖς. Τῇ γάρ Ἑβραίων φωνῇ παρά τήν ἀρχήν συνεγράφη, ἡμεῖς δέ αὐτήν τῇ Ἑλλήνων παρελάβομεν γλώττη*». Καί δέν εἶναι εὐκόλο ἡ μετάφραση νά ἀποδώσει ἀκριβῶς τό πρωτότυπο, μάλιστα δέ ὅταν αὐτό τό πρωτότυπο εἶναι ἑβραϊκό κείμενο. Λέγει πάλι Ὁραῖα ὁ Χρυσόστομος: «*Ὅταν γλῶττα ἐρμηνευθῇ εἰς ἑτέραν γλῶτταν, πολλήν ἔχει τήν δυσκολίαν. Καί ἴσασι ἀκριβῶς, ὅσοι πολλῶν γλωσσῶν εἰσιν ἔμπειροι, πῶς οὐ δυνατόν πᾶσαν τήν σαφήνειαν τῆς φωνῆς τῆς ἐν τῇ οἰκείᾳ φύσει κειμένης μετενεγκεῖν εἰς τήν ἑτέραν μεταβάλλοντας γλῶσσαν!*»!

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ*

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

I. Ὁ τύπος τῆς Ἰσραηλιτικῆς οἰκογένειας

Οἱ ἐθνογράφοι διακρίνουν πολλούς τύπους οἰκογενείας. Σέ μία *ἀδελφαρχία* (fratriarchate), γιά παράδειγμα, ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός εἶναι ἡ κεφαλή τῆς οἰκογενείας, καί αὐτή ἡ ἐξουσία παραδίδεται, μαζί μέ τήν περιουσία, ἀπό ἀδελφό σέ ἀδελφό. Μαρτυρία αὐτοῦ τοῦ τύπου κοινωνίας ἔχει ἀνευρεθεῖ στους Χετταίους καί τούς Χουρρίτες, στήν Ἄσσυρία καί τό Ἑλάμ. Ἔχει ὑποστηριχθεῖ ὅτι ὑπάρχουν ἵχνη αὐτοῦ τοῦ τύπου στήν Παλαιά Διαθήκη, π.χ. στόν θεσμό τοῦ λευϊρατικοῦ γάμου (βλ. παρακάτω), στήν πράξη τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακώβ νά ἐκδικηθοῦν τόν βιασμό τῆς ἀδελφῆς τους Δείνας (Γεν. 34) καί στόν ρόλο τόν ὁποῖο παίζει ὁ Λάβαν στήν συμφωνία τοῦ γάμου τῆς ἀδελφῆς του τῆς Ρεβέκκας (Γεν. 24). Παρά τό ὅτι κανένα ἀπό αὐτά τά παραδείγματα δέν φαίνεται καθοριστικό, πρέπει ὁμως νά ὁμολογήσουμε τήν πιθανότητα ἀσσυριακῆς καί χουρριτικῆς ἐπιδράσεως στά ἔθιμα τῆς Ἀράμ Ναχαραϊμ· καί ἀνάμεσα σέ αὐτούς τούς δύο λαούς, ὁμολογεῖται τώρα, ὡς ὑπόθεση τοῦλάχιστον, ἡ ὑπαρξη μιᾶς *ἀδελφαρχίας* κατά τά ἀρχαῖα χρόνια.

*Τό παρόν ἔχει γραφεῖ ἔχοντας ὡς βάση κυρίως τό ἔργο τοῦ R. de Vaux, *Ancient Israel*, ἀναμῖξ καί μέ ἄλλα βοηθήματα.

Στις ἀρχέγονες κοινωνίες ἡ *μητριαρχία*, σάν ἕνας τύπος οἰκογενείας, εἶναι πολύ περιοσότερο συνηθισμένος. Τό χαρακτηριστικό σημεῖο αὐτοῦ τοῦ τύπου κοινωνίας δέν εἶναι ὅτι ἡ μητέρα ἐξασκεῖ ἐξουσία (αὐτό εἶναι σπάνιο), ἀλλά ὅτι ἡ καταγωγή τοῦ παιδιοῦ ἀνευρίσκειται διά τῆς μητέρας. Τό παιδί ἀνήκει στήν οἰκογένεια καί τήν κοινωνική ομάδα τῆς μητέρας καί δέν θεωρεῖται ὅτι σχετίζεται μέ τούς δεσμούς τοῦ πατέρα· ἀκόμη καί δικαιώματα κληρονομίας ρυθμίζονται μέ βάση τήν μητρική καταγωγή. Σύμφωνα μέ τήν ἐθνογραφική σχολή τῶν Graibner καί Schmidt, μία μητριαρχία σχετίζεται μέ πολιτισμό μικρῆς κλίμακας.

Πολλοί συγγραφεῖς, ἀκολουθώντας τόν Robertson Smith, πιστεύουν ὅτι ἕνα μητριαρχικό καθεστώς ἦταν ἡ ἀρχική μορφή τῆς οἰκογενείας στούς Σημιῖτες. Ὅρισμένα παλαιοδιαθηκικά ἔθιμα καί ἱστορίες, λέγουν, δεικνύουν τήν παρουσία αὐτοῦ τοῦ καθεστώτος μεταξύ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Στό Γεν. 20,12 ὁ Ἀβραάμ συγχωρεῖται γιά τό ὅτι θεωρεῖ τήν Σάρρα ὡς ἀδελφή του, ἐπειδή αὐτή ἦταν πράγματι κατά τό ἥμισυ ἀδελφή αὐτοῦ, τόν ὁποῖο εἶχε παντρευτεῖ. Ὅμοίως, τό Β΄ Βασ. 13,13 μᾶς δίδει νά κατανοήσουμε ὅτι ὁ Ἀμνών καί ἡ Θημάρ θά μπορούσαν νά ἔχουν παντρευτεῖ, ἐπειδή, παρά τό ὅτι καί οἱ δύο ἦταν παιδιά τοῦ Δαυῖδ, εἶχαν γεννηθεῖ ἀπό διαφορετικές μητέρες. Ὁ γάμος κάποιου μέ τήν ἑτεροθαλή ἀδελφή του, εἴτε ἀπό τήν πλευρά τοῦ πατέρα του εἴτε ἀπό τήν πλευρά τῆς μητέρας του, ἀπαγορεύεται ἀπό τούς νόμους τοῦ Λευῖτ. 18,9. 20,17. Δευτ. 27,22. Βλ. Ἰεζ. 22,11, ἀλλά τά τελευταῖα δύο κείμενα δεικνύουν ὅτι τά πράγματα δέν ἦταν πάντα ἔτσι· καί ἀπό αὐτό οἱ ἀνωτέρω συγγραφεῖς συμπεραίνουν ὅτι τό ὁμοίμο ἀρχικῶς ἀναγνωρίζοταν μόνο διά τῆς μητέρας. Αὐτοί σημειώνουν ἐπίσης ὅτι τό ὄνομα ἑνός παιδιοῦ γενικῶς ἀποφασίζοταν ἀπό τήν μητέρα καί ὅτι οἱ δύο υἱοί τοῦ Ἰωσήφ, οἱ ὁποῖοι γεννήθηκαν ἀπό Αἰγύπτιας μητέρες, δέν ἀναγνωρίστηκαν ὡς παιδιά τοῦ Ἰσραήλ μέχρις ὅτου υἱοθετήθηκαν ἀπό τόν Ἰακώβ (Γεν. 48,5).

Αὐτά τά ἐπιχειρήματα ὡστόσο, κατά τόν R. De Vaux, δέν ἀποδεικνύουν τό ἐν λόγω θέμα. Τό τεμάχιο γιά τά παιδιά τοῦ Ἰωσήφ δέν ἔχει τήν ἔννοια τήν ὁποία ἀποδίδουν σέ αὐτό, ὅπως δείχνει ὁ ἐπόμενος στίχος (Γεν. 48,6). Τά κείμενα γιά τήν Σάρρα καί τήν Θημάρ ἀποδεικνύουν μόνον ὅτι ὁ γάμος μέ μία ἑτεροθαλή ἀδελφή δέν ἔχει ἀκόμη ἀπαγορευθεῖ. Τρίτον, δέν ἔδινε πάντα ἡ μητέρα τό ὄνομα στό παιδί (Γεν. 16,15. 17,19. 38,29-30).

Ὁ Β. Βέλλας (βλ. *Ἀρχαιολογία του*) ἀντίθετα πιστεύει, ὅπως οἱ προηγούμενοι ἐρευνητές, ὅτι στούς νομάδες ἀρχικά ὑπῆρχε μητριαρχικό σύστημα: «*Παρά τοῖς λαοῖς, τοῖς διάγουσι νομαδικόν βίον, οὐχί τό πατριαρχικόν ἀλλά τό μητριαρχικόν σύστημα τῆς οἰκογενείας ἦτο τό ἀρχικόν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τόν ἄνδρα, τόν περιπλανώμενον διά νά εὔρη τόπους πρὸς νομήν τῶν ποιμνίων καί πηγᾶς ὕδατος πρὸς πόσιν αὐτῶν, ἡ γυνή εἶχε σταθερόν τινα τόπον διαμονῆς, πρὸν ὃν ἐπανέκαμπτον τό ἐσπέρας οἱ ἄνδρες. Ὁ Στράβων (Γεωγραφία, βιβλ. 16 κ.δ΄ [ἔκδ. C. Müller, 1863, σ. 666]. Πρὸβλ. καί Wellhausen, *Reste Arabischen Heidentums*, 1972), ὁμιλῶν περί τῶν Ἀράβων νομάδων, βεβαιοῖ: “Μία δέ γυνή παρά πᾶσιν, ὁ δέ φθάσας εἰσιῶν μείγνυται, προθεῖς τῆς θύρας τήν ράβδον... διανυκτερεύει δέ παρά τῷ πρεσβυτέρῳ”. Ἰχνη τῆς πάλαι ποτέ μητριαρχίας παρατηροῦμεν καί παρά Βαβυλωνίους καί Αἰγυπτίους (ιδέ Β. Βέλλας, Ὁ Ἰσραηλιτικός γάμος, 1966) καί παρ’ αὐτοῖς τοῖς Ἰσραηλιταῖς (πρὸβλ. Β. Βέλλας, αὐτόθι). Κατά τούς χρόνους ὁμως, κατά τούς ὁποίους οὗτοι ἐμφανίζονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τό στάδιον τοῦτο ἔχει ὑπερληδηθῆ».*

Ἐν τούτοις, ἡ πλειονότητα τῶν Ἀνθρωπολόγων ἀποστρέφεται τούς ὅρους Μητριαρχία καί Γυναικοκρατία καί ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ὑπόθεση περί τῆς ὑπάρξεως κοινωνικοοικονομικῶν συστημάτων, σά ὁποῖα τόν ἡγετικό ρόλο τόν εἶχαν οἱ γυναῖκες, δέν ἀποδεικνύεται.

Ὅρισμένοι ἐπίσης βλέπουν στήν Βίβλο, ἰδιαιτέρως στόν γάμο τοῦ Σαμψών μέ τήν Φιλισταία γυναῖκα (Κριτ. 14), ἕναν σπάνιο τύπο γάμου, στόν ὁποῖο ἡ γυναῖκα δέν ἀφήνει τήν φυλή της, ἀλλά φέρνει τόν σύζυγό της σ’ αὐτήν· αὐτό ἐπίσης θά ἦταν ἕνα κατάλοιπο μᾶς μητριαρχίας. Τό ζήτημα θά ἐξεταστεῖ στό κεφάλαιο περί τοῦ γάμου.

Ὁ προϊστορικός Ἰσραήλ εἶναι γιά μᾶς ἕνα κλειστό βιβλίο, ἀλλά ἀπό τήν ἐποχή τῶν πα-

λαιότερων ἐγγράφων μας ἢ ἰσραηλιτικὴ οἰκογένεια εἶναι ἀναμφίβολα *πατριαρχική*. Ἡ καταλληλότερη λέξη γιὰ νὰ ὀρίσουμε τὴν ἰσραηλιτικὴ οἰκογένεια εἶναι **בֵּית אָבִי** («μπέθ ἄβ»), «οἶκος τοῦ πατρός» οἱ γενεαλογίες δίδουν πάντα τὴν γενεαλογικὴ γραμμὴ τοῦ πατέρα καὶ οἱ γυναῖκες μνημονεύονται σπάνια· ἡ πλησιέστερη συγγένεια εἶναι ὁ ἀδελφός τοῦ πατέρα (βλ. Λευϊτ. 25,49). Στόν κανονικὸ τύπο ἰσραηλιτικοῦ γάμου ὁ σύζυγος εἶναι ὁ «κύριος» (ὁ **אִישׁ**, «μπα΄άλ») τῆς γυναῖκας του. Ὁ πατέρας εἶχε ἀπόλυτη ἐξουσία ἐπὶ τῶν τέκνων του, ἀκόμη καὶ τῶν παντρεμένων υἱῶν του, ἐάν ζοῦσαν μαζί του, καὶ ἐπὶ τῶν συζύγων τους. Στὰ ἀρχαῖα χρόνια αὐτὴ ἡ ἐξουσία περιελάμβανε ἐπίσης τὴν ἐξουσία ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου: Ἦτσι ὁ Ἰούδας καταδίκασε σέ θάνατο τὴν νύφη του Θάμαρ, ὅταν αὐτὴ κατηγορήθηκε γιὰ παράνομη σχέση (Γεν. 38,24).

Ἡ οἰκογένεια ἀποτελεῖται ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι συνδέονται μὲ κοινὸ αἷμα καὶ κοινὸ τόπο κατοικίας. Ἡ «οἰκογένεια» εἶναι ἓνας «οἶκος»· τό νὰ κάνει κανεὶς μία οἰκογένεια σημαίνει νὰ «οἰκοδομήσει ἓναν οἶκο» (Νεεμ. 7,4). Ἡ οἰκογένεια τοῦ Νῶε περιλαμβάνει τὴν σύζυγό του, τοὺς υἱούς του, καὶ τὶς γυναῖκες τους (Γεν. 7,1.7). Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἰακώβ περιλαμβάνει τρεῖς γενεές (Γεν. 46,8-26). Ἡ οἰκογένεια περιελάμβανε τοὺς ὑπηρέτες, τοὺς ἐγκατεστημένους ξένους ἢ **גֵּרִים** («γκεριμ») καὶ τὰ ἄτομα τὰ ὁποῖα δέν εἶχαν μία δικὴ τους οἰκογένεια, τὶς χῆρες καὶ τὰ ὀρφανὰ, πού ζοῦσαν ὑπὸ τὴν προστασία τῆς κεφαλῆς τῆς οἰκογενείας. Ὁ Ἰεφθάε, ἓνας παράνομος υἱός ἐκδιωγμένος ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, ἀκόμη θεωροῦσε ὅτι ἀνήκει στόν «οἶκο τοῦ πατέρα του» (Κριτ. 11,1-7).

Ἐξ ἄλλου, ὁ ὅρος **בֵּית** («μπέθ», «οἰκία»), ὅπως ἡ λέξη «οἰκογένεια» στίς σύγχρονες γλῶσσες, εἶναι πολὺ εὐκαμπτος καὶ μπορεῖ νὰ περιλαμβάνει ἀκόμη καὶ ὅλο τό ἔθνος (ὁ «οἶκος τοῦ Ἰακώβ» ἢ ὁ «οἶκος τοῦ Ἰσραήλ»), ἢ ἓνα σημαντικό τμῆμα τοῦ λαοῦ (τόν «οἶκο τοῦ Ἰωσήφ» ἢ τόν «οἶκο τοῦ Ἰούδα»). Μπορεῖ νὰ δηλώνει συγγένεια μὲ τὴν εὐρεῖα ἔννοια: Ὁ Ἰεζονίας, ὁ ἀπόγονος τοῦ Ρηγάβ, οἱ ἀδελφοί του καὶ ὅλοι οἱ υἱοὶ του διαμορφώνουν τό **בְּנֵי רֵיב** («μπέθ Ρεχάβ»· Ἰερ. 42[35],3) οἱ κεφαλές τῶν «οἰκογενειῶν» στοὺς καταλόγους τῶν Χρονικῶν μερικὲς φορές θεωροῦνται ὡς οἱ κεφαλές πολυαρίθμων ὁμάδων (Α΄ Παραλ. 5,15.24. 7,7.40. 8,6.10.13. 9,9. 23,24. 24,6 κ.λπ.)· καὶ οἱ κεφαλές τῶν «οἰκογενειῶν» οἱ ὁποῖες ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὴν Βαβυλώνα μὲ τόν Ἔσδρα συνοδεύονται κάθε μία ἀπὸ 28 μέχρι 300 ἄτομα (Β΄ Ἔσδρ. 8,1-14).

Μὲ αὐτὴν τὴν εὐρεῖα ἔννοια, ἡ οἰκογένεια ἦταν ἡ ἴδια ὁμάδα μὲ τὴν συγγένεια, τὴν **מִשְׁפָּחָה** («μισπαχά»). Ἡ τελευταία ἦταν συγκεντρωμένη σέ μία περιοχὴ, κατέχοντας ἓνα ἢ περισσότερα χωριά ἀνάλογα μὲ τό μέγεθός της, σάν τὴν **מִשְׁפָּחָה** («μισπαχά») τῶν Δανιτῶν στὴν Σαυρά καὶ τὴν Ἐσθαὸλ (Κριτ. 18,11)· ἀντιστρόφως πολλὲς **מִשְׁפָּחוֹת** («μισπαχώθ») θά μπορούσαν νὰ ζήσουν μαζί σέ μία πόλη, ὅπως οἱ ὁμάδες τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμίν, οἱ ὁποῖες καταγράφονται στόν κατάλογο τῆς ἀπογραφῆς στὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τόν Νεεμία (Νεεμ. 11,4-8) καὶ ἀπὸ τόν Χρονικογράφο (Α΄ Παραλ. 9,4-9). Ἡ συγγένεια εἶχε κοινὰ ἐνδιαφέροντα καὶ καθήκοντα καὶ τὰ μέλη της εἶχαν συνείδηση τοῦ κοινοῦ τους δεσμοῦ αἵματος, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔνωσε: ἀποκαλοῦσαν ὁ ἓνας τόν ἄλλο «ἀδελφό» (Α΄ Βασ. 20,29).

Στό θρησκευτικὸ ἐπίπεδο ἐπίσης ἡ οἰκογένεια ἔπαιξε τόν ρόλο της ὡς μία μονάδα τῆς κοινωνίας. Τό Πάσχα ἦταν μία οἰκογενειακὴ ἐορτὴ, ἡ ὁποία ἐορτάζετο σέ κάθε σπίτι (Ἐξ. 12,3-4.46). Ἐπίσης μαθαίνουμε ὅτι χρόνο μὲ χρόνο ὁ πατέρας τοῦ Σαμουὴλ ἔπαιρνε ὅλη τὴν οἰκογένεια σέ προσκύνημα στὴν Σηλώ (Α΄ Βασ. 1,3 ἔξ.).

2. Ἡ οἰκογενειακὴ ἀλληλεγγύη. Ὁ **אָוֶל** («γκω΄έλ»)

Τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας μὲ αὐτὴν τὴν εὐρεῖα ἔννοια εἶχαν μία ὑποχρέωση νὰ βοηθοῦν καὶ νὰ προστατεύουν τό ἓνα τό ἄλλο. Αὐτό ἦταν τό καθήκον τοῦ **אָוֶל** («γκω΄έλ»). Ἡ λέξη αὐτὴ

σημαίνει «ἐξαγοράζω ἢ ἀπολυτρώνω», «διεκδικῶ», ἀλλά κατὰ βάσιν ἢ ἔννοιά της εἶναι «προστατεύω». Παράλληλοι θεσμοὶ ὑπάρχουν καὶ μεταξὺ ἄλλων λαῶν (γιά παράδειγμα τῶν Ἀράβων), ἀλλά στό Ἰσραήλ ὁ θεσμός αὐτός ἔλαβε μία ἰδιαίτερη μορφή καὶ μία ἰδιαίτερη ὀρολογία.

Ἡ ἔκδοσις (ἡ «ἔκδοσις») ἦταν ὁ λυτρωτής, ὁ προστάτης, ὁ ὑπερασπιστής τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ομάδος. Ἐάν ἓνας Ἰσραηλίτης ἔπρεπε νά πωληθεῖ ὡς δοῦλος λόγω χρεῶν, μπορούσε νά «λυτρωθεῖ» ἀπὸ ἓναν ἀπὸ τοὺς πλησιέστερους συγγενεῖς του (Λευϊτ. 25,47-49). Ἐάν ἓνας Ἰσραηλίτης ἔπρεπε νά πωλήσει τὴν πατρικὴ του κληρονομιά, ὁ ἔκδοσις (ἡ «ἔκδοσις») εἶχε προτεραιότητα ἔναντι ὅλων τῶν ἄλλων ἀγοραστῶν· ἦταν δικαίωμά του καὶ ὑποχρέωσή του νά ἀγοράσει αὐτὴν τὴν κληρονομιά ὁ ἴδιος, γιά νά ἀποτρέψει τὴν ἀπαλλοτρίωση τῆς οἰκογενειακῆς περιουσίας. Αὐτός ὁ νόμος κωδικοποιεῖται στό Λευϊτ. 25,25. Ὁ Ἰερεμίας, γιά παράδειγμα, ἀγόρασε τὸν ἀγρό τοῦ ἀνηψιοῦ του τοῦ Ἀναμεήλ ὡς ἔκδοσις (ἡ «ἔκδοσις») (Ἰερ. 39[32],6 ἔξ.).

Ἡ ἱστορία τῆς Ρούθ εἶναι μία ἀκόμη ἐμφάνιση αὐτοῦ τοῦ ἐθίμου, ἀλλά ἐδῶ ἡ πώλησις τῆς γῆς εἶναι πιὸ πολύπλοκη, λόγω τῆς περιπτώσεως τοῦ λευϊρατικοῦ γάμου. Ἡ Νωεμὶν εἶχε κάποια περιουσία τὴν ὁποία, λόγω τῆς πτωχείας της, ἀναγκάστηκε νά πωλήσει· καὶ ἡ νύφη της ἡ Ρούθ ἦταν μία ἄτεκνη χήρα. Ὁ Βοός ἦταν ἓνας ἔκδοσις (ἡ «ἔκδοσις») τῆς Νωεμὶν καὶ τῆς Ρούθ (Ρούθ 2,20), ἀλλά ὑπῆρχε ἓνας στενότερος συγγενής, ὁ ὁποῖος θά μπορούσε νά ἐξασκήσει αὐτὸ τὸ δικαίωμα πρὶν ἀπὸ αὐτόν (Ρούθ 3,12. 4,4). Αὐτός ὁ πρῶτος ἔκδοσις (ἡ «ἔκδοσις») θά ἀγόραζε τὴν γῆ, ἀλλά δέν ἀποδεχόταν τὴν διπλὴ ὑποχρέωσις νά ἀγοράσει τὴν γῆ καὶ νά παντρευτεῖ τὴν Ρούθ, ἐπειδὴ τὸ παιδί ἀπὸ αὐτόν τὸν γάμο θά ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ πεθαμένου συζύγου καὶ θά κληρονομοῦσε τὴν γῆ (Ρούθ 4,4-6). Ἐτσι ὁ Βοός ἀγόρασε τὴν οἰκογενειακὴ περιουσία καὶ παντρεύτηκε τὴν Ρούθ (Ρούθ 4,9-10).

Αὐτὴ ἡ ἱστορία δείχνει ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦ ἔκδοσις (ἡ «ἔκδοσις») ἀκολουθοῦσε μία ὀρισμένη τάξι συγγενείας, μία τάξι ἡ ὁποία ἐξειδικεύεται στό Λευϊτ. 25,49: πρῶτα, ὁ ἀδελφός τοῦ πατέρα, ἔπειτα ὁ υἱός του, ἔπειτα ἄλλοι συγγενεῖς. Ἐπί πλέον, ὁ ἔκδοσις (ἡ «ἔκδοσις») μπορούσε νά ἀποποιηθεῖ τὸ δικαίωμά του ἢ νά παρεκκλίνει ἀπὸ τὸ καθῆκον του χωρὶς νά κατηγορηθεῖ. Βγάζοντας τὸ ὑπόδημά του (Ρούθ 4,7-8) κάποιος δήλωνε ὅτι παραιτεῖτο τοῦ δικαίωμάτος του· τὸ Δευτ. 25,9 περιγράφει μία παρόμοια πράξι στὸν νόμο γιά τὸν λευϊρατικὸ γάμο, ἀλλά ἐκεῖ ἡ διαδικασία ἔχει ἀτιμωτικὴ σημασία γιά τὸν ἀδελφὸ τοῦ νεκροῦ ἀνδρα, ὁ ὁποῖος ἀποποιεῖται τοῦ δικαίωμάτος του. Σύγκρισις αὐτοῦ τοῦ νόμου μέ τὴν ἱστορία τῆς Ρούθ φαίνεται νά δείχνει ὅτι τὴν ὑποχρέωσις τοῦ λευϊρατικοῦ γάμου κατ' ἀρχὴν τὴν ἀνελάμβανε ἡ φυλή, ὅπως τὴν ἐξαγορά τῆς πατρικῆς περιουσίας, ἀλλά ἀργότερα περιορίστηκε στὸν ἀδελφὸ τοῦ ἀνδρα.

Μία ἀπὸ τίς βαρύτερες ὑποχρεώσεις τοῦ ἔκδοσις (ἡ «ἔκδοσις») ἦταν ἡ ἐκδίκηση τοῦ αἵματος, ἀλλά ἔχουμε ἤδη ἐξετάσει αὐτὴν τὴν ὑποχρέωσις σέ σχέση μέ τὴν φυλετικὴ ὀργάνωσις, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ ἔθιμο τῆς ἐρήμου.

Τέλος πρέπει νά ποῦμε ὅτι ὁ ὅρος ἔκδοσις (ἡ «ἔκδοσις») ἔλαβε καὶ μία ἰδιαίτερη θρησκευτικὴ χρῆσι. Ἐτσι ὁ Γιαχβέ, ὡς ἐκδικητής τῶν καταπιεσμένων καὶ σωτήρας τοῦ λαοῦ του, καλεῖται ἔκδοσις (ἡ «ἔκδοσις») στό Ἰώβ 19,25. Ψαλμ. 18,15. 77,35. Ἰερ. 27[50],34 κ.λπ. καὶ συχνά στό δεύτερο μέρος τοῦ Ἡσαΐα (Ἡσ. 41,14. 43,14. 44,6.24. 49,7. 59,20 κ.λπ.).

3. Ἡ μεταγενέστερη ἀνάπτυξι τῶν θεσμῶν τῆς οἰκογενείας

Ἡ σταθερότητα αὐτῶν τῶν οἰκογενειακῶν θεσμῶν προῆλθε ἀπὸ τὴν φυλετικὴ ὀργάνωσις. Ἡ μετάβασι στὴν ζωὴ τῆς μονίμου ἐγκαταστάσεως σέ κάποιον τόπο καὶ ἀκόμη περισ-

σότερο ή ανάπτυξη της ζωής στην πόλη, έφερε κοινωνικές αλλαγές, οι οποίες επηρέασαν τά οικογενειακά έθιμα.

Η οικογένεια σταμάτησε νά είναι αυτόρκτης, έπειδή ανέβηκε τό επίπεδο ύλικής ευμάρειας και ή ανάπτυξη βιοτεχνιών όδήγησε σέ μία έξειδίκευση τών δραστηριοτήτων. Ακόμη ή συγγένεια αίματος διεδραμάτιζε κάποιο ρόλο και οι τεχνίτες πιθανώς παρέδιδαν τήν τέχνη τους, όπως ακριβώς στην Αίγυπτο, από πατέρα σέ υίο· ή διατήρηση της ίερωσύνης σέ οικογένειες της φυλής του Λευϊ ήταν, χωρίς άμφιβολία, μόνο ένα άκραίο παράδειγμα μιās γενικής συνήθειας. Επίσης δέν μπορεί νά ύπάρξει άμφιβολία ότι όρισμένα χωριά αποτελούντο από ξυλουργούς και σιδηρουργούς (Α΄ Παραλ. 4,14. Βλ. Νεεμ. 11,35), ένω άλλα χωριά ειδικεύοντο στό λινό (Α΄ Παραλ. 4,21) ή στά κεραμικά (Α΄ Παραλ. 4,23). Αυτές οι συντεχνίες διοικούντο από έναν «πατέρα» και όνομάζοντο *לִּיָּהוּדָה* («μισπαχώθ»), τό όποιο έσήμαινε ότι τά μέλη τους συνεδέοντο μεταξύ τους μέ συγγένεια ή τουλάχιστον ότι αυτές όργανώνοντο σάν οικογένειες.

Από αυτές τίς μεγάλες πατριαρχικές οικογένειες, οι οποίες ένωναν πολλές γενεές γύρω από μία κεφαλή, παρέμειναν όλίγες, εάν παρέμειναν και αυτές. Οι συνθήκες διαβίωσης στις πόλεις θέτουν ένα όριο στό άτομα, τά όποια θά μπορούσαν νά στεγαστούν κάτω από μία στέγη: τά σπίτια, τά όποια έχουν ανακαλυφθεί από τίς ανασκαφές, είναι μικρά. Σπάνια άκοϋμε για έναν πατέρα ό όποιος νά περιτριγυρίζεται από περισσότερα άτομα από ότι τά άνύπαντρα τέκνα του και όταν ένας υίός νυμφευόταν και έκανε μία νέα οικογένεια, έλεγαν ότι «έκτιζε έναν οίκο» (Νεεμ. 7,4). Ο πρόλογος στό βιβλίο του Ίώβ είναι μία άπομίμηση μιās πατριαρχικής ιστορίας, αλλά προδίδει τήν περιόδό της, όταν περιγράφει τούς υίους του Ίώβ ότι συμμετείχαν σέ έορτές πηγαίνοντας ό ένας στό σπίτι του άλλου (Ίώβ 1,4.13.18). Ο Άμνών και ό Άβεσαλώμ επίσης είχαν τά δικά τους σπίτια, μακριά από τό παλάτι, όπου έμενε ό Δαυϊδ μέ τήν άνύπαντρη άδελφή τους τήν Θημάρ (Β΄ Βασ. 13,7.8.20).

Οι δούλοι έθεωρούντο ακόμη ως μέλη της οικογενείας, αλλά δέν ήταν τόσο πολυάριθμοι αντίθετα, μία άλλη κοινωνική τάξη έκανε τώρα τήν εμφάνισή της: Η τάξη τών μισθωτών. Ένας κόσμος ό όποιος άποτελεϊτο άπλως από οικογενειακές ομάδες, όπου οι ύπηρετες ζούσαν μέ τόν κύριο του σπιτιού, πέρασε και στην θέση του εμφανίστηκε μία κοινωνία διαιρεμένη σέ βασιλέα και ύποτελείς, έργοδοτες και εργάτες, πλούσιους και πτωχούς. Αυτή ή μεταμόρφωση ολοκληρώθηκε στόν Ίσραήλ και τόν Ίούδα τόν 8ο αι. π.Χ.

Μέχρι τότε όμως ήδη στην έξουσία της κεφαλής της οικογενείας είχαν τεθει περιορισμοί. Ένας πατέρας δέν μπορούσε πλέον νά θανατώσει τόν υίο του και ή κρίση – ακόμη και προσβολών κατά του πατέρα ή της μητέρας – είχε δοθει στους πρεσβυτέρους της πόλεως (Δευτ. 21,18-21). Ακόμη και κατά τήν έποχή του Δαυϊδ ένα μέλος μιās συγγένειας είχε δικαίωμα έφέσεως στόν βασιλέα τόν ίδιο έναντίον της κρίσεως της συγγενείας του (Β΄ Βασ. 14,4-11).

Έτσι, όσο τό συναίσθημα της άλληλεγγύης άδυνάτιζε, άρχισε νά αναδύεται από τήν ομάδα της οικογενείας τό μεμονωμένο άτομο. Η αρχή της άτομικής ύπευθυνότητας δηλώνεται στό Δευτ. 24,16 και εφαρμόζεται στό Δ΄ Βασ. 14,6· διαβεβαιώνεται στό Ίερ. 38[31],29-30 και αναπτύσσεται στό Ίεζ. 14,12-20. 18,10-20. Τήν ίδια στιγμή, έν τούτοις, τό καθήκον της άλληλοβοήθειας παραμελήθηκε από τούς συγγενείς και οι προφήτες έπρεπε νά υπερασπίσουν τήν περίπτωση της χήρας και του όρφανού (Ήσ. 1,17. Ίερ. 7,6. 22,3). Η ύποχρέωση του λευϊρατικού γάμου δέν ήταν πλέον τόσο δεσμευτική όσο εμφανίζεται στην ιστορία του Ίούδα και της Θάμαρ (Γεν. 38) και ό νόμος του Δευτ. 25,5-10 δείχνει ότι αυτήν τήν ύποχρέωση θά μπορούσαν νά τήν άποποιηθούν. Ακόμη και τό έθιμο του έκδικητου του αίματος περιορίστηκε από τήν έλευση της δικαιοσύνης της άπονεμομένης στό δικαστήρια και της νομοθεσίας τών πόλεων καταφυγής (Αριθμ. 35,9-29. Δευτ. 19,1-13).